

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 61.

Onsdagen den 9 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1919 års avkastning av statens hästavelstond;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om inköp av brännrot för statens räkning;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade villkor för lån från täckdikningslånefonden jämte en i ämnet väckt motion;

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för anställande av torvbiträden.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 61 och memorial nr 62.

Vid föredragning av andra sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 4, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktmästare, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 90, med överlämnande till riksdagen av förteckning över försålda kronoegendomar.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 91—93.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 94, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt vissa arrendatorer m. fl. av utsträckt rätt till jakt och fiske för husbehov samt om ändring i 6 § av lagen om rätt till jakt; och

nr 95, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående Kungl. Maj:ts proposition nr 11, rörande försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av sådana egendomar punkt 6.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 38.

Om rätten att
inköpa rus-
drycker an-
norstädes än
hos hemorts-
bolagen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av väckta motioner om tillägg till 42 § i förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Uti två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, väckta den ena i första kammaren, nr 118, av herr *Björkman* m. fl. och den andra i andra kammaren, nr 239, av herr *Olsson* i Mora m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta följande tillägg till § 42 i kungl. förordningen av den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker:

»samt om de inskränkningar i avseende å utminuteringsen, som av hemortsbolaget föreskrivits och vilka inskränkningar skola för den anmälande tillämpas», så att nämnda § 42 erhöles följande lydelse:

»Om någon enligt § 29 anmäler sig för inköp av rusdrycker hos annat än sitt hemortsbolag, må utminuteringsstället ej anvisas honom, innan meddelande om den gjorda anmälan lämnats till hemortsbolaget och upplysning därifrån inhämtats, om i avseende å honom veterligt hinder förefinnes för utminutering enligt vad i 33 och 34 §§ stadgas, samt om de inskränkningar i avseende å utminuteringsen, som av hemortsbolaget föreskrivits och vilka inskränkningar skola för den anmälande tillämpas. Hemortsbolaget skall, om sådant hinder ej förefinnes, uppföra honom i den i 41 § omnämnda förteckning med anmärkning, att han ej äger hos bolaget inköpa rusdrycker av det slag, anmälan avser, och med anteckning om det bolag, varest han gjort anmälan. Om sedermera i avseende å honom veterligen hinder för utminutering uppkommer, skall sistnämnda bolag därom ofördröjligen underrättas av hemortsbolaget.

Därest bolag, hos vilken någon anmält sig för inköp av rusdrycker, pröva erforderligt att i avseende å honom inhämta upplysning, varom i denna § sägs, hos annat, som under något av de tre sista kalenderåren före det anmälan sker, varit att anse som hemortsbolag, skall för sistnämnda bolag gälla vad i denna § om hemortsbolag är stadgat».

Utskottet hade i föreliggande betänkande i anslutning till vad däri anförts hemställt, att de förevarande motionerna, I: 118 av herr Björkman m. fl. och II: 239 av herr Olsson i Mora m. fl., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

*Om rätten att
inköpa rus-
drycker an-
norstådes än
hos hemorts-
bolagen.
(Forts.)*

Vid betänkandet fanns fogad en reservation av herrar *Björkman, Månsson* i Hagaström, *Holmström, Jonsson* i Hökhult, *Uddenberg* och *Björklund*, som med åberopande av vad i motionerna samt i kontrollstyrelsens till bevillningsutskottets betänkande som bilaga fogade utlåtande anförts hemställt, att riksdagen måtte besluta ändring av 42 och 43 §§ i rusdrycksförsäljningsförordningen i likhet med av kontrollstyrelsen vid dess utlåtande bifogade förslag.

Herr Björkman: Jag har under hand erfarit, att talmännen i båda kamrarna komma att vägra proposition på det yrkande, som jag och åtskilliga andra reserverar i denna fråga framställt. Jag beklagar detta, ty för mig synes reformförslaget, ändringsförslaget, vilket utav motionärerna påyrkats, vara av synnerligen stor praktisk betydelse ur nykterhetssynpunkt. Denna uppfattning, som motionärerna givit uttryck åt, delas också av den mest sakkunniga myndigheten som vi hava här i landet på detta område, nämligen kontrollstyrelsen. Den har i ett till utskottet avgivet yttrande, som finnes till betänkandet fogat som bilaga, uttalat, att den i likhet med motionärerna anser, »att starka skäl såväl ur nykterhets- som ordningssynpunkt tala för att sådana ändringar böra vidtagas i rusdrycksförsäljningsförordningen, att av denna fullt tydligt framgår, under vilka villkor inköpsrätt må beviljas hos annat bolag än hemortsbolaget. Full och oinskränkt frihet vid valet av bolag skulle inom kort göra den mycket vidsträckt befogenhet i restriktiv riktning, som genom rusdrycksförsäljningsförordningen tillerkänts kommunerna, fullständigt illusorisk och medföra de allvarligaste verkningar för den individuella försäljningskontrollen över huvud taget. I detta sammanhang vill kontrollstyrelsen jämväl framhålla önskvärdheten av att de av motionärerna angivna och av kontrollstyrelsen härovan bestyrkta olägenheterna om möjligt bliva avhjälpta genom beslut redan av innevarande riksdag. Ett dröjsmål torde nämligen kunna medföra allvarliga risker för hela det individuella kontrollsystemet.

Ej endast den kommunala bestämmanderätten skulle sålunda bli illusorisk. Även bolagen själva skulle, därest ej överenskommelse med samtliga angränsande bolag kunde ernås, bli berövade den möjlighet att införa restriktiva bestämmelser i nykterhetsfrämjande riktning, som de för närvarande äga. Dylika bestämmelser — i allmänhet innebärande en nedsättning i den kvantitet, som utminuterats till de lägsta åldersklasserna samt till kvinnorna — ha med hittills god verkan införts av flera bolag. Blev det emellertid mera allmänt känt, att omflyttning utan större svårighet kan ske från ett bolag till ett annat, skulle en osund konkurrens mellan bolagen kunna fullständigt omintetgöra verkan av dylika bestämmelser och därmed i hög grad äventyra bolagens möjlighet att förverkliga sitt i 63 § av rusdrycks-

Om rätten att försäljningsförordningen angivna syfte», — nämligen att all försäljning av rusdrycker ordnas så att därmed minsta möjliga skada åstadkommes.

inköpa rusdrycker an-
norstädes än
hos hemorts-
bolagen.

(Forts.)

Som frågan emellertid nu ligger, torde det vara lönlöst att göra något yrkande; men jag ber att få försäkra, att när denna fråga nu fallit, så har den fallit framåt och kommer igen nästa år. Jag förmodar, att både utskottsmajoriteten och riksdagen då skola hava en annan synpunkt på saken än i dag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av arvodena åt ordförande och ledamöter i styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., m. m.;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid domänverket jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 74, angående gratifikation åt vaktmästaren Johan Viktor Uppgrens änka.

Vad utskottet i dessa betänkannden hemställt bifölls.

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 33, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en planmässig utveckling av Sveriges sjöfarspolitik och sjöfartsförbindelser.

Med anledning av en inom andra kammaren av herr *Lübeck* väckt motion, nr 305, hade nämnda kammare på hemställen av sitt tredje tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida de av världskriget föranledda förändringar med avseende å den internationella sjöfarten i Östersjön betingade vidtagande av åtgärder för åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Detta andra kammarens beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Stendahl*: Herr greve och talman! I en i andra kammaren väckt motion har en stockholmsrepresentant på basis av en utredning av en i hans firmas tjänst anställd ingenjör *Hörnell* väckt en omfattande motion, kanske den mest omfattande, som är väckt

vid detta års riksdag. Motionen omfattar utredning icke endast beträffande handel och sjöfart i allmänhet utan också angående jordbruk, industri och alla andra inom landet befintliga näringars förhållande till varandra, alltsammans i en enda motion. Detta blev utskottet för mycket, och det har därför avstyrkt bifall till motionen med ett enda undantag. Den tanken hos motionären, som utskottet har tagit upp, återfinnes bäst och lämpligast sammanfattad i en motionen bifogad karta på sidorna 18—19. På basis av denna karta och de linjer, som där äro dragna, försöker motionären bevisa, att för framtiden kommer den väsentliga delen av sjöfarten på Östersjön, i motsats till vad som hittills varit fallet, icke att gå genom Sundet eller Bälten utan genom Kielkanalen. Motionären har räknat ut, att fartyg, som gå från England till Östersjön, skulle genom att trafikera Kielkanalen spara en tid av ungefär 22 timmar. Den saken är nog i och för sig riktig. Men därmed är icke bevisat, att trafiken kommer att gå genom Kielkanalen, ty motionären har alldeles bortsett från vilka extra kostnader, som äro förenade med en sådan genomfart. Vidare har han alldeles förbisett, att världen slutar icke, som tycks framgå av hans karta vid England. Motionärens resonemang kan ha ett visst fog för sig, när det gäller närtrafik, men har icke något som helst berättigande i fråga om den transoceanska sjöfarten, och det är den man i första rummet har att räkna med. I den transoceanska sjöfarten gå båtarna veckotal, månader mellan de olika ändhamnarna, och då har en tidsdifferens av 22 timmar mycket liten betydelse. Vad som däremot spelar en stor roll är, att de hamnar, som anlöpas, äro försedda med sådana moderna lossningsanordningar, att lossning av lasten kan ske snabbt. Där står att vinna, när det gäller stora fartyg, många gånger dessa 22 timmar, som motionären har hängt upp sig på.

Jag skall be att få anföra några siffror som stöd för, att jag tror, att det icke finnes mycken orsak att resonera som motionären gjort, nämligen att efter detta världskrig, så gott som hela Östersjöfarten kommer att gå genom Kielkanalen. När tyskarna planerade denna kanal, beräknade de, att vid den tidpunkt, då den borde vara färdig, skulle Öresunds- och Bälttrafiken hava gått upp till 19,300,000 registerton och även att i det ögonblick, då kanalen öppnades, skulle icke mindre än 11,700,000 registerton gå igenom kanalen. I trots av att tyskarna äro kända för att göra sina beräkningar rätt grundligt och noggrant visar faktum, att efter femton års trafik i Kielkanalen hade man icke lyckats komma upp till mer än 60 % av det beräknade tonnaget. Vidare visar statistiken, att över Köpenhamn gående tonnage, som 1895 uppgick till $2\frac{1}{4}$ miljoner registerton, 1913 ökats till $4\frac{3}{4}$ miljoner registerton, och att över Köpenhamn, Malmö och Hälsingborg gående fartyg ökats från $3\frac{1}{4}$ miljoner registerton år 1895 till $7\frac{1}{2}$ miljoner år 1913. Utvecklingen visar således alldeles bestämt, att Kielkanalens betydelse högst väsentligt har överskattats, och att vad som här påpekats av motionären knappast har fog för sig.

Motionären framhåller särskilt som skäl för sitt resonemang, att Danzig efter världskrigets slut kommer att bliva en uppgående

Om ästadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

sol, ty över Danzig kommer att gå högst väsentliga kvantiteter varor, vilka förut icke gått den vägen. Jag vet för min del icke, att Danzigs uppland vuxit sedan tiden före kriget. Men även om Danzig på grund av politiska förhållanden skulle hava ett väsentligt större uppland än förut, är det alldeles givet, att den största delen av godset till Danzig kommer i direkta fartygslaster från de transoceaniska hamnarna. Man må bygga hamnar hur som helst; fullt lastade fartyg ha dock ingen som helst anledning att besöka sidohamnarna. Man kan lägga en hamn på sydkusten eller ostkusten av Sverige eller norra Tyskland, så gå de transoceaniska ångarna i alla fall med fulla laster direkt på målet och ha ingen som helst anledning att vika från den linje, vad som än göres. Vidare bör man skilja på två saker, som motionären alldeles har förbisett, och det är de svenska transoceaniska och de utländska transoceaniska linjerna. De svenska transoceaniska linjerna sätta nästan regelbundet som första mål Göteborg, och i och med att de kommit dit, så existerar för dem ingen som helst anledning att gå genom Kielkanalen. Den del av de svenska transoceaniska fartygen, som fortsätta från Göteborg in i Östersjön, komma att gå genom Sundet eller Stora Bält och icke runt omkring Danmark för nöjet att använda Kielkanalen. Återstå sedan de utländska transoceaniska linjerna, och det är alldeles givet, att dessa linjer delvis komma att använda Kielkanalen. Men jag vill återigen framhålla, att dessa fartyg i regel komma att hava full last till de hamnar, dit de skola, såsom Danzig, och hava ingen anledning, om vi skulle bygga en djuphamn på skånska kusten att anlöpa den. Vad som möjligtvis kan beräknas av den transoceaniska trafiken, som gäller Danzig, är fullständigt sekundärt, i det man kan tänka, att vissa fartyg, som icke kunna få full last på Danzig, ta fyllnadslast på svensk hamn eller tvärt om. Var transitering i sådant fall kommer att äga rum, torde bliva beroende på var denna billigast kan ske, icke om vi hava en hamn mer eller mindre.

Jag skall för att icke bliva lång slutligen be att få påpeka, att det är icke nog att bygga en hamn. En hamn i och för sig är icke målet. Den är bara ett medel för att få handel och sjöfart koncentrerade på en viss plats. Men för att det skall bliva rörelse i hamnen fordras det bostäder, en stad, och framför allt, att sjöfartens målsmän vilja låta sina fartyg anlöpa sådana hamnar, samt köpmän, som verkligen sörja för att rörelse i denna hamn över huvud taget kommer till stånd. Om nu, som motionären eller utskottet eventuellt har tänkt sig som en möjlighet — jag tror icke en stor sådan, men i alla fall värd att utreda — man skulle kunna ernå ett positivt resultat, vilket jag för min del är övertygad om, att det icke kan bli — ty det är såvitt jag förstår stridande mot grundprinciperna för handelsvägar — så skulle det påfordras för att det skulle bli någon större rörelse i en djuphamn, som man eventuellt skulle anlägga, att en större del av köpmännen i Malmö flyttade från Malmö till den söder om Öresundströskeln byggda nya hamnen. Jag hemställer till kammararens medlemmar, om de verkligen tro på möjligheten, att Malmö köpmän i större utsträckning godvilligt komma

att flytta sina bopålar och sin rörelse till en eventuell projekterad ny hamn söderom Öresundströskeln. Nej, knappast, snarare tvärtom »strid på kniven».

Jag tillåter mig påminna om, att riksdagen i år har stoppat en annan utredning, som enligt min uppfattning har betydligt större skäl för sig, och det är kanalkommissionens utredning. Denna kommission avser ändå att åstadkomma utredning i saker, som faktiskt förr eller senare måste komma att utredas. Men riksdagen har sagt ifrån, att den anser, att byggandet av dessa av kanalkommissionen projekterade arbeten kommer att taga en så lång följd av år i anspråk, att någon utredning för närvarande icke är behöfvlig. Nu vill man emellertid sätta i gång en utredning, som, efter vad jag kan förstå och läsa av utskottshandlingarna någorlunda kan beräknas giva ett negativt resultat. Ja, gärna för mig. Det spelar mycket liten roll, vad riksdagen i detta fall beslutar. Skulle riksdagen besluta en utredning, kommer det att kosta så och så många tusentals kronor. Resultatet kan enligt min uppfattning icke bli annat än negativt; och saken har varit före. Jag har i alla fall icke velat låta detta ärende passera riksdagens bord utan att säga ifrån, att jag tycker ändå, att riksdagen kunde använda sina pengar något bättre än på en rent negativ utredning. Fastän jag icke kommer att begära votering i saken, då jag anser rätt likgiltigt, vilket beslut än riksdagen fattar, så tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka avslag på första kammarens andra tillfälliga utskotts hemställan.

Herr Nylander: Med den skarpa begränsning av motionärens ursprungliga förslag, som innefattas i andra kammarens beslut i frågan, har det synts andra tillfälliga utskottet, att ett instämmande i detta beslut ingalunda skulle kunna medföra de olägenheter, varom den föregående ärade talaren yttrade.

Motionären har i sin kläm begärt »utredning i ett sammanhang av frågan om en planmässig utveckling av Sveriges hela sjöfartspolitik och dess sjöfartsförbindelser såväl med grannländerna som med avlägsna länder». Men andra kammarens beslut avser endast att utreda »hurvida de av världskriget föranledda förändringarna med avseende på den internationella sjöfarten i Östersjön betingade vidtagandet av åtgärder för åstadkommandet av en djuphamn på Sveriges sydkust». Det torde, mina herrar, icke kunna förnekas, att världskriget åstadkommit åtskilliga omvälvningar även i transoceaniska sjöfartsförhållanden, särskilt med avseende på förbindelserna till och från Östersjön. Troligt är, att trafiken på Östersjön sålunda skall söka sig andra vägar än som tidigare kommit till användning. Utan tvivel skola förhållandena utveckla sig så, som motionären även tänkt sig, att stora djupgående fartyg komma att taga vägen genom den 11 meter djupa Kielkanalen och delvis även genom Stora Bält in till Östersjön. Av synnerligen stor vikt är det naturligtvis då för oss, att vi hava så ordnat våra hamnar, att möjlighet finnes för dessa fartyg att komma in till vårt land.

Härom dagen läste jag i en aftontidning, hurusom man i England

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

uppgjort och livligt debatterat en plan att upprätta frihamnar i Östersjön i och för befordrandet av handeln med Ryssland. Förslaget skulle ytterligare diskuteras vid de förhandlingar, som nu pågå i London. Härav synes, att England har sin uppmärksamhet starkt riktad på Östersjön och på de handelsförbindelser, vilka där möjligen kunna åstadkommas.

Köpenhamn har ävenledes insett behovet av att utveckla sin hamn mot djupet söder om Kjögebukt med undvikande av Öresund.

Det nya världslägets konsekvenser måste även av vårt land följas med den största uppmärksamhet, om vi icke en vacker dag skola finna oss alldeles överflyglade av utlandet, och det är därför, som utskottet icke ansett sig kunna avstyrka andra kammarens beslut utan enhälligt funnit sig böra tillstyrka den utredning i frågan, som andra kammaren begärt.

På grund av vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr B o m a n: Herr greve och talman! Jag skulle i allt väsentligt kunna instämma i vad den förste talaren anförde angående obehövligheten av den här ifrågasatta utredningen, men då den talare, som förde utskottets talan, framhöll bl. a., att man icke borde motsätta sig utredningen därför, att denna icke torde kunna medföra några olägenheter, så tycker jag, att man har kommit bra långt. Man skall väl ändå i Sveriges riksdag vara försiktig, när man begär utredning i ett ärende av Kungl. Maj:t, och icke söka få sådan till stånd utan att man har en verklig tro på något positivt resultat av denna utredning, och något sådant kan jag icke tro på i detta fall.

Av de välmående och vittgående förslag, som innefattas i den väckta motionen, har efter andra kammarens tillfälliga utskotts behandling endast kvarstannat frågan om anordnandet av en ny djuphamn i Skåne. Jag tror, att man i vårt land på handels och sjöfartens område hittills har splittrat sig allt för mycket, till skada för vårt näringsliv, under det att de med oss konkurrerande länderna söka koncentrera sig på de handelsplatser, som hava de bästa och största förutsättningarna för landets näringsliv.

Det har redan uttalats, att en hamn är i och för sig av ingen betydelse för handeln. Det kräves oändligt mycket mera än en hamn, för att det skall bli någon rörelse, och det kräves framför allt skickliga och dugliga köpmän. Man finner i de utlåtanden, som avgivits från handelskamrarna i de tre största av landets städer, bestämda uttalanden mot den ifrågasatta utredningen, och från de handelskammare, som ställa sig välvilligt till frågan, äro uttalandena svävande. De förklara, att man icke finner anledning att motsätta sig utredningen. Det synes mig då bra egendomligt, om riksdagen skulle föranstalta därom; men jag vill särskilt be att få understryka vissa uttalanden, som finnas i ett par utlåtanden, som ären inkommit, nämligen från Sveriges redareförening och Sveriges allmänna sjöfartsförening. Den förra uttalar, att när det

gäller val av hamnar och handelsvägar, synes det lämpligaste vara, att man överlämnar det åt de enskilda näringsidkarna, vilka otvivelaktigt äro bäst i tillfälle att bedöma föreliggande förhållanden och inrikta sig därefter. Sveriges allmänna sjöfartsförening säger också, att »med allt erkännande av det lofvärda i motionens syfte synes det som om motionären vid sin framställning icke skänkt tillbörligt beaktande åt betydelsen av den mäktiga hävstång till näringslivets höjande, som den enskilda företagsamheten innebär». Ja, detta tror jag är alldeles sant. Är det något område, där den enskilda företagsamheten måste taga initiativ, så är det på handels- och sjöfartens områden.

Idkarna av dessa näringar böra vara synnerligen tacksamma, om de, när de söka hjälp från statsmakternas sida, kunna påräkna en sådan hjälp och ett sådant stöd; men att liksom truga på dessa näringsidkare statens förmyndarskap anser jag meningslöst, och det kan enligt min mening icke leda till något nöjaktigt resultat.

På grund av vad jag anfört, tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Här i kammaren har kommit till synes en liten avspeglning av det sätt, varpå denna fråga betraktats och behandlats både i andra kammaren och under det förberedande stadiet. Det har från Stockholm och Göteborg rests ett bestämt motstånd mot en sådan utredning, som den här föreslagna, och även från Malmö har man ställt sig avvisande. Men det får väl i allt fall medges, att saken icke ligger så enkelt, som de båda herrarna Stendahl och Boman vilja låta påskina. Utav de handelskamrar, som ha yttrat sig över motionen, är det endast fyra, som ha avstyrkt, medan åtta ha tillstyrkt en utredning i motionens syfte. Och Sveriges allmänna sjöfartsförening, som också har ställt sig avvisande, medger dock, att inom mera begränsade områden statens medverkan och intiativ kunde finnas påkallade, och att i det hänseendet motionären angivit beaktansvärda uppslag. Det är just ett sådant uppslag, som andra kammarens tillfälliga utskott tagit fasta på. Den första ärade talaren menade, att motionären anser sig ha bevisat, att den transoceaniska trafiken till det inre av Östersjön skulle komma att gå genom Kielkanalen. Det har han alldeles icke gjort. Han har framhållit, att det finnes två vägar: Kielkanalen och Stora Bält, därest man icke ville fördjupa Flintrännen i Öresund. Och första kammarens tillfälliga utskott har alldeles icke bundit utredningen vid den förutsättningen, att den transoceaniska trafiken skulle komma att gå genom Kielkanalen, utan framhållit, att de olika alternativen borde tagas i betraktande under utredningen. Den transoceaniska trafiken, som naturligtvis i längden icke kommer att nöja sig med att söka slutpunkt utanför Östersjön, kommer naturligtvis att söka sig in till hamnar i det inre av Östersjön, och då med all sannolikhet i södra delen av Östersjön. Då är det möjligt, att den bästa passagen går genom Kielkanalen, men förhållandena där kunna vara sådana, att

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

det kan vara en viss fördel att söka sig in i Östersjön genom Stora Bält. I så fall föreligger naturligtvis inte så starka skäl för Sverige att söka komma i förbindelse med en sådan uppstående ny transocean trafikled, därför att det icke då vållar någon tidsutdräkt att anlöpa Göteborg. Men skulle det visa sig, att passagen genom Kielkanalen ställer sig fördelaktigare, lider det intet tvivel, att det blir företrädesvis denna passage, som kommer att anlitas, och då är det uppenbart, att Sverige icke genom Göteborg kan beräkna komma i förbindelse med denna transoceaniska linje. Det kan icke göra det genom Malmö. Malmö är alldeles uteslutet, ty de fartyg, varom här är fråga, kunna icke passera Öresund, och vad Stockholm beträffar, så ligger det alldeles för långt borta från denna linje. Då är det väl icke underligt, om man vill vara med om att reda ut, vilka åtgärder Sverige bör vara betänkt på att vidtaga, för att — under en situation, om vilken varken motståndarna till detta förslag eller dess anhängare för närvarande veta någonting, men där den ena möjligheten är lika sannolik som den andra — vara så rustat och så berett, att det för en viss eventualitet icke går miste om möjligheten att begagna den nya genomgående transoceaniska trafiken. Att man i Stockholm och Göteborg ställer sig avvisande, skulle möjligen kunna förklaras utav, att man både i Stockholm och Göteborg har en naturlig strävan efter framtida transitotrafik över Sverige mot östra Europa; men det spørsmålet beröres icke alls av denna fråga. Om och i vad mån en transitotrafik från väster mot öster kommer att gå över Sverige, är alldeles oberoende av, att man till äventyrs i söder söker anknytning till en helt annan linje, som icke — åtminstone icke i främsta rummet — torde kunna tjäna en dylik trafik. Jag skulle vilja erinra kammaren om, vad herr Lindman i debatten i andra kammaren yttrade i denna fråga, och man får väl ändå antaga, att herr Lindman har något förstånd i denna fråga. Han riktade sig mot det angrepp, som där restes mot utredningsförslaget, och menade, att det går icke an för Sverige att i den situation, vari vi befinna oss, sitta med händerna i kors och låta det gå, som det kan.

Herr Boman hänvisade i sitt yttrande till det enskilda initiativet. Ja, naturligtvis kommer det enskilda initiativet i denna fråga liksom i många andra att fullt utnyttjas; men vad det här gäller, är att få en samlad översikt och en enhetlig ledning av de åtgärder, som kunna krävas för frågans lösning. Om man skall överlåta detta uteslutande åt de enskilda initiativen, vilka, det vill jag betona, naturligtvis äro betingade av olika lokala intressen, komme just denna enhetlighet i ledningen att utebliva och därför är det helt naturligt, att den enande handen bör vara statens. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Geijer: Jag delar utskottets mening om betydelsen av den föreslagna utredningen, och jag hade begärt ordet för att icke en föregående ärad talares yttranden i motsatt riktning

skulle stå alldes oenotsagda. Men sedan har den siste ärade talaren haft ordet, och han har uttömmande framfört de skäl, jag kunde framföra. Därför vill jag inskränka mig till att instämma i vad han yttrade. Då jag emellertid fått ordet, ber jag få stryka under och framhålla en och annan ny synpunkt. Jag vill först och främst framhålla, att vi här icke hava en utredning i vanlig bemärkelse. Riksdagen begär icke något förslag. Det är en stor fråga, som är på tal, om statsmakterna vilja på detta sätt erkänna vikten och betydelsen av detta och vilja giva ett moraliskt stöd åt saken. Om man har detta i minne, förefaller det mig, att ett avslag nu, när ärendet fått detta stöd av utskottet, skulle kunna innebära rätt så olyckliga konsekvenser. Det skulle kunna tolkas, som om detta förslag såsom sådant enligt statsmakternas mening icke vore värt att reflektera över. Jag vet visserligen, att jag kanske bliver motsagd av den ärade talaren på Göteborgsbänken. Det var den talaren, som framhöll, att det enskilda initiativet såsom sådant vore det bestämmande. Näväl, det är det enskilda initiativet, som skall vara det bestämmande från början, då frågan tages upp, men att, när frågan från enskilt håll tagits upp, möta den med likgillighet från statsmaktens sida, det undrar jag om det icke kommer att medföra, att det enskilda initiativet utebliver, och detta innebär sålunda en risk. Jag upprepar, att såsom ärendet nu ligger, skulle ett avslag kunna innebära rätt så olyckliga följder. Jag ber få förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets förslag.

Om ästadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

Herr Stendahl: Herr greve och talman! Herr Jacob Larsson försökte göra denna fråga till ett lokalt intresse. Särskilt intresserade skulle enligt hans uppfattning vara Stockholm och Göteborg.

Jag ber få försäkra kammaren, att vad Stockholm beträffar, komma vi att taga en utredning med det mest stoiska lugn, och herrarna kunna vara förvissade om, att Göteborg gör detsamma. Vi äro icke rädda för, att en utredning skulle komma till stånd och för resultatet av utredningen. Vi skola nog i sinom tid söka sköta saken så, att det icke bliver någon fara. Men såsom bevis för, att det icke föreligger något lokalt intresse — herrarna behöva ju icke tro på mitt ord — ber jag få anföra, att Sveriges redareförening, Sveriges allmänna sjöfartsförening och exportföreningen enhälligt avstyrkt bifall till herr Lübecks motion. Nu torde det vara tämligen bekant, att näringarna, handeln och sjöfarten i allmänhet icke varit bortskämda med hjälp från statshåll, och om dessa yrkens representanter så enhälligt som här skett säga ifrån, att det här förslaget icke kan tagas på allvar, utan att det är okunnighet, som ligger bakom denna motion, måste det väl finnas ett visst fog för en sådan mening. Motionären har över huvud taget icke haft förutsättning att bedöma de frågor, som han här givit sig in på. Han har gått in på ett område, som är för honom fullkomligt okänt, och

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

det är därför, som han kommit till de märkvärdigheter han kommit till.

Beträffande den siste ärade talarens anförande, skall jag be få säga, att då jag yrkat avslag på denna motion, är det icke därför, att jag icke vill, att statsmyndigheterna med all möjlig uppmärksamhet skola följa den fråga, som här är före. Ett sådant följande utav själva saken torde utan alla riksdagsskrivelser och motioner mycket lätt kunna ske från det blivande och snart inrättade handels- och sjöfartsdepartementet.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr greve och talman! Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av herr Stendahls yttranden i denna fråga. Jag fäste mig först vid att herr Stendahls yttranden utgjorde en följd av ytterst tvärsäkra påståenden, och jag tror, att han genom detta sätt att tala på detta rätt ovissa område knappast kan ha vunnit någon av motståndarna över på sin sida. När han vidare i sitt andra anförande påstår, att motionären saknar varje förutsättning att bedöma detta spörsmål, ber jag att få taga avstånd från ett sådant uttalande.

Vidare resonerade herr Stendahl, som om precis samma förhållanden voro nu rådande som före världskriget; men det är just detta, som är den stora förutsättningen för hela denna motion, att förhållandena äro avsevärt omkastade, och då gäller det helt naturligt för vårt land att i tid se till, om vi ha något att göra, så att vi icke försitta tiden. Det går icke an att äse en ny utveckling utan att göra någonting och låta tiden gå sig ur händerna. Förutsättningen för motionen är ju, att Sverige är för sin industri och för sin försörjning beroende i hög grad av utlandet och därför även i hög grad beroende av sjöfarten.

Jag kan icke frigöra mig ifrån, att det är en stor sannolikhet för, att motionären har rätt, då han förmenar, att trafiken, även den transoceanica, kan komma att taga en annan riktning, än vad den hittills haft, nämligen genom Kielkanalen; och sannolikt torde det vara, att Danzig kommer att på annat sätt än hittills deltaga i denna stora sjöfart. Mot detta säger herr Stendahl, att han icke förstår, att Danzigs uppland vuxit sedan före kriget. Men herr Stendahl har glömt bort, att Danzig intar nu en helt annan ställning i politiskt avseende än tidigare.

Det är en annan fråga, som det i den nu påtänkta utredningen kan vara av stor vikt att få klarhet i, och det är, huruvida vi icke kunna bliva tvungna att fördjupa Öresund. Det framhålles i motiveringen såsom alternativt att utreda, vilket som vore fördelaktigare för vårt lands sjöfart antingen att fördjupa Öresund, eller att anlägga en djuphamn i södra delen av Sverige.

Det ligger i utskottets förslag ingalunda någon avsikt att ingripa på den privata eller enskilda företagsamhetens område, utan det gäller endast en hemställan till staten att taga denna sak om hand. Staten är nämligen den, som kan hava en objektiv översikt över dessa förhållanden, och det måste från statens sida anses vara

av största betydelse att kunna överblicka detta ytterst viktiga spörsmål och därefter ställa sina dispositioner.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord. Jag vill säga, att herr Stendahls försäkran, att motionären är okunnig i frågan och inte har möjlighet att bedöma den, förefaller mig vara ganska mycket sagt. Motionären har dock visat sig äga mycket stora insikter, särskilt i näringsfrågor, och det skulle förefalla underligt, om han icke även skulle ha möjlighet att bedöma den här saken praktiskt. En sådan beskyllning för okunnighet går naturligtvis också utöver det utskott, som behandlat frågan, och den medkammare, som redan har fattat beslut i saken i positiv riktning. Jag tror, att kammaren kan försöka bilda sig ett omdöme i frågan utan att fästa sig vid en sådan beskyllning. Det kan ju också tänkas, att de närmast intresserade, som här äro berörda, se saken något ensidigt; och man får väl förutsätta, att utredningen, om den kommer till stånd, lägges i händerna på verkligt sakkunnigt folk, som kan bedöma ärendet. Det förefaller mig, som om det vore riktigast av kammaren att biträda andra kammarens beslut och uttala sig för en utredning av saken.

Herr Pålsson: Det är ju ganska underligt, att man från Stockholm och Göteborg söker göra sig till talemän mot kravet på en utredning i frågan om en djuphamns anläggande på sydkusten. Det är ju faktiskt om än man erkänner, att det icke kommer att beröra Stockholms och Göteborgs intressen. Det är klart, att det är av stor vikt för oss att få undersökt vilken sannolika väg sjöfarten österut kommer att taga, och att inrätta oss därefter. Skulle en stor del av densamma taga vägen genom Kielkanalen och förbi Sveriges sydkust österut, så är det tydligt, att det är endast en gärd av förutseende, om vi nu försöka sätta oss in i vad det problemet bjuder oss. Denna utredning är således ett försiktighetsmått, som är väl värt att vidtaga, för att kunna överblicka, vilka vägar handeln kommer att taga, och ur den synpunkten ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

Om åstadkommande av en djuphamn å Sveriges sydkust.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 31.

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om åvägabringande av effektiv undersökning av kristidskommissionernas förvaltning m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 1, hade herr *Wohlin* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de nuvarande överrevisorerna för granskning av statskommissionernas förvaltning måtte kompletteras med lämpligt antal allmänt aktade och för uppdraget lämpade representanter för det praktiska näringslivet ävensom med kvalificerad lagfaren ledamot i hög ämbetsställning, och att den sålunda förstärkta överrevisionen, som härigenom finge karaktären av en utomordentlig undersökningskommission, måtte erhålla Kungl. Maj:ts uppdrag att — förutom den granskningsverksamhet, som överrevisorerna för närvarande utöva — till särskild undersökning upptaga frågan, i vad mån medlemmar och tjänstemän i statskommissionerna under tiden för sin verksamhet i dessa kommissioner varit såsom styrelsemedlemmar, aktieägare, eller eljest direkt eller indirekt intresserade i enskilda ekonomiska företag, vilkas verksamhet berörts av kristidskommissionernas förvaltning, eller annorledes haft förbindelse med sådana företag, och huruvida de hade missbrukat sin ställning i kommissionerna; börande undersökningskommissionen äga rätt att anlita alla erforderliga biträden, samt, med ändring av nådiga brevet den 1 oktober 1919, äga rätt och skyldighet att till undersökning upptaga även sådana kommissionernas beslut och åtgärder, som anginge förslag eller utlåtanden till Kungl. Maj:t, ävensom befogenhet att taga del av alla kommissionernas handlingar, oavsett om dessa vore hemligstämplade eller icke; samt

att undersökningens resultat, allteftersom undersökningen fortskred, måtte med iakttagande av full offentlighet överlämnas till Kungl. Maj:t ankommande därefter på Kungl. Maj:t att taga under omprövning, huruvida åtal vid vederbörlig domstol skulle följa, eller ärende skulle för vidare utredning överlämnas till justitiekanslersämbetet eller annan åtgärd skulle vidtagas.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla önskvärdheten av att

från Kungl. Maj:ts sida alla ändamålsenliga åtgärder bleve vidtagna för att underlätta de av Kungl. Maj:t för granskning av kristidskommissionernas förvaltning förordnade överrevisorernas arbete i syfte att göra den av dem utförda granskningen fullt effektiv.

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

Reservationer hade anmälts

1:o) av herrar *Larsson* och *Andersson*, vilka yrkat, att utskottets utlåtande skulle erhålla viss angiven lydelse, slutande med en hemställan att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda;

2:o) av herr *Westman* mot vissa delar av motiveringen.

Herr *Larsson, Jacob*: Herr talman! Om man studerar detta betänkande, måste man otvivelaktigt få ett mycket starkt intryck av att motionen och allt vad därtill hörer icke alls stämmer med proportionerna i utskottets hemställan. Kan man någonsin tillämpa det gamla ordspråket om berget, som födde en råtta, tror jag, det är med avseende å detta ärende. Motionärerna ha begärt, att det skulle anordnas en utomordentlig undersökningskommission med ett mycket ingående och omfattande uppdrag. Vad svarar då utskottet? Jo det uttalar den blygsamma anhållan, att Kungl. Maj:t skall se till, att alla ändamålsenliga åtgärder vidtagas för att överrevisorernas granskning må bli fullt effektiv — en alldeles självklar sak. Det skulle ju egentligen inte vara mycket att anmärka på utskottets hemställan, då den, som jag säger, inte innehåller annat än en alldeles självklar sak. Vare sig riksdagen skriver eller inte skriver, är det tydligt, att Kungl. Maj:t kommer att på allt sätt underlätta överrevisorernas arbete. Men utskottet har i sin motivering inlåtit sig på en del spörsmål, som, efter min mening, icke böra få stå oemotsagda. Det rör egentligen två punkter: först och främst spörsmålet om överrevisorernas befogenhet med avseende på sådana från kommissionerna utgångna utlåtanden och förslag, som varit underställda Kungl. Maj:ts prövning. Om detta säger utskottet, att det finnes ingenting att erinra mot att överrevisorernas verksamhet icke får ingripa på det område, som är förbehållet den konstitutionella kontrollen över regeringens åtgärder. Det är ju alldeles riktigt. Men när utskottet sedan fortsätter, att, för att överrevisorerna skola kunna bilda sig en uppfattning om ändamålsenligheten och författningensligheten av det sätt, på vilket kommissionerna bedrivit sin verksamhet, det är nödvändigt att överrevisorerna behandla även dylika beslut och åtgärder — d. v. s. sådana som varit prövade av Kungl. Maj:t. är det mycket svårt att veta, vad utskottet i själva verket har menat med denna sats i motiveringen.

I den reservation som är vidfogad betänkandet har jag och min medreservant också sagt, att det är alldeles tydligt efter vår mening, att det kungl. brevet av den 1 oktober 1919 alls icke lägger något hinder i vägen för överrevisorerna att verkställa all den

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

granskning av kommissionernas utlåtanden och förslag till Kungl. Maj:t, som erfordras för att överrevisorerna skola kunna bilda sig en allmän uppfattning av kommissionernas verksamhet. Men av ordalydelsen vill det synas, som om utskottet menar, att överrevisorerna skulle få inlåta sig på att bedöma ändamålsenligheten eller författningen av sådana kommissionernas yttranden eller förslag, och emot detta vill jag alldeles bestämt opponera mig. En sådan rätt tillkommer icke överrevisorerna och kan inte tillkomma dem med mindre de skulle ingå på det område, som är förbehållet den konstitutionella kontrollen. Det bör ju kunna vara av en viss vikt, att man i det här sammanhanget erinrar sig, att såvitt av skrivelsen från handelskommissionen till utrikesministern den 22 januari 1919 framgår, överrevisorerna begärt att få veta, huruvida handelskommissionen på sin tid yttrat sig i frågorna rörande Kogrundsgrändens stängning, de engelska postbeslagen, Sveriges smörexport till England och Tyskland samt utfärdandet av exportförbud å kemisk trämassa, och överrevisorerna säga vidare, att därest kommissionen haft nämnda frågor under behandling, så vore överrevisorerna betänkta på att underkasta denna behandling granskning. Det är ju alldeles uppenbart, att om därmed menas att ingå på ett bedömande, huruvida kommissionens yttranden i dessa frågor varit ändamålsenliga eller författningens, så är den frågan redan avgjord vid ärendets beredning till föredragning inför Kungl. Maj:t i statsrådet, och för den prövningen har vederbörlig departementschef övertagit det konstitutionella ansvaret. Nu har man inom utskottet sagt, att det vore orimligt, om denna departementschefens ansvarighet även skulle täcka sådana fall, då möjligen en kommission i ett yttrande till Kungl. Maj:t eller i ett förslag till Kungl. Maj:t framställt fullständigt vilseledande eller felaktiga uppgifter angående faktiska förhållanden. Nej, det är alldeles tydligt, att den konstitutionella ansvarigheten icke täcker något sådant. Detta måste kommissionen själv bära ansvaret för och detta alldeles oberoende av den konstitutionella ansvarigheten, ty här gäller det ett fel, begånget av en kommission. Har en kommission givit en medvetet eller omedvetet oriktig framställning av fakta och därigenom sålunda misslett eller vilselett Kungl. Maj:t, är detta någonting för vilket kommissionen kan dragas till ansvar, och skulle överrevisorerna finna, att så har varit förhållandet, så är det överrevisorernas icke blott rätt utan oavvisliga plikt att därom göra anmälan till Kungl. Maj:t för den åtgärd gentemot kommissionen, vartill Kungl. Maj:t kan finna förhållandena föranleda. I det stycket behöves sålunda alldeles icke någon utvidgning av det uppdrag överrevisorerna ha fått, men det är nödvändigt att överrevisorerna i sin verksamhet icke få inlåta sig på sådana bedömanden, som skulle tangera eller gå in på området för den konstitutionella kontrollen över regeringens åtgöranden.

Den andra punkten rör de hemliga handlingarna. Om dem skall jag inte yttra mig vidare, ty i det stycket äro reservanterna och utskottet på det hela taget ense, i det vi anse, att hemligstäm-

pelu bör, i så stor utsträckning som det över huvud taget är möjligt, numera avlägsnas från dessa handlingar. Men för det ändamålet har utskottet lika litet som reservanterna funnit det behöfligt att avlåta någon skrivelse till Kungl. Maj:t.

Det som egentligen är kärnpunkten i motionärernas hemställan är denna utomordentliga undersökningskommission, som skulle undersöka, huruvida styrelseledamöter eller tjänstemän hos kommissionerna under sin verksamhet i kommissionerna varit intresserade i enskilda ekonomiska företag, vilkas verksamhet berörs av kristidskommissionernas förvaltning, eller annorledes haft förbindelse med sådana företag och huruvida de missbrukat sin ställning i kommissionerna. Detta har blivit även utskottsmajoriteten alldeles för starkt. Utskottsmajoriteten säger, att den anser det icke vara lämpligt att anordna en sådan här utomordentlig undersökningskommission med ett sådant uppdrag; och i det stycket dela reservanterna fullständigt utskottsmajoritetens mening. Men utskottet säger, att frågan synes lämpligast kunna lösas därigenom, att Kungl. Maj:t uppdrager åt de nuvarande överrevisorerna att verkställa den ifrågasatta särskilda undersökningen. Vad betyder det? Jo, att Kungl. Maj:t skall ge överrevisorerna ett uppdrag, som överrevisorerna redan ha fått, och det anse vi reservanter vara alldeles obehöfligt. Motionärerna säga, att överrevisorernas mandat sannolikt icke från början var avsett att inriktas på sådana undersökningar, men de erkänna själva, att mandatet är så formulert, att det mycket väl kan innesluta även ett sådant uppdrag, och överrevisorerna ha inte alls sagt, att detta skulle ligga utanför deras befogenhet. Utskottet har tydligen stått på den ståndpunkten, att det icke vill vara med om motionärernas förslag, men efter att under hela riksdagen — detta är nämligen motionen nr 1 — ha stött och blött och vänt på denna motion, har utskottet äntligen kommit därefter, att man icke vill alldeles avstyrka den, utan sannolikt av psykologiska skäl vill man komma med ett skrivelseförslag, som i själva verket ingenting innehåller.

Nu säger utskottet för att komma till detta skrivelseförslag, att av överrevisorernas yttrande skulle framgå, att denna fråga, nämligen undersökningen huruvida kommissionsmedlemmar eller tjänstemän missbrukat sin ställning till egen fördel, ägnats mindre uppmärksamhet vid granskningsarbetet och att i varje fall några systematiska undersökningar i det stycket icke förekommit. Jag vill påpeka, att det tvärtom framgår av överrevisorernas yttrande och även av de upplysningar utskottet erhållit av överrevisionens ordförande, att i alla sådana fall, där det verkligen förekommit anledning till antagande att sådana förhållanden skulle föreligga, har en undersökning ägt rum. Men överrevisorerna säga, att det har varit i ett försvinnande fåtal fall det har kunnat påvisas. Nu är det naturligtvis någonting helt annat som motionärerna vilja men som utskottsmajoriteten icke ansett sig kunna gå med på. Motionärerna vilja, att det skall etableras en inkvisitorisk förhörsmetod

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

gentemot alla, som varit eller äro medlemmar eller tjänstemän i kommissionerna, således icke att man, där anledning föreligger, skall verkställa en undersökning, utan även att utan all anledning varenda kommissionsledamot eller tjänsteman skall göras till föremål för undersökning. Jag hemställer, om det verkligen är rim eller reson att sätta något sådant i fråga.

Man säger nu, att överrevisorernas verksamhet på detta område egentligen icke har lämnat några spår efter sig. Ja, det skulle jag vilja betona, att om det blivit ett litet resultat på detta område, om verkligen missbruk i detta avseende i större skala förekommit, är det inte överrevisorernas fel att de icke blivit undersökta och upptäckta och beivrade, utan det är allmänhetens fel; ty om det verkligen förekommit fel, varför har detta icke blivit anmält för överrevisorerna, så att de ha kunnat bliva i tillfälle att göra en undersökning i saken? Så har icke skett.

Emellertid är denna skrivelse, som utskottet har föreslagit, absolut obehöflig och onödig, då Kungl. Maj:t alldeles uppenbart, utan något riksdagens ingripande, måste på allt sätt underlätta överrevisorernas arbete; och att regeringen i det stycket gör allt vad på den kan ankomma, det har riksdagen fått försäkras om ifrån statsrådsbänken vid remissdebatten. Jag tillåter mig därför, herr vice talman, att yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Westman: Herr talman mina herrar! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med en triumfsång däröver, att den framställning, som motionärerna gjort, lett till ett så tarvligt resultat, som det, vilket föreligger i utskottets betänkande. Det anförande, som den ärade talaren höll, var för mig ur psykologisk synpunkt icke på något sätt överraskande, ty jag har, ju mera jag har studerat handlingarna i detta ärende och ju flera månader som gått under det motionen nr 1 behandlats i det andra tillfälliga utskottet, blivit alltmer och mer slagen av den brist på intresse för att vidtaga sådana åtgärder, som kunde främja, att man fick till stånd en verkligt effektiv revision, vilken överallt har framträtt.

Det är inte bara inom utskottet som motionärernas yrkande mötts av en dylik likgiltighet, och som en sådan brist på intresse framträtt. Studerar man det sätt på vilket regeringen har handlagt ärendena rörande denna revision får man samma intryck. Ingen, som verkligen studerat denna revisions historia, kan instämma med den föregående talaren däri, att det är en självklar sak, att regeringen gör allt för att underlätta och befrämja revisionens verksamhet, och att det därför skulle vara obehöfligt, att som utskottet föreslår, riksdagen skulle rikta en framställning till Kungl. Maj:t om att Kungl. Maj:t ville underlätta revisionens verksamhet.

Man finner nämligen, att det i åtskilliga fall på det mest uppseendeväckande sätt har förekommit dröjsmål hos Kungl. Maj:t vid handläggningen av ärenden, som rört denna revision av kristidskommissionernas förvaltning, och detta fastän naturligtvis dessa ärenden

i stället borde ha handlagts med den största skyndsamhet, då det bör vara självklart, att ju längre tid som går desto mindre utsikt blir det att kunna tränga till botten på de förhållanden, som denna revision bör åsyfta att lägga i dagen. Jag skall anföra ett par exempel på fall då dylik långsamhet och dylikt enligt min mening oförsvärligt dröjsmål förekommit.

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Såsom framgår av utskottets betänkande uppkom i januari 1919 en konflikt mellan handelskommissionen och överrevisorerna rörande överrevisorernas befogenhet. Den 22 januari framlade handelskommissionen i en skrivelse sin ståndpunkt, och den 17 februari meddelade utrikesministern i en skrivelse till finansministern, att han gillade *handelskommissionens* mening. Så gick ärendet till överrevisorerna, och den 3 mars anförde överrevisorerna i ett yttrande till finansministern skälen för sin motsatta ståndpunkt. Den 28 mars skrev finansministern till utrikesministern, att han intog en alldeles motsatt ståndpunkt mot utrikesministern, i det att han nämligen gillade *överrevisorernas* åsikt. Så långt har ju ärendet handlagts med en fart, som icke ger anledning till någon berättigad anmärkning. Men vad inträffade därefter? Jo, därefter blev ärendet vilande i sex månader hos regeringen. I *sex månader* fick det ligga utan att någonting åtgjordes. Det dröjde ända till den 1 oktober, innan regeringen fattade sitt beslut. Då utfärdades nämligen det brev, som finnes avtryckt i utskottets betänkande. Alltså, från januari till oktober fingo överrevisorerna vänta på besked i den här konflikten, och av denna långa tid utgöra sex månader en tid av oförsvärligt dröjsmål.

Jag skall ge ett annat exempel. I oktober 1919 avgåvo överrevisorerna sin berättelse om granskningen av folkhushållningskommissionens förvaltning under år 1918. Berättelsen inkom till jordbruksdepartementet den 30 oktober, och den remitterades då med normal skyndsamhet den 1 november till folkhushållningskommissionen, vars svar, som ju är daterat den 14 november, inkom till jordbruksdepartementet den 11 december 1919. Här blev nu detta svar liggande till den 4 februari 1920, innan det remitterades till överrevisorerna. Här ägde alltså rum ett onödigt dröjsmål på två månader — ett dröjsmål med en så enkel åtgärd som en remiss. Detta dröjsmål måste anses ha varit så mycket olyckligare, som det föranledde en högst betänkelig och olycklig komplikation. Med folkhushållningskommissionens svar i handen uppträdde nämligen justitieministern i remissdebatten i andra kammaren i år. Det var den 17 januari, alltså innan överrevisorerna hade fått tillfälle att göra något bemötande, som justitieministern — det var statsrådet Löfgren — åberopade folkhushållningskommissionens betänkande, som han till alla delar gjorde till sitt, och som han fann fullkomligt bevisande. Han vederlade med stöd därav de anmärkningar, som hade framställts mot folkhushållningskommissionens handelsavdelnings *kaffeaffärer*. Bland annat framhöll han, hurusom folkhushållningskommissionen, och särskilt naturligtvis dess handelsavdelning, hade visat, att beräkningarna över den vinst, som uppkommit, hade varit felaktiga, sådana dessa beräkningar hade gjorts av

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

överrevisorerna. Det måste väl av alla anses vara olämpligt, att ett statsråd på ett sådant sätt, innan ett ärende ännu blivit färdigberett, uppträder inför riksdagen och tar parti för den ena sidan. Eller finnes det verkligen någon ledamot av kammaren, som kan gilla, att ett statsråd i riksdagen, innan ett ärendes beredning slutförts, instämmer i vad som anförts från den ena sidan, utan att avvakta vad den andra sidan, som likväl skall höras, har att anföra?

Efter remissdebatten översändes, som jag förut har nämnt, detta folkhushållningskommissionens betänkande genom remiss den 4 februari till överrevisorerna, vilka avgåvo ett utlåtande den 21 februari i år och däri underkastade detta folkhushållningskommissionens yttrande en skarp kritik. De förklarade bland annat, att det ingalunda varit så, som folkhushållningskommissionens handelsavdelning påstått, att överrevisorernas beräkningar av den vinst, som uppstått för Aktiebolaget Transito på dess kaffeaffärer, hängt fullkomligt i luften. Överrevisorerna säga, att det tvärtom synes vara så, att deras beräkningar angående förhållandena 1918 ingalunda svävade i luften utan voro grundade på konstaterade fakta. Man måste onekligen hålla överrevisorerna räkning därför, att de, även gentemot justitieministern, klart och skarpt framlade den kritik, som det i kraft av det uppdrag de hade erhållit, ålåg dem att utöva. Men däremot kan man inte underlåta att uttala en farhåga för, att det var medvetandet om det höga ryggsöd, som han hade, vilket medverkade till den hållning, som chefen för folkhushållningskommissionens handelsavdelning intog gentemot överrevisorerna, en hållning, som föranledde dem att i deras nyss omtalade bemötande med anledning av ett uttalande som denna chef för handelsavdelningen inom folkhushållningskommissionen gjort, yttra följande skarpa ord: »uttalandets avfattning angiver samma mått av hänsyn, som varit utmärkande för avdelningens förutvarande chef, då upplysningar eller handlingar hos honom begärts». Alltså, vi se, att det hade varit av synnerligen stor betydelse och synnerligen önskvärt, om regeringens medlemmar, i stället för att uppträda på det sätt, som jag nyss angav, hade låtit sig angeläget vara, att stärka och stödja överrevisorernas myndighet gentemot underordnade tjänstemän.

Även om de förhållanden, som jag hittills berört i mitt anförande, hava varit märkliga nog, så träda ändå märkligare förhållanden i dagen, om man övergår till en *realgranskning* av den förut omtalade konflikt, som i januari 1919 uppstod mellan överrevisorerna å ena sidan och handelskommissionen å den andra och som rörde den omfattning överrevisorernas befogenhet skulle anses äga, enligt den instruktion, som var grundläggande för deras verksamhet. Denna instruktion var meddelad i det kungl. brevet den 19 juni 1917, ett brev som finnes avtryckt i utskottets betänkande.

Konflikten framkallades som bekant därav, att överrevisorerna hos handelskommissionen begärt att få ta del av vissa hemliga handlingar, bland annat två handelsavtal med England. Med anledning härav gjorde handelskommissionen ett principuttalande om gränserna för överrevisorernas befogenhet. Handelskommissionen

förklarade nämligen, att, enligt dess mening, överrevisorernas granskning borde omfatta, förutom siffergranskning, allenast kontroll över författningens enhet och ändamålsenligheten av gjorda utbetalningar och andra ekonomiska förvaltningsåtgärder, och detta av det skälet, att då granskningen hade trätt i stället för kammarrättens revision, så kunde den icke rimligen vara avsedd att gå utöver ramen för kammarrättens revisionsverksamhet. Det var denna handelskommissionens uppfattning som utrikesministern i det brev av den 17 februari 1919, som jag nyss omtalade, förklarade sig gilla.

Att han intog den ståndpunkten och alltså anslöt sig till den mening, som innebär, att överrevisorerna skulle äga att förrätta allenast en granskning av samma slag som kammarrättens revision, är så mycket mera förvånande, som överrevisorerna hade tillsatts just av det skälet, att statskontoret hade framställt förslag om att man skulle sätta i gång med en revision *utöver* kammarrättens revision i fråga om kristidskommissionernas förvaltning, nämligen en *affärsmässig* revision. Det var till följd av detta statskontorets förslag, som överrevisorerna hade tillsatts. Men likafullt menade utrikesministern, att handelskommissionen hade alldeles rätt, när den förklarade att överrevisorerna icke fingo sträcka sin revision vidare än till en ren kammarrättsrevision. Överrevisorerna, som fingo tillfälle att uttala sig i anledning av handelskommissionens yttrande, framhöllo också såsom sin uppfattning, att deras uppgift var att verkställa en *affärsmässig* granskning, och de betonade att de, för att kunna göra detta, behövde tillgång till kommissionernas hemliga handlingar, men de betonade också, att de visst icke begärde att få ta del av dessa hemliga handlingar för dessa hemliga handlingars egen skull eller i avsikt att publicera dem.

Att överrevisorerna behöva ha tillgång till hemliga handlingar, om de skola göra en verklig affärsmässig revision, förstår var och en, som något känner till det material, som denna revision måste omfatta. Det är under sådana förhållanden ingalunda förvånande, att finansministern ställde sig på överrevisorernas sida och i ett brev till utrikesministern förklarade, att han för sin del i motsats till utrikesministern delade överrevisorernas uppfattning. Jag begagnar tillfället att uttala, att det alldeles överensstämmer med den bild, som vårt folk gör sig av statsrådet Thorsson, att han intog en sådan ståndpunkt i denna fråga.

Det har — i förbigående sagt — rått stor hemlighetsfullhet rörande detta finansministerns brev. När utskottets sekreterare i början av riksdagen på utskottets uppdrag gick upp i finansdepartementet och framställde en förfrågan, huruvida i det ärende, som berördes i motionen nr 1, funnes några ytterligare handlingar utöver de, som av motionärerna anförts, fick han till svar att några sådana handlingar icke funnos — det här omtalade brevetts tillvaro blev först känd mot slutet av riksdagen därigenom att statsrådsprotokollet den 1 oktober 1919 offentliggjordes på framställ-

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionerens förvaltning.

(Forts.)

ning från utskottets sida. Jag vill för min del säga, att sedan jag fått kännedom om detta finansministerns brev, har detta ytterligare ökat den personliga aktning, som jag hyser för herr statsrådet Thorsson.

Tyvärr kunde emellertid finansministern inte göra sin mening gällande. Utrikesministern vägrade helt enkelt att giva handelskommissionen anvisning om, att den skulle tillhandahålla överrevisorerna handlingar i den omfattning, som de hade begärt, utöver vad handelskommissionen själv ansåg vara lämpligt, och i sex månader var, som jag förut anfört, regeringen förlamad av inre oenighet och saken fick vila. Till slut böjde sig tyvärr finansministern och gick den 1 oktober 1919 med på en beklaglig kompromiss, en kompromiss som, enligt vad det numera offentliggjorda statsrådsprotokollet utvisar, ingicks närmast mellan honom, utrikesministern och jordbruksministern. Vilken ståndpunkt utrikesministern intog är ju fullt klart genom den offentliggjorda skriftväxlingen. Vilken ståndpunkt jordbruksministern intog, framgår icke av handlingarna.

Alltså, det kom till en kompromiss den 1 oktober, och resultatet av den föreligger i det brev, som finnes avtryckt här i utskottets betänkande. Jag skall nu något tala om innebörden av denna kompromiss, och jag skall då först beröra den ståndpunkt, som i detta brev intages i fråga om *de hemliga handlingarna*.

Konflikten mellan överrevisorerna och handelskommissionen hade ju framkallats därav, att överrevisorerna ville se två handelsavtal med främmande makt. Det är mig alldeles omöjligt att inse, vilka *sakliga* skäl som kunde finnas för att vägra överrevisorerna att få ta del av dessa hemliga handlingar. Innehållet i hemliga handlingar angående avtal med främmande makter hade under världskriget meddelats icke bara en stor mängd ämbetsmän utan också en mängd enskilda personer, som voro anställda i kristidskommissionerna. Jag behöver bara erinra om den stora mängd enskilda personer, som voro medlemmar i så manstarka kommissioner som handelskommissionen eller industrikommissionen. Dessa personer fingo kännedom om sådana hemliga handlingar. Dessutom har justitieministern i år vid remissdebatten i andra kammaren upplyst därom, att innehållet i dylika hemliga diplomatiska avtal efter hand har meddelats sådana enskilda personer, som därutav ha haft intresse. Man frågar sig då: varför i all världen skulle just *dessa* Kungl. Maj:ts förtroendemän, *överrevisorerna*, anses ovärdiga att få del av sådana handlingar, och detta både enligt handelskommissionens och utrikesministerns mening, helst när man ju måste förstå, att detta måste försvåra överrevisorernas revisionsarbete?

Hemligstämpeln gällde ju, så länge den nu fanns på handlingarna, också för dem, d. v. s. den hindrade dem att offentliggöra handlingarna. Man inser då inte, vad det kunde medföra för risk att låta dem få se de hemliga handlingarna. För övrigt upplyses ju i det numera offentliggjorda statsrådsprotokollet, att överrevisorerna vid granskning av andra kommissioners förvaltning fått till-

gång till hemliga avtal de begärt få ta del av, och detta har skett, utan att den minsta olycka därigenom har inträffat.

Det kungl. brevet den 1 oktober 1919 betecknar emellertid, som man genast ser, en kompromiss mellan de två motsatta ytterlighetsståndpunkterna i fråga om de hemliga handlingarna. Brevet innehåller ju den föreskriften, att överrevisorerna kunna få se kommissionernas *förteckningar* på hemliga handlingar, men om de sedan önska få se någon av *själva handlingarna*, måste de begära särskilt tillstånd hos Kungl. Maj:t att få se den. Den förutvarande statsministern har vid årets remissdebatt låtit förstå, att detta skulle vara en synnerligen förträfflig anordning. Men var och en, som sysslat med revisionsarbete, inser, att det måste vara i allra högsta grad hindersamt för överrevisorerna, att de måste gå denna omväg, när de vilja se vissa handlingar.

Såvitt jag kan förstå, är denna inskränkning i överrevisorernas befogenhet, som skett genom detta kungl. brev, alldeles obegriplig ur saklig synpunkt.

Emellertid, den redogörelse jag nu har givit för denna sak avviker ganska avsevärt från den framställning, som lämnades i kammaren i år vid remissdebatten av dåvarande statsministern. Han yttrade då i denna kammare: »Det är vidare fullkomligt ofattligt, hur man kan säga, att regeringen har försvarat granskningen under senare tid, då regeringen tvärtom genom sin nya förklaring» — han åsyftade härmed brevet den 1 oktober 1919 — »givit revisionen bl. a. just den tillgång till hemliga handlingar, som nu underligt nog begäres i den ifrågavarande motionen.» Så yttrade sig dåvarande statsministern. Men vad som är fullkomligt ofattligt torde i stället vara, att statsministern kunnat påstå, att det kungl. brevet den 1 oktober 1919 berett överrevisorerna tillgång till hemliga handlingar, då ju statsrådsprotokollet till detta brev, som nu är offentliggjort, utvisar, att redan förut, före brevets tillkomst, andra kommissioner än handelskommissionen lämnade överrevisorerna tillgång till hemliga handlingar, då alltså såväl de reviderande som de reviderade, utom handelskommissionen, ha varit ense härom, och då slutligen instruktionen av den 19 juni 1917 uppenbarligen tillerkänner överrevisorerna fri tillgång till dylika handlingar. Att regeringens beslut av den 1 oktober 1919 gjort slut på en tidigare friare praxis, lär man icke kunna komma ifrån trots all dialektik.

Men än märkligare än detta är dock, att sedan den tiden varken den avgångna eller den nya regeringen gjort någonting för att få bort denna för överrevisorerna så hinderliga bestämmelse om deras tillgång till de hemliga handlingarna. När nu båda kamrarnas tillfälliga utskott uttalat sig för att hemligstämpeln bör avskaffas i största möjliga utsträckning, utgör detta naturligtvis i själva verket en skarp kritik av den hållning, som Kungl. Maj:t i detta avseende har intagit. Det är för mig alldeles ofattligt, att man, ehuru så många månader redan gått efter världskrigets slut, har ansett, att denna hemligstämpel borde bibehållas. I Tyskland och Österrike ha ju de gamla regeringarna ersatts med nya, och

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

dessas nya regeringar ha säkerligen icke det ringaste intresse av att de handelspolitiska avtal, som hemligstämplades under världskriget, längre hållas hemliga. Såvitt jag förstår, kunna inte heller varken Frankrike eller England längre ha något intresse av att hemligstämpeln bibehållas. Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om regeringen redan för länge sedan bort göra framställning till dessa främmande makter om deras medgivande att avlägsna hemligstämpeln på de handelspolitiska avtal, som hemligstämplades under krigiska förhållanden, och jag vågar påstå, att för det stora flertalet fall skulle en sådan framställning möta bifall från de främmande makternas sida.

I ytterligare ett avseende innebär, som bekant, det kungl. brevet den 1 oktober 1919 en inskränkning i överrevisorernas befogenhet. Det undantar nämligen från deras granskning de kommissionernas beslut, som angå *förslag eller utlåtanden till Kungl. Maj:t*. Enligt de uttalanden, som dåvarande statsministern gjorde i remissdebatten i år, då han utförligt uppehöll sig vid denna fråga, var detta undantag i det kungl. brevet absolut, och samma ståndpunkt intar också regeringen enligt det offentliggjorda statsrådsprotokollet av den 1 oktober. Till stöd för denna ståndpunkt ha åberopats konstitutionella skäl. Man har sagt, att samma regler gälla för granskning av Kungl. Maj:ts beslut som för granskning av de underordnade myndigheternas. Denna granskning skall nämligen verkställas av riksdagen, dess utskott och statsrevisorerna — för att nu anföra den formulering, som lämnades av dåvarande statsministern. Han har, då han yttrade detta, emellertid tydligen förbiset § 107 regeringsformen, sista punkten, som, efter det att den konstitutionella kontrollen i det föregående omtalats, stadgar: »dock bör, oaktat den av riksdagens utskott eller revisorer förrättade generella översikt av statsmedlens utdelning, det åligga vederbörande ämbetsmän att verkställa den speciella revision, som dem i kraft av deras ämbetsbefattning tillkommer». Överrevisorerna äro just ämbetsmän, som av Kungl. Maj:t förordnats att utföra ett sådant uppdrag.

Ingen i riksdagen har heller ställt sig på en sådan absolut ståndpunkt, som intagits av regeringen. Alla ha gjort en distinktion, som regeringens medlemmar icke varit mäktiga att göra. Till och med reservanterna här i första kammaren ha i sin reservation gjort en distinktion, och denna distinktion har ju den föregående ärade talaren understrukt i sitt anförande. Emellertid kan jag för min del inte finna denna distinktion vara tillfredsställande. Reservanterna göra gällande, såsom kammarens ledamöter finna på sid. 21 i utskottsutlåtandet, att överrevisorernas granskning skulle ingripa på det område, som grundlagsenligt måste vara förbehållet den konstitutionella kontrollen, »därest överrevisorerna inlåte sig på ett bedömande av författningsenligheten eller ändamålsenligheten av vad kommissionerna i utlåtanden eller förslag underställt Kungl. Maj:ts prövning. Detta bedömande måste nämligen hava ägt rum i samband med ärendets beredning till föredragning inför Kungl.

Maj:t i statsrådet.» Detta är nu givetvis en tes av den mest vidsträckta statsrättsliga betydelse. Den innebär — och detta har ytterligare betonats av den föregående ärade talaren — att Kungl. Maj:t genom föredragning i statsrådet ger decharge åt de underordnade myndigheterna i detta avseende. Den innebär alltså en inskränkning av möjligheterna att utkräva ansvar av de underordnade tjänstemännen, en inskränkning av den största räckvidd. Bland annat skulle naturligtvis justitieombudsmannen — för att nu se saken uteslutande ur riksdagens synpunkt — bliva förhindrad att i en mängd fall ingripa emot försumliga tjänstemän. Dessutom strider ju denna ståndpunkt, såsom framgår av vad jag redan förut sagt, naturligtvis mot det stadgande i regeringsformens § 107, som jag nyss anförde. För att hålla mig endast till nu föreliggande fall och för att visa, hur denna ståndpunkt skulle verka med avseende därå, vill jag framhålla, att det ju över huvud taget råder enighet mellan alla, som yttrat sig om föreliggande sak — sålunda även mellan utskottsmajoriteten och reservanterna — därom, att detta uttryck »ändamålsenligheten», som förekommer i instruktionen för överrevisorerna, då det heter, att de skulle äga rättighet att pröva författningen och ändamålsenligheten av kristidskommissionernas åtgärder, utgör den enda grunden för överrevisorernas befogenhet att undersöka, huruvida kommissionernas tjänstemän ha vid sin verksamhet i kommissionerna tillgodosett sina egna intressen. Alltså, en undersökning härav skulle enligt reservanternas mening icke få äga rum med avseende å sådana kommissionernas åtgärder, vilka resulterat i framställningar och förslag till Kungl. Maj:t. Reservanterna uttala i stället den uppfattningen, att vederbörande statsråd skulle i samband med ärendets föredragning verkställa en dylik undersökning. Men det har naturligtvis varit alldeles omöjligt för statsrådet att rörande den ofantliga massa kristidsärenden, som ha förekommit till föredragning i konseljen, verkställa en sådan undersökning. I realiteten innebär alltså reservanternas ståndpunkt, att för dessa otaliga ärenden ingen undersökning därom, huruvida kommissionernas tjänstemän vid behandling av dessa ärenden i verkligheten ha missbrukat sin ställning, skulle komma att äga rum.

Den siste ärade talaren gjorde i sitt anförande en komplettering till det uttalande, som reservanterna gjort i sin reservation. Han ansåg nämligen, att det skulle vara tillåtet för överrevisorerna att verkställa en granskning av kommissionernas förslag och utlåtanden till Kungl. Maj:t ur den synpunkten, huruvida det i dem finnes några direkt vilseledande uppgifter. Ifall sådana direkt vilseledande uppgifter förefunnes, då skulle tjänstemännen icke vara befriade från den decharge, som enligt den nya teori vi i dag hört framställas vederbörande statsråd eljest skulle meddela de underordnade tjänstemännen i och med att Kungl. Maj:t fattat beslut i det ärende, varuti handlingarna inkommit. Emellertid finnes naturligtvis intet som helst stöd i vår rätt för en distinktion av den beskaffenhet, som den ärade talaren gjorde, utan den måste beteck-

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

nas som helt och hållet en frihandskonstruktion av godtycklig art från hans sida.

Reservanterna utveckla därefter det andra ledet av den distinktion, de göra i sin reservation, på följande sätt. De säga: »Däremot lär kungl. brevet den 1 oktober 1919 ingalunda hava betagit överrevisorerna rätt till all den granskning av kommissionernas ifrågavarande utlåtanden eller förslag, som kan erfordras för beredande av möjlighet för överrevisorerna att bilda sig ett helhetsomdöme 'om själva den allmänna förvaltning, som utgör grundvalen för varje kommissions ekonomiska föranstaltningar'.» Alltså, det kungl. brevet, säga reservanterna, har icke betagit överrevisorerna rätten att granska dessa utlåtanden och förslag, som kommissionerna avgivit till Kungl. Maj:t ur en viss synpunkt. Men en sådan tolkning av det kungl. brevet är naturligtvis absolut omöjlig.

Hur låg saken? Jo, överrevisorerna hade begärt vissa handlingar av handelskommissionen. Handelskommissionen vägrade att utlämna desamma. Kungl. Maj:t förklarar nu i detta brev av den 1 oktober, att överrevisorerna vid sin granskning icke få behandla de beslut av kommissionerna, som angå förslag eller utlåtanden till Kungl. Maj:t. Efter denna förklaring ha givetvis kommissionerna ingen skyldighet att utlämna dessa handlingar till överrevisorerna, och överrevisorerna ha alltså ingen möjlighet att verkställa denna granskning, som reservanterna säga att det kungl. brevet ger dem möjligt att utföra. Så ligger saken i verkligheten. Alltså kan man icke komma ifrån, att det kungl. brevet i det avseendet innebär en inskränkning i överrevisorernas befogenhet. Detta ha överrevisorerna för resten själva förklarat i det yttrande de avgivit till utskottet.

Efter vad jag nu anfört torde det väl vara tydligt, att överrevisorernas arbete förvärats genom de inskränkningar i deras befogenhet, som vidtagits av Kungl. Maj:t. Emellertid ha överrevisorerna efter bästa förmåga utfört sitt arbete utan att låta sitt mod nedslås, och detta länder dem givetvis till all heder.

Motionärerna ha i den motion, som ligger till grund för diskussionen här i dag, ansett, att överrevisorerna i sitt arbete icke tagit tillräckligt skarpt sikte på vissa problem och särskilt på frågan, huruvida missbruk av deras tjänsteställning förekommit från tjänstemäns sida inom kommissionerna, och motionärerna ha trots sig finna orsaken härtill såväl uti sammansättningen av överrevisionen som ock i de av densamma använda arbetsmetoderna.

Det tycks i själva verket vara obestriddt, att revisionen i det avseendet, som här angivits, varit föga grundlig, och anledningen härtill har tydligen varit, att överrevisorerna haft bristande kontakt med vissa näringslivets verksamhetsgrenar. De ha icke haft den reella kunskap, som erfordrats, och icke de förbindelser, som varit behövliga, för att få uppslagsändar. De ha därför kommit att behandla kommissionernas pappersmassor ur väl formell synpunkt och kommit att underkasta både stort och smått en alltför ensartad

behandling. Var och en, som känner till revisionsarbete, vet, att en revision kan förrättas på himmelsvitt olika sätt och att det, om man vill ha en verkligt effektiv revision till stånd, är nödvändigt, att man såsom revisorer använder personer, som stå i den närmaste kontakt med de reella förhållanden, som ligga till grund för den verksamhet, som revisionen avser. Med den sammansättning överrevisorerna fått förklaras, att det verkligt graverande, som kommit fram, i allmänhet icke blivit röjt genom deras arbete. Det var sålunda icke överrevisorerna, utan det var herr Vasseur, som gav uppslaget till, att den förberedande undersökning sattes i gång, vilken utförts av militieombudsmannen Lindstedt och vilken jag hoppas kommer att på det kraftigaste fullföljas och slutföras. Man får ju i själva verket, då man läser det utlåtande, som överrevisorerna på utskottets begäran avgivit över den nu föreliggande motionen, ett starkt intryck av, att överrevisorerna känna sig stå alldeles främmande inför granskningen av det problem, som motionärerna skjutit fram i förgrunden, nämligen det problemet i vad mån enskilda intressen på obehörigt sätt varit sammanlänkade med statens. Överrevisorerna tala om svårigheter och omöjligheter utan att ha något grepp på frågan.

Det finnes emellertid många uppslagsändar, som verkligen kunde arvändas och som kunde leda till undersökning av det sätt, på vilket tjänstemän i kristidskommissionerna låtit sina enskilda intressen spela in. Om det till exempel skulle visa sig, att någon av kristidskommissionernas avdelningar vid sina skrivelser fogat ett tillägg av innehåll, att den rekommenderar en viss enskild firma, kan ju härutinnan ligga en fingervisning, att en undersökning bör vidtagas om anledningen till, att just denna firma rekommenderats. Att sådant förekommit, har för mig uppgivits av en fullkomligt trovärdig person.

Emellertid har man på intet sätt velat vara med om, att man skulle tillsätta en undersökningskommission, som motionärerna begärt, och det har anförts varjehanda skäl mot en sådan undersökningskommission. Det intressantaste skäl som anförts är det, som framlades vid årets remissdebatt i andra kammaren av dåvarande justitieministern Löfgren. Det är ett skäl, som är av den uppseendeväckande beskaffenhet, att jag icke kan underlåta att erinra om, vad justitieminister Löfgren yttrade. Han sade, att det skulle stöta på svårigheter att tillsätta en undersökningskommission, som närmare skulle gå in på en granskning av kristidskommissionernas förvaltning. Vad var anledningen? Jo, anledningen var den att »om en sådan undersökningskommission skulle finna en åtgärd från kommissions eller kommissionstjänstemans sida klandervärd kan det, när allt kommer omkring, hända, att klandret i själva verket borde riktas icke mot kommissionen utan mot regeringen. Av naturliga skäl har under kristiden ett samråd dagligen och stundligen ägt rum mellan regering eller vederbörande departementschef och kommissionerna.» Justitieministern yttrade vidare: »Även om man kan beklaga det ur konstitutionell synpunkt, har

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

det kanske icke alltid gått så fornenligt till väga vid dessa samråd, då vederbörande fått direktiv och instruktioner. I flertalet viktigare fall», fortsätter han, »torde det i själva verket vara så, att kommissionstjänstemannen handlat efter vederbörandes samråd med regeringen. Men ändå skulle det vid en undersökning så här långt efteråt lätt bli denne tjänsteman, som komme att sitta emellan, där han icke har skriftligt att visa fram angående det sätt, varpå han ålagts handla.»

De argument, som justitieministern anförde för att förklara motviljan mot en djupgående undersökning av vad som förekommit inom kristidskommissionerna går således ut på, att man skulle kunna råka i den situationen, att, om man gjorde anmärkning mot en kristidstjänsteman med anledning av en av honom företagen åtgärd, som man icke ansåge stå i överensstämmelse med det allmännas intresse, det kunde hända, att denna anmärkning träffade icke tjänstemannen utan regeringen. Det skulle vara högst intressant att höra, om samtliga de, som med avseende å motvilja mot yrkandena på en mera ingående revision av kristidskommissionerna stå på samma sida som justitieminister Löfgren, också ha samma förklaring att giva till den påfallande olusten att fördjupa det revisionsarbete, som bedrivs av de nuvarande överrevisorerna.

Emellertid har man icke från någon sida helt avvisat åtminstone den tanke, som framförts i motionen, att överrevisorerna böra förstärkas med män ur det praktiska näringslivet. Denna tanke har icke ens avvisats av reservanterna i denna kammare, ehuru dessa besynnerligt nog vilja, att riksdagen skall förklara, att Kungl. Maj:t endast på framställning av överrevisorerna själva skulle kunna besluta en sådan åtgärd. Jag måste säga, att reservanterna i sin iver att lägga band på Kungl. Maj:t visat en försiktighet, som i övrigt är alldeles okänd inom vår statsförvaltning.

För att undvika missförstånd vill jag slutligen framhålla, att det naturligtvis icke har varit någon önskan att misstänkliggöra oskyldiga, som föranlett motionärernas framställning. Vi ha i stället föreställt oss, att en grundlig utredning skulle vara det bästa sättet att fritaga alla oskyldiga från obefogade misstankar.

Vi ha endast varit ledda av den övertygelsen, att det ur statens intresse är absolut nödvändigt, att man med kraftiga medel håller *tjänstemännens ansvarskänsla* vid liv. Det är för mig fullkomligt klart — huru obehagligt och motbjudande det än må vara att driva en sådan sak som denna och framställa yrkanden, sådana som motionärerna gjort — att det är en oavvislig plikt för var och en, som intager en ställning inom vårt statsliv, att medverka till att tjänstemannakårens integritet hålles uppe.

Emellertid har jag på alla stadier funnit en påfallande brist på intresse för den fråga, som motionärerna väckt, och en sådan brist har också, enligt min mening, präglat det yrkande, som framstälts av utskottet. Jag har för min del nödgats gå med på utskottets utlåtande, som jag icke anser tillfredsställande, men jag har gjort det av det skälet, att det för mig syntes erbjuda den enda

möjligheten att få till stånd några åtgärder från riksdagens sida. Jag kan icke alls dela den föregående ärade talarens uppfattning därom, att en sådan riksdagens skrivelse skulle vara obehövlig. Ty den översikt, som jag i det föregående lämnat, över det sätt, varpå hithörande frågor hittills handlagts, synes alltför väl visa, att det kan vara synnerligen behöfligt, att Kungl. Maj:t får en erinran från riksdagens sida om, att överrevisorernas arbete bör på alla sätt underlättas.

Herr talman! Såsom saken nu ligger finner jag mig nödsakad att yrka bifall till utskottets förslag. Jag gör det emellertid utan större förhoppning om, att kraftiga åtgärder verkligen skola följa efter en sådan riksdagens framställning.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Jag skall icke uppehålla kammaren länge med detta ärende. Jag ber emellertid att först få göra några allmänna reflexioner med anledning av den i ärendet väckta motionen. När jag först läste igenom den, måste jag säga, att jag fick en känsla av att det var någonting nytt som mötte mig i densamma. Först och främst lade jag märke till att motionärerna ganska direkt utsagt, att de nuvarande överrevisorerna icke äro kompetenta att fullgöra det uppdrag de fått. Det var den ena punkten jag fäste mig vid och den andra var, att man vid genomläsandet av motionen omöjligligen kunde undgå att få ett starkt intryck av att motionen genomandades en underström av insinuationer för att icke säga övertygelse om att av kristidskommissionernas tjänstemän och medlemmar begåtts verkliga oegentligheter i stor utsträckning. Detta är enligt min mening ett sätt att skriva motioner, som nära nog gränsar till det otillbörliga, och som jag icke kunnat förklara på annat sätt. än att motionen härstammar från riksdagens yngsta parti, vilket i ungdomligt överdåd framlagt en motion av denna beskaffenhet. Om det är meningen att härmed inaugureras ett nytt tillvägagångssätt, så förmodar jag, att de andra partierna inom riksdagen skola kraftigt reagera däremot, och i varje fall har jag för min del velat på detta sätt uttala mitt ogillande av ett sådant tillvägagångssätt. När motionärerna nu tydligen ha en bestämd uppfattning om att oegentligheter föreligga, måste den givetvis vara grundad på några verkliga bestämda fall, i vilka de kunna påvisa oegentligheter. Då måste jag säga, att de skulle ha gjort saken en mycket större tjänst genom att direkt hos överrevisorerna anmäla sådana fall till undersökning och att en dylik anmälan bort ligga nära till hands. Då hade man kunnat vinna ett verkligt resultat och fått en klar utredning om vissa bestämda fall. När det här talas generellt i frågan, blir det omöjligt att få någon rätsida på saken.

Emellertid skall jag be att få ingå på några av de påståenden, som gjorts av den föregående ärade talaren. Jag kan icke uppehålla kammaren med att genomgå hela hans långa anförande, utan skall be att få ägna några ord åt att motionärerna och även den siste talaren bestämt påstått, att det beslut Kungl. Maj:t fattade den 1 oktober 1919 innebar en begränsning av överrevisorernas uppdrag enligt

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

kungl. brevet av år 1917, och jag vill då först hålla mig till frågan om de hemliga handlingarna.

I kungl. brevet av år 1917 säges, att överrevisorerna skola ha tillgång till samtliga kommissionernas räkenskapshandlingar, såväl koncept som akter o. s. v., men det säges icke ett ord om, huru det skall förfaras med hemliga handlingar som dock till sin natur äro hemliga. Det måste då vara förklarligt, om det på den punkten rätt någon osäkerhet. Nu ha överrevisorerna tydligen till att börja med fått hemliga handlingar av kommissionerna till sig utlämnade. Det tycks ha varit en viss praxis härutinnan, tills de kommo till handelskommissionen och begärde att utfå vissa hemliga akter. Då svarade man där, att man icke kunde lämna ut dem, vilket från handelskommissionens sida måste anses vara ganska förklarligt. Kungl. Maj:t hade i sitt uppdrag till överrevisorerna icke sagt något om hemliga handlingar, och handelskommissionen hade å sin sida icke någon befogenhet att till utanför kommissionen stående utlämna sådana handlingar, vilket också framhålls av handelskommissionen i dess skrivelse till utrikesministern. Man måste väl i alla fall medgiva, att det här förelåg en bestämd oklarhet, som icke är avgjord genom det första kungl. brevet, och att det är rimligt, att handelskommissionen då ansåg sig ha skäl för att icke utlämna de begärda hemliga handlingarna. Sedermera passerade ärendet utrikesministern och regeringen, såsom herr Westman framhållit. Men han har särskilt fäst sig vid det långa dröjsmål ärendets behandling fick röna hos Kungl. Maj:t, och han använde, tror jag, rätt skarpa uttryck om regeringen på denna punkt. Då vill jag säga, att såsom också framgår av handlingarna, finansministern redan i mars 1919 formligen förklarar, att han delade överrevisorernas uppfattning, att de skulle ha tillgång till hemliga handlingar. Det framgår också av statsrådsprotokollet av den 1 oktober 1919, att överrevisorerna då redan hade fått tillgång till de hemliga handlingar som de begärt att utfå av handelskommissionen. Jag kan alltså icke finna annat än, att det var obefogat, när den föregående talaren så starkt gjorde gällande, att regeringen icke visat intresse för att överrevisorerna skola »gå till botten med denna fråga», såsom uttrycket lydde.

Men gifvet var ju, att Kungl. Maj:t icke kunde låta denna oklarhet råda i fortsättningen, utan måste reglera denna sak på något sätt, och regeringen gjorde det på det naturliga sättet, att den sade till revisorerna: ni få begära hemliga handlingar hos oss. Detta är i avseende på formen ett tillvägagångssätt, som icke kan sägas innebära något större besvär för överrevisorerna. Därtill kommer att Kungl. Maj:t i det nämnda beslutet av 1 okt. 1919 föreskrev, att hos varje kommission skulle finnas en förteckning över de hemliga handlingarna, och att överrevisorerna skulle äga att taga del av dessa förteckningar, vilket gifvetvs var ägnat att underlätta överrevisorernas arbete. Detta allt måste innebära, att Kungl. Maj:t velat reglera denna sak för överrevisorerna på ett sätt, som för dem gjorde det så lätt som möjligt att komma åt hemliga handlingar.

Det var den ena huvudpunkten i herr Westmans anförande.

Uti sin skildring av rätta förloppet använde han sådana kraftuttryck som att Kungl. Maj:t skulle ansett, att överrevisorerna voro ovärdiga att få del av hemliga handlingar — så föllo hans ord. Det måste dock medgivas, att han härvid gjorde sig skyldig till svåra överord, enär Kungl. Maj:t tvärtom visat en bestämd vilja att låta överrevisorerna få tillgång till de hemliga handlingarna.

Senare uppehöll sig samme talare vid en annan punkt i kungl. brevet av år 1919, enligt vilken överrevisorerna icke skulle hava att granska kommissionernas förslag och utlåtanden till Kungl. Maj:t. Jag tror, att formuleringen lydte så. Det framgår tydligt av statsrådsprotokollet i detta ärende, att det hela tiden i detta avseende varit fråga om den konstitutionella kontrollen och ingenting annat. Det är uppenbart, att statsrådet tänkte sig saken på det sättet, och det måste väl medgivas, att när Kungl. Maj:t fattat beslut, som är grundat på en kommissions förslag, det också är Kungl. Maj:t, som bär ansvaret och ingen annan. Det skulle vara att riva upp hela vårt statsliv, i fall denna konstitutionella kontroll skulle fräntagas riksdagen och dess utskott. Därmed är naturligtvis icke sagt, att överrevisorerna icke skola ha tillgång till dessa handlingar. Det står redan i det första kungl. brevet, som alljämt ligger till grund för överrevisorernas uppdrag, bland annat, att överrevisorerna skola ha tillgång till kommissionernas samtliga koncept, och redan däri ligger, att överrevisorerna kunna taga del av de förslag och yttranden som avgivits till Kungl. Maj:t, och dessa förslag och yttranden måste naturligtvis vara tillgängliga för överrevisorerna lika väl som för varje annan svensk medborgare. Jag kan därför icke finna, att det på denna punkt finnes anledning till de starka anklagelser, som motionärerna och herr Westman gjort.

Sedermera fäste sig den föregående talaren liksom motionärerna mycket starkt vid att överrevisorerna icke på verkligt allvar undersökt, huruvida medlemmar av eller tjänstemän i kommissionerna ärvant sin ställning för egen vinning eller eljest missbrukat densamma. Härutinnan ber jag att få framhålla, att överrevisorerna till utskottet meddelat, att de gjort undersökningar i bägge dessa avseenden, och överrevisorerna säga i sitt utlåtande, att de under sitt granskningsarbete fått ett starkt intryck av, att kommissionernas tjänstemän samvetsgrant och oegennyttigt sökt att fullgöra sina uppdrag. De undantag därifrån, som kunnat uppdragas, utgöra ett försvinnande fåtal bland den stora personal, som där arbetat.

Jag menar alltså, att denna motion, så vitt jag kan förstå, sökt att riva upp ett ämne och giva det mycket större betydelse än det i verkligheten numera har. Jag är fullständigt enig med motionärerna i att revisionen skall vara grundlig och ingående i alla avseenden. Det är icke meningen att utesluta någonting, såsom ock den förre statsministern uttalat här i kammaren. Han framhöll, att regeringen skall göra allt för att underlätta revisionen. Detta är också reservanternas uppfattning, och vi ha i vår reservation uttalat som en självklar sak, att regeringen på allt sätt skall understödja revisorerna i deras arbete. Jag kan icke förstå annat, än att man i detta fall lik-

Om granskningen av Kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Om gransk-
ningen av
kristidskom-
missionernas
förvaltning.

(Forts.)

som i andra skall använda det sunda förståndet. Här har ju Kungl. Maj:t redan vidtagit extra ordinära åtgärder och tillsatt en särskild institution, överrevisorerna, för att granska krigstidskommissionerna.

Herr talman, det framstår för mig som en fullständig orimlighet, att riksdagen under det överrevisorernas arbete pågår skall avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t skall vidtaga ändamålsenliga åtgärder för att få en grundlig revision till stånd. Så vitt jag kan finna, är detta skrivelseförslag fullständigt orimligt och onödigt, och jag ber därför att få yrka avslag på motionen och bifall till den av herr Larsson och mig avgivna reservationen.

Herr statsrådet U n d é n: En av motionärerna, herr Westman, som nyss hade ordet, har framställt ett skarpt klander mot Kungl. Maj:t för bristande intresse för en grundligare revision av kristidskommissionernas förvaltning. För min del ber jag att få svara med att lyckönska den ärade talaren till att hans och hans medmotionärers utomordentliga intresse för en sådan revision något svalnat under riksdagens lopp.

Motionen går ju ut ifrån, att man bör tillsätta ett inkvisitions-tribunal, som skulle förhöra alla de syndare, som råkat vara anställda i kommissionerna. Man skulle liksom på förhand placera dem på de anklagades bänk för att med denna metod, såsom herr Westman uttryckte det, uppehålla tjänstemannakårens integritet. Då jag tror, att denna utväg skulle varit synnerligen olycksdiger, finner jag det mycket välbetänkt, att motionären själv både i utskottet och här i kammaren frånfallit detta yrkande.

Herr Westman framställde vissa preciserade anmärkningar mot den föregående regeringens ämbetsförvaltning — anmärkningar, som rätteligen hade hört hemma i det sammanhang, då kammaren debatterade dechargen. Emellertid vill jag icke underlåta att säga några ord om dem.

Herr Westman uttalade, att överrevisorerna skulle fått vänta på besked från regeringen angående omfattningen av sin revisionsmyndighet i över sex månaders tid. Detta uttalande förefaller mig synnerligen egendomligt, eftersom överrevisorerna aldrig begärt något sådant besked från Kungl. Maj:t. Vad som förelåg var ett uttalande från handelskommissionen, däri kommissionen underrättade regeringen om att den icke ville lämna ut vissa hemliga handlingar och vidare uttalade sin uppfattning om överrevisorernas granskningsmyndighet. Jag ber att få påpeka, vad utgångspunkten var. Det heter i handelskommissionens skrivelse: »Sedermera hava överrevisorerna» — det hade förut omtalats, att de begärt att få sig tillställda de två senaste handelsavtalen med England — »under hand framställt förfrågan, huruvida kommissionen på sin tid yttrat sig i frågorna rörande Kogrunderännans stängning, det engelska postbeslaget, Sveriges smörexport till England och Tyskland samt utfärdandet av exportförbud å kemisk trämassa. Samtidigt hava överrevisorerna låtit förstå, att de hade under övervägande, huru-

vida de, för den händelse kommissionen haft nämnda frågor under behandling, borde underkasta denna behandling granskning.» Det var sålunda utgångspunkten. Överrevisorerna hade låtit förstå, att de ämnade upptaga till granskning ifrågavarande utlåtanden från kommissionerna och följaktligen även borde hava tillgång till dessa hemliga handlingar. Det kan under sådana förhållanden icke verka så övverraskande, att överrevisorerna icke ansett sig behöva särskilt göra sig påmint om besked i dessa frågor. Det är väl sannolikt, att överrevisorerna själva blivit tveksamma, om de verkligen hade att granska dessa spörsmål.

Vidare gjorde herr Westman ett mycket stort nummer av att utrikesministern förklarar sig dela handelskommissionens uppfattning om revisorernas befogenhet, under det att finansministern förklarar sig dela överrevisorernas uppfattning. Förklaringen till denna motsättning är dock tämligen enkel. Utrikesministern hade givetvis att se på frågan ur synpunkten av de intressen han hade att bevaka. Han hade sin uppmärksamhet särskilt på dessa handelspolitiska och utrikespolitiska spörsmål, och med handelskommissionens skrivelse för ögonen, var i uppräknades nysnämnda ärenden, som överrevisorerna haft tanke på att granska, förklarade sig utrikesministern sålunda vara av handelskommissionens mening. När sedan saken kom till finansministern, hade han givetvis icke att särskilt beakta de spörsmål, som föllo under utrikesdepartementets handläggning, utan närmast sådana frågor, som berörde hans egen intressfär, och beträffande dessa kunde han dela överrevisorernas uppfattning angående deras befogenhet. Då slutligen regeringen fattade sitt beslut, togs tillbörlig hänsyn till dessa olika sidor av ärendet, och jag tror ej, att man med fog kan rikta något klander mot den utformning regeringens beslut fick. Herr Westman gjorde nu gällande, att det kungl. brev. som sedermera avläts, skulle ha inskränkt i stället för utvidgat överrevisorernas befogenhet. Men det är väl ändå uppenbart, att såvitt det gällde de hemliga handlingar, som handelskommissionen hade under sin handläggning, det kungl. brevet innebar en utvidgning. Det är ju möjligt, att överrevisorerna tidigare haft tillfälle att se hemliga handlingar hos de övriga kommissionerna. Att handelskommissionen tillämpat en strängare praxis sammanhänger givetvis med att det just var handelskommissionen som hade de ömtåliga utrikespolitiska ärendena om hand. I fråga om dessa innebar nu regeringens beslut, att det skulle beredas tillfälle för överrevisorerna att efter särskilt tillstånd få se handlingarna, varjämte åt överrevisorerna tillhandahölls en förteckning över de handlingar, som funnos. Jag torde också böra påpeka, att man nog ej kan säga, som herr Westman gjorde, att den tolkning av 1917 års instruktion, som överrevisorerna gjort gällande, var så riktig. Det framgår visserligen av de handlingar, som ligga till grund för denna instruktion, att överrevisorerna skulle verkställa ej endast siffergranskning, utan även en affärsmässig granskning, men jag trotsar den ärade talaren att därav kunna utläsa, att överrevisorerna skulle granska handelskommissionens

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

åtgärder angående Kogrunderännans stängning eller det engelska postbeslaget o. s. v.

Sedermera har den ärade talaren gjort anmärkning mot, att både den förra och den nuvarande regeringen underlåtit att borttaga de hinderliga bestämmelserna angående kommissionernas tillgång till hemliga handlingar. Jag ber emellertid att få hänvisa till överrevisorernas yttrande till utskottet, däri de framhålla, att »i det skede, vari granskningsarbetet numera befinner sig, detta spörsmål är av mindre betydelse än förut». Så särskilt hinderligt kan det således icke ha varit, och naturligtvis har det stått överrevisorerna fritt, som det tydligen framgår av deras instruktion, att begära att få se de hemliga handlingar de önskat.

Slutligen anmärkte herr Westman i detta sammanhang, att regeringen borde göra framställningar till främmande makter för att få bort hemlighållandet av vissa handelspolitiska handlingar. Härav framgår tydligt oklarheten i hela den tankegång, vari han rörde sig. Det kan ju ej vara så, att det är dessa avtal med främmande makter, som underligga överrevisorernas granskning, så att det skulle vara *med hänsyn till den effektiva revisionen* av intresse att taga bort dessa hemliga stämplor. Överrevisorerna kunna såsom förut sagts, i den mån de undantagsvis behöva kännedom om även dylika handlingar, fortfarande som hittills genom Kungl. Maj:ts beslut få tillfälle se dem.

Herr Johansson, Johan, i Friggeråker: Herr talman! Den näst siste talaren, herr Andersson, berörde just den omständigheten med detta ärende, att det parti, som väckt denna motion, är så att säga det yngsta partiet, och han påstod, att denna motion hade framsprungit ur ett på visst sätt ungdomligt övermod. Jag vill då här bara erinra om vad denna fråga gäller. Det gäller att få en så effektiv kontroll som möjligt på kommissionsverksamheten, och jag kan då icke för min del tänka mig annat, än att det skulle vara rent av ett riksintresse för envar att få denna kontroll så effektiv som möjligt, med ett ord att få papperen lagda på bordet. Något annat krav ha vi ej alls framställt. Jag kan icke tänka mig, att det parti, herr Andersson företräder, delar hans uppfattning, utan vill jag än en gång uttala, att envar torde varmt intressera sig för att saken blir fullt klarlagd.

Granskar man den utformning, som klämman i utskottsutlåtandet erhållit, ger den vid handen, att utskottet finner det önskvärt, att i det ena eller andra avseendet åstadkommes full effektivitet åt det granskningsuppdrag, som redan föreligger för de förordnade överrevisorerna. Såväl av motiveringen till utskottets utlåtande som av de till stöd för detsamma inhämtade och i handlingarna intagna yttrandena framgår dock, att kravet från motionärernas sida på en utomordentlig undersökningskommission med viss, utanför vanlig affärs- eller sifferrevision liggande uppgift icke vunnit det beaktande detsamma odisputabelt är värt. En föregående ärad talare, professor Westman, har ju ingående bemött reservanterna, och jag

skall därvidlag inskränka mig till att endast erinra, att det dock är att gå bra långt i formalism och söka göra det möjliga omöjligt, när man, såsom reservanterna i utskottet herrar Larsson och Andersson i sin avvisande reservation, söker påvisa, att Kungl. Maj:t icke skulle kunna utrusta den begärda utomordentliga undersökningskommissionen med den befogenhet, som fullgörandet av dess syfte och ändamål kräver. I detta sammanhang tager jag mig också friheten framhålla, att det folk, som i en svår och bekymmersam tid fått finna sig i det icke minst för kristidskommissionernas funktion igångsatta undersökningsnaskineriets ständiga inspektioner och »förhör», har — då de redan fungerande överrevisorerna ej bestritt, att »undantag» förekommit, vilka utvisat förhållanden, som pekat mot av motionärerna påtalat syfte — samma rätt att fordra, att det göres vad göras kan för att även i andra fall »få papperen på bordet», ett krav, som envar borde understödja.

Det måste på sin tid, som vi alla känna till, framskapas en form att giva full effektivitet och stöd åt ingreppen i den handels- och förfogandefrihet, som sedan uråldriga tider varit inrotad hos Sveriges allmoge. Då måste även — om ock ett järnhårt juristeri än så starkt spjärnar emot — en form finnas, som är mäktig att öppna de dörrar man nu på visst håll strävar att hålla stängda. Rättsmedvetandet hos stora lager bland dem, som på sin tid finga finna sig i snart sagt vad som helst, kräver helt enkelt en effektiv undersökning i den riktning motionärerna avse. Det är dock, mina herrar, här icke fråga om att skapa ett misstroende, utan tvärtom att åvägabringa fullt förtroende till dem, som äro värda detta förtroende.

En sak, som jag slutligen vill framhålla, är att ingen i denna dag torde kunna påstå, att den kristidsförvaltning, mot vars män denna undersökning nu begäres, är den sista i vår historia. Förr än vi ana, kunna förvisso förhållandena gestalta sig så, att denna förvaltning i en eller annan form åter dyker upp, och då kan det ur rättsmedvetandets och nationalekonomiens synpunkt vara väl på sin plats att ha en erfarenhet, som i möjligaste mån visar den rätta väg, som i detta fall bör beträdas, ty sådana institutioner måste ju byggas för allas och icke endast för ett fåtals fördel.

Herr talman, fastän jag anser, att utskottets förslag ej gått i fullständigt rätt riktning, ber jag dock att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Jag skall icke göra något yrkande, men då dels i utskottsutlåtandet och dels under debatten berörts ett par frågor av väsentligen konstitutionell innebörd, anser jag mig böra yttra något om dem.

Den ena frågan är den, huruvida en granskning av ämbetsverks förslag och utlåtanden är prejudicerad därav, att Kungl. Maj:t sedermera har fattat beslut med anledning av dessa förslag eller utlåtanden. Herr Westman har redan gjort en gensaga mot den allmänna formulering av detta yttrande om att en sådan pre-

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

judicering skulle föreligga, som gjorts exempelvis i reservationen. Jag skall tillåta mig att göra en annan gensaga, nämligen den att frågan givetvis även måste vara beroende av den form Kungl. Maj:ts beslut fått. Det låter ju tänka sig, att ämbetsverkens utlåtanden eller förslag hos Kungl. Maj:t avvisats, eller att Kungl. Maj:t fattat ett annorlunda formulerat beslut, eller att Kungl. Maj:t gått förbi vissa frågor, som beröras i ämbetsverkens förslag eller utlåtanden. Naturligtvis kan under sådana förhållanden den granskning, som sker av statsrådsprotokollen, icke på något vis prejudicera en granskning av ämbetsverkens förslag eller utlåtanden. Det behöves i dessa handlingar icke heller alls vara fråga om medvetet eller direkt oriktiga framställningar; det kan vara andra omständigheter, som göra, att på en viss punkt behöves en granskning.

Vad jag dessutom vill framhålla är, att jag vill understryka den uppfattning, som uttalats i detta utlåtande, såvitt jag kan förstå, såväl av utskottsmajoriteten som av reservanterna, om önskvärdheten av att åtgärder böra vidtagas för avlägsnande åtminstone i avsevärd grad av den hemliga stämpel, som ofta påvilar dessa handlingar. Det är nämligen så, att om icke detta sker, bli dessa handlingar hemliga för en synnerligen lång tid framåt och kanske för obegränsad tid. När sådana handlingar komma till riksarkivet, äro vi arkivmän förhindrade att utlämna dem till allmänheten, så länge hemlighetsstämpeln står kvar, och den går icke så lätt att avlägsna. I vissa fall kan det dröja omkring 50 år, i andra fall kunna förhållandena vara sådana, att det knappt skulle gå att ens efter 50 år utlämna dem. Det måste, såvitt jag kan finna, på detta område vidtagas bestämda åtgärder, om icke en god del av dessa handlingar, som på grund av tillfälliga omständigheter under kristiden blivit belagda med hemlighetsstämpel, skola undandragas forskningen för lång tid framåt.

Herr Alexanderson: Om man jämför det stolta anslaget i denna motion, som herr Westman nyss i debatten med en viss emfas betecknat som »*motionen nr 1*» vid denna riksdag, med den kläm, vari utskottets hemställan utmynnat, må man väl om någonsin kunna säga, att berget födde en rätta. I stället för den *utomordentliga undersökningskommission*, som skulle undersöka, huruvida alla tjänstemän, som på något sätt haft med kommissionsverksamheten att göra, haft några förbindelser med det ena eller andra affärsföretaget och missbrukat sin ställning till att gynna dessa, ha vi den lilla enkla begäran, att riksdagen skall yrka, att Kungl. Maj:t för den nu fungerande överrevisionen skall vidtaga alla ändamålsenliga åtgärder till underlättande av dess verksamhet. Det är, vill jag än en gång säga, berget som födde en rätta. Och nu är frågan: skola vi låta det lilla djuret löpa vidare eller genast och smärtfritt avliva det? Det förefaller mig, som om ingen, som följt diskussionen närmare — åtminstone utanför motionärernas idé-

krets — borde vara i tvivelsmål om, att det senare alternativet är utan jämförelse det, som bäst ägnar sig för situationen.

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Uti den siste ärade talarens anförande kom det ju fram på det mest öppenhjärtiga sätt, vad det är som ligger i motionens yrkande, nämligen den gamla förargelsen över de inskränkningar i allmogens vanliga handlingsfrihet, som kommissionsväsendet helt naturligt innebar och måste innebära. Det är denna förargelse, som än en gång vill få luft i denna begäran om en särskild undersökning. Den ärade talaren frågade: är det någon, som kan ha någonting emot detta; måste icke alla vilja, att allt klaras upp fullständigt? — Med denna motivering skulle man ju kunna begära en utomordentlig revision av vilken offentlig verksamhet som helst vid sidan av den revision som redan fungerar. Men därmed är också visat, att hela denna motivering för till det orimliga. Frågan är: har det uppvisats tillräckliga skäl för att företaga en sådan utomordentlig åtgärd, och, för det andra, kan den åtgärd, som ifrågasattes vare sig från motionärernas eller utskottets sida, förväntas giva något i den riktning man tänkt sig? Ser man på den i formen ytterst artiga, men i sak förkrossande kritik överrevisorerna själva givit av motionärernas yrkande, finner man ju, att det icke står någonting kvar av de förhoppningar motionärerna gjort sig om att en sådan undersökning skulle kunna uppdaga någonting, som ej kan uppdagas lika väl med de nu existerande kontrollformerna.

När man tagit detta i betraktande, herr talman, förefaller det mig, som sagt, som om den enda riktiga konsekvensen vore, att kammaren avslöge utskottets hemställan. Bifölles klämman, skulle vi för övrigt ändock ej få med den motivering, som utskottet givit, ty andra kammaren, som visserligen antagit en liknande kläm, har givit densamma en helt annorlunda lagd motivering, och då kan jag icke se, att resultatet skulle bli annat, än att hela motiveringen totalt skulle bortfalla och denna nakna kläm i sin enkelhet stå kvar och lämna Kungl. Maj:t mycket liten ledning för vad riksdagen avsett.

Så mycket mindre anledning är det då att göra något annat än att med bifall till reservationen avslå utskottets hemställan och motionen, varom jag, herr talman, ber att få framställa yrkande.

Herr Almkvist: Herr talman! Jag skall ej förlänga denna debatt, då den pågått så länge, utan endast be att utan vidare motivering få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Westman: Herr vice talman! Jag skall be att få yttra några ord med anledning av de anföranden, som hållits först av den ärade talare, som hade ordet näst efter mig, och sedan av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Jag skall icke gå in på alla de punkter, som berörts i den föregående debatten, då jag förstår, att kammaren börjar bli otålig och vill ha ärendet avgjort.

Jag vill då endast påpeka, att när den förste ärade talaren

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

påstod, att jag skulle ha sagt, att Kungl. Maj:t skulle ha förklarat överrevisorerna ovärdiga att taga del av de hemliga handlingarna. Detta beror på ett missförstånd, ty jag har sagt, att enligt handelskommissionens och utrikesministerns åsikt det vore tydligt, att överrevisorerna vore ovärdiga att taga del av handlingarna.

Vad vidare beträffar det tal, som förts av både den förstnämnde ärade talaren och justitieministern i syfte att visa, att det kungliga brevet av den 1 oktober 1919 ej skulle ha inneburit en inskränkning av överrevisorernas rätt att taga del av hemliga handlingar, vill jag erinra därom, att den förste ärade talaren uttryckligen erkände, att överrevisorerna till en början hade fri tillgång till hemliga handlingar. Detta var, sade han, praxis. Och justitieministern yttrade härom endast, att så vitt det rörde handlingar, som förvarades av handelskommissionen, hade en utvidgning skett. Detta vill naturligtvis icke säga annat, än att det kungliga brevet innebär ett underkännande av den tolkning handelskommissionen ensam hade tillåtit sig giva åt det kungliga brevet av år 1917.

I fråga om sistnämnda brev och dess tolkning har jag i mitt första yttrande ej så mycket stött mig på det citat därur, som justitieministern anförde, utan framför allt på det följande uttryck däri: »För granskningens verkställande äga överrevisorerna att få till sig utlämnade vederbörande kommissions samtliga räkenskapshandlingar, protokoll samt akter med koncept och kopior till utgående skrivelser ävensom övriga för granskningen erforderliga handlingar.» Så står det i det kungliga brevet, och det finnes där icke med ett enda ord angivet, att hemliga handlingar skulle vara undantagna. Och jag förmodar, att den regering, som utfärdat denna instruktion, icke hade någon tanke på, att Kungl. Maj:ts förtroendemän överrevisorerna skulle vara utestängda från att se dessa hemliga handlingar, vilka en stor mängd andra människor hade tillfälle att taga kännedom om.

När herr statsrådet uppträdde mot vårt yrkande, att hemligstämpeln i största möjliga grad måtte avskaffas, och att Kungl. Maj:t alltså måtte avlägsna det hinder för revisionens verkställande, som möter i den föreskrift om de hemliga handlingarna, vilken alltjämt står kvar i kungl. brevet av den 1 oktober 1919, åberopade herr statsrådet, att överrevisorerna sagt, att på det skede, vari deras undersökning för närvarande befinner sig, tillgången till dessa hemliga handlingar skulle ha mindre betydelse.

Jag vill då erinra om att i det yttrande, som överrevisorerna avgåvo med anledning av handelskommissionens skrivelse till utrikesministern, överrevisorerna tydligt lägga i dagen, att det var med den största förvåning de fått veta, att handelskommissionen intagit den ståndpunkten, att handelskommissionen ej låtit överrevisorerna få se *samtliga* handlingar, utan undantagit vissa handlingar, bland annat de hemliga. Om det förhåller sig på det viset, säga överrevisorerna, torde det bli nödvändigt att verkställa en efterrevision för den tid av handelskommissionens verksamhet de redan reviderat. Alltså, åtminstone ur *en* synpunkt har det betydelse

för överrevisorernas verksamhet, att de få fri och obehindrad tillgång till de hemliga handlingarna. Jag vill därjämte fästa statsrådets uppmärksamhet därpå, att överrevisorerna i den sista berättelse de avgivit hava förklarar, att det är deras avsikt att giva en sammanhängande översikt över hela den tid, kristidskommissionerna fungerat, och i ett sammanhang redogöra för hur deras förvaltning ställer sig. Naturligtvis måste det komma den översikten till godo, om man bereder överrevisorerna obehindrad tillgång till dessa handlingar.

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

Justitieministern yttrade vidare gentemot mig, att det yrkande jag framställt, att regeringen skulle genom underhandlingar med främmande makter söka få den hemliga stämpeln borttagen, vittnade om den oklarhet, som vidlåder motionen, ty det vore alldeles onödigt för överrevisorerna att få den hemliga stämpeln borttagen på vissa handelspolitiska avtal. Jag vill visserligen medgiva, att det naturligtvis finnes avtal med främmande makter, som överrevisorerna ej ha någon glädje av att få besked om. Men det är icke dem jag avser. Jag önskar att få denna stämpel borttagen från sådana handelspolitiska avtal, vilkas innehåll är av intresse för överrevisorerna. Och när statsrådet yttrade, att en sådan åtgärd vore onödig, ber jag få hänvisa honom till det anförande hans företrädare i ämbetet höll i andra kammaren vid remissdebatten i år. Där vände sig denne talare, statsrådet Löfgren, mot herr Hamrin och framhöll för honom, att han varit vilse, då han stödde sig på de anmärkningar överrevisorerna framställt i fråga om kaffeaffärerna. Ty prissättningen, som överrevisorerna klandrat, hade berott på bestämmelser i hemliga handelspolitiska avtal. Jag har förut berört denna episod ur en annan synpunkt. Nu vill jag endast framhålla, att dåvarande justitieministerns anförande tydligt och klart gav vid handen, att man åtminstone för en revision av folkhushållningskommissionens handelsavdelnings kaffeaffärer nödvändigtvis måste ha kännedom om de hemliga handelsavtalen.

Jag vill för övrigt påpeka, att det väl redan av *principiella* skäl borde ligga herr statsrådet om hjärtat att få denna hemliga stämpel undanröjd, ty det ingår ju i det demokratiska utrikespolitiska program, som det parti bekänner, vartill den ärade talaren hör, att fullständig offentlighet skall äga rum beträffande all utrikespolitik. Och det borde väl mot denna principiella bakgrund vara en kär uppgift för herr statsrådet att verka för att den överdrivna hemlighetsfullhet, som nu råder, snarast möjligt avlägsnas, då det ju icke kan vara till något gagn, att den uppehålls, men väl medföra betydande olägenheter.

Jag vill dessutom påpeka, att finge man bort denna hemligstämpel och bleve alltså dessa handlingar tillgängliga för var man, så kunde man ju hoppas, att överrevisorerna finge hjälp vid granskningen av dessa handlingar av andra intresserade personer, och detta kunde ju möjligen lända till besparing för statsverket och till främjande av önskemålet att få till stånd en i grunden gående revision av vad som har förekommit under den täckmantel,

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.

(Forts.)

som för närvarande alltjämt höljer kristidskommissionernas förvaltning.

Jag vill till slut endast säga, att när herr justitieministern lyckönskade mig till att mitt intresse under riksdagens gång hade svalnat för den sak, som vi i dag diskutera, så är jag ej beredd att med gott samvete mottaga denna lyckönskan, ty mitt intresse för denna sak har visst icke svalnat. Tvärtom: ju mera jag har märkt, hur fast den mur är, med vilken man vill utestänga alla nyfikna blickar, ju mera har jag fått klart för mig, att det är en sak av den allra största betydelse, att man går till en grundlig utredning, så vitt sig göra låter, av här föreliggande förhållanden. Att jag inom utskottet ej har yrkat bifall till motionen, det beror uteslutande, som jag antydde i mitt första anförande, därpå, att hade jag gjort det, så hade utskottsmajoriteten förvandlats till en minoritet, och utskottet hade då kommit att framställa det avslagsyrkande, som herr Alexanderson så varmt förordat. Då hade denna fråga, denna stora och viktiga fråga, eller som herr Alexanderson kallade den »denna lilla rätta», med fullkomlig säkerhet blivit avlivad här i riksdagen, och det var det, som jag ville förebygga.

På en punkt åtminstone, nämligen ifråga om de hemliga handlingarna, råder det en fullständig enighet bland alla dem, som yttrat sig inom riksdagen — såväl inom första som inom andra kammaren — därom, att det önskemål, som utskottet framfört bör tillgodoses. Herr statsrådet har emellertid ställt sig på en annan ståndpunkt. Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om man likväl skulle kunna vinna *något* reellt genom ett bifall till utskottets förslag.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr statsrådet U n d é n: Herr talman! Jag vill endast be att få undanröja det egendomliga missförståndet av herr Westman, att jag skulle ha uttalat mig mot borttagandet av den hemliga stämpeln på dessa handlingar, i den största möjliga utsträckning. Vad jag yttrade var endast det, att de anordningar, som Kungl. Maj:t träffat beträffande dessa hemliga handlingar, ej vore så hinderliga för revisionen, som herr Westman hade påstått, och jag vågar försäkra, att det från Kungl. Maj:ts sida ej skall finnas någon motvilja mot att i den största möjliga omfattning borttaga dessa hemliga stämplat i den mån så ej redan skett.

Jag skulle vidare också vilja påpeka, att herr Westman fortfarande synes mig sammanblanda frågan om i vad mån det är önskvärt, att över huvud taget det fortfarande finnes en hel del hemliga handlingar, och den, huruvida det är till hinder för revisionen, att överrevisorerna få hos Kungl. Maj:t begära att få vissa handlingar eller vissa grupper av handlingar utlämnade. Enligt vad jag förut har yttrat är denna Kungl. Maj:ts ordning icke till något verkligt hinder för en effektiv revision, och jag vidhåller därför, att herr Westmans sammanblandning av dessa spörsmål vittnar om en oklarhet.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Wohlin: Herr talman, trots de rop på proposition, som höras, vill jag tillägga några ord. Den granskningsverksamhet, som utövas av överrevisorerna, omfattar dels en kammarrättsrevision, vilken motionärerna givit allt erkännande för dess praktiska och goda genomförande. Den är emellertid också en realgranskning av ändamålsenligheten av kommissionernas förvaltningsåtgärder, och här hava motionärerna ansett, att överrevisionen i dess nuvarande sammansättning icke besitter de erforderliga krafterna för att kunna på ett tillfredsställande sätt utföra denna del av granskningsarbetet. Detta har av överrevisorerna själva i deras avgivna utlåtande erkänts, och överrevisorerna medgiva själva i sitt utlåtande lämpligheten av att de kompletteras med för denna del av granskningen lämpliga personer. Under sådana förhållanden förefaller det, att den opposition, som här riktas mot denna begäran från utskottets sida, är rätt så egendomlig. Jag vill vidare understryka, att nådiga brevet av den 1 oktober 1919 i två hänseenden har inskränkt överrevisionens förutvarande rörelsefrihet i dess granskningsverksamhet, nämligen dels i så måtto, att enligt detta nådiga brev från granskningen skola undantagas de kommissionernas utlåtanden, som ha föranlett beslut av Kungl. Maj:t, vilka utlåtanden utgöra huvudmängden av kommissionsärendena, såsom t. ex. hela gruppen av export och importlicensärenden, och dels därigenom att en inskränkning gjorts i överrevisorernas förutvarande rättighet att utan särskilt tillstånd taga del av hemliga handlingar. Då alltså på detta sätt överrevisionens möjligheter att fullgöra sitt uppdrag kringskurits, vilket även framgår av överrevisorernas eget yttrande, så komme det att förefalla nog så uppseendeväckande, om riksdagen skulle ställa sig på de reservanternas sida, vilka här vilja betaga överrevisionen möjlighet att få den vidsträcktare handlingsfrihet, som såväl motionärerna som överrevisorerna önska.

Jag vill också anmärka, att då en ärad fiskeriintendent här förklarar, att frågan av motionärerna uppblåsts till stora dimensioner, så förefaller det mig snarare som om reservanternas vore de, som här försökte uppblåsa ärendet till ännu större dimensioner än som det, trots sin obestriddliga vikt, besitter. De tala om »ett inkvisitoriskt förhörtribunal», — så föllo herr Larssons ord — som skulle utan alla anledningar gentemot alla kommissionstjänstemän kunna anställa förhör, en tanke, som varit fullkomligt främmande för motionärerna själva, vilka naturligtvis icke ifrågasatt annat, än att sådana undersökningar skola ske, när anledning därtill föreligger. Jag vill dessutom fråga, om man kan tänka sig något större överord än det, som föll från herr Anderssons, Karl Andreas, sida, då han förklarade, att det vore »upprivande för hela vårt statsliv», som han uttryckte sig, att man skulle tillåta överrevisorerna att granska de ärenden, som föranlett beslut av Kungl. Maj:t. När herr Clason, som är en av våra förnämsta experter i konstitutionella frågor, förklarar, att det är mycket väl förenligt med konstitutionella regler att låta dessa förberedande beslut av kommissionerna undergå en särskild granskning, hur kan det då sägas vara upprivande för hela vårt statsliv, att man låter överrevisorerna granska, huru kommissionerna i särskilda fall

(Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.)

(Forts.)

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

beslutat och förfarit beträffande export- och importlicensärenden, i synnerhet som Kungl. Maj:t vid de hundratals ärenden, som varje vecka expedierats, saknat möjlighet till en effektiv granskning av ärendena? Det är väl ett överord om något, som fällt från reservanternas sida, men ej har det fällt några överord från motionärernas sida.

Så har det också från två håll talats om »rättor», och både herr Alexanderson och herr Jacob Larsson äro ute på jakt för att slå ihjäl den där rätten. Den förre gjorde gällande, att det här är bara en gammal förargelse hos lantmännen över kristidskommissionernas ingrepp i deras hushållning. Jag får förklara, att denna tolkning är fullkomligt felaktig, ty motionen är uttryck för en önskan, som i hela vårt land givit sig tillkänna i talrika meningsyttringar, att allmänheten må få veta, huru denna extraordinära kristidsförvaltning under dessa år fungerat, för att rättsmedvetandet i vårt land måtte bliva tillfredsställt. Det sker genom att fria, som jag nu för min personliga del föreställer mig kommer i de allra flesta fall att ske, och genom att någon gång falla, när ett sådant fällande är av det allmänna rättsmedvetandet påkallat. Detta är orsaken till motionen och icke några bavsikter, men jag vill förklara, att då man här till sin överraskning finner, att opposition rests även mot ett utskottsutlåtande av den moderata läggning, som här föreligger och som andra kammaren utan nämnvärd debatt och enhälligt godkänt, då måste det vara bevekelsegrunder bakom en sådan opposition, som jag icke vill närmare ingå på. Jag får, herr talman, trots det, att utskottet i viss mån reducerat effektiviteten av den av motionärerna påtänkta granskningsverksamheten, men samtidigt med förklarande av att uttrycket »utomordentlig undersökningskommission» givetvis endast är att fatta som en benämning på den förstärkta överrevisionen, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson, Jacob: Blott ett par ord! Den siste ärade talaren tyckes något lättvindigt vilja draga växel på kammarledamöternas förmodade oförmåga, att läsa rätt innantill och förstå vad de läst, då han ville som intäkt för sin uppfattning om överrevisionens inkompetens för det uppdrag den har att verkställa, en verklig realgranskning med hänsyn till ändmålsenligheten av kommissionernas verksamhet, hänvisa till överrevisorernas eget yttrande. Det är dock något väl djärvt, då överrevisorerna tvärtom, alldeles icke, som herr Wohlin påstått, förklarat, att detta är angeläget eller ens önskvärt. Överrevisorerna hava nämligen sagt, att de hava däremot intet att erinra. Det är väl bra långt ifrån detta ganska platoniska medgivande, att »det finnes ingenting att erinra», och till det, som herr Wohlin menar, att revisorerna själva skulle ha sagt sig anse, att de behöfve förstärkas för att kunna verkligen genomföra denna realgranskning.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Jag skall blott be att få säga några ord till herr Wohlin. Jag förstod ej rätt, varför herr Wohlin i sitt anförande använde min gamla fiskeri-

intendentstitel. Han menade kanske, att jag hade uppträtt och talat här i egenskap av fiskeriintendent. Jag får då säga, att det är felaktigt. När jag talar i kammaren, gör jag det i egenskap av ledamot av densamma. Jag kan ej finna någon annan förklaring till hans uttryckssätt, än att han i detta sammanhang var så genomträngd av tanken på ordet »fiske», att han därför använt den nämnda titeln på mig. Jag vill då upplysa om, att jag i samband med ifrågavarande ärende ej alls tänkt på något fiske, ej ens valfiske. Men kanske är en sådan tankegång med hänsyn till den kommande sommarens val ej alldeles främmande för herr Wohlin.

Om granskningen av kristidskommissionernas förvaltning.
(Forts.)

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman, jag vill endast rätta ett missförstånd av herr Wohlin. Han trodde, att jag betecknat hans motion som en råtta. Långt därifrån, herr Wohlin! Jag betecknade den som *ett berg* — ett berg, herr Wohlin! — som av kammarens tillfälliga utskott blivit förlöst med en liten råtta.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda godkännanden av herrar Larsson och Andersson vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den av herrar Larsson och Andersson vid utlåtandet avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 52.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 35, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om

anordnande av fasta försöksgårdar för jordbruket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om ändring av § 26 regeringsformen bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av medel för bestridande av Sveriges andel i kostnader för nationernas förbund, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Anslag till
tekniska
läroverk.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående förstärkande av reservationsanslaget till tekniska läroverk.

I den till riksdagen den 7 januari 1920 avlåtna statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 241) föreslagit riksdagen att till förstärkning av det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk anvisa på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst 38,000 kronor, att utgå efter de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott utfärda.

Utskottet hade i förevarande utlåtande anfört följande:

»Under erinran, att riksdagen numera fattat beslut såväl i fråga om omorganisation av den tekniska elementarskolan i Härnösand som beträffande utvidgning av den tekniska läroanstalten i Malmö med en kemisk fackskola, får utskottet, som ej funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställa, att riksdagen må till förstärkning av det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk anvisa på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst 38,000 kronor, att utgå efter de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott utfärda.»

Enligt avgiven reservation hade herr *O. U. B. Olsson* ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Under erinran — — — kemisk fackskola, har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har emellertid ej kunnat undgå att finna anmärkningsvärt, det Kungl. Maj:t i nådiga stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier den 6 juni 1919 gjort sådana avsteg från riksdagens skrivelse 407 vid 1918 års riksdag, att de tekniska fackskolornas och gymnasiernas avsedda karaktär därigenom kan i någon mån äventyras. Av riksdagens beslut framgår otvetydigt, att riksdagen ej tänkt sig mera skärpta villkor för inträde än de i Kungl. Maj:ts proposition upptagna. Riksdagen uttalar sig tvärtom för en avsevärd lindring. Stadgan upp-

tager emellertid *utöver* de i propositionen föreslagna fordringarna även insikter i tyska och engelska, visserligen med någon möjlighet till dispens från dessa krav. Dessa inträdesfordringar äro så mycket märkligare som i propositionen motiveras, *varför* krav på insikter i främmande språk *ej* böra uppställas som villkor för inträde i tekniskt gymnasium, varjämte 1919 års riksdag endast ett par månader före stadgans utgivande på grund av ett till statsutskottet avgivet utlåtande från skolöverstyrelsen haft tillfälle att ställa sig bestämt avisande till varje tanke på att insikten i främmande språk skulle upptagas i inträdesfordringarna (statsutskottets utlåtande nr 42 vid 1919 års riksdag, sid. 9).

Dessa i stadgan mot både kungl. propositionen till 1918 års riksdag och beslutet vid 1918 och 1919 års riksdagar införda inträdesfordringar ha tydligen föranletts av den andra nyhet stadgan upptager utöver riksdagsbeslutet, nämligen den 'tekniska studentexamen'. Det är fara värt, att genom denna examen de tekniska gymnasiernas karaktär av förberedelse för inträde i tekniska högskolan markeras starkare än riksdagen avsett. Ty det är icke i första hand till en förberedande skola riksdagen avsett de tekniska gymnasierna utan till en skola för skapande av praktiska ingenjörer och arbetsledare.

Utskottet hoppas emellertid, att stadgan skall tillämpas på ett sådant sätt, att dels de tekniska gymnasiernas karaktär av i främsta rummet praktiska utbildningsskolor komma att upprätthållas, dels möjlighet att vinna inträde hålles öppen även för direkt från det praktiska arbetet kommande dugliga och kunniga inträdessökande, som *ej* haft tillfälle att förvärva sig högre kunskapsmått än folkskolans i andra ämnen än sådana, som enligt den av riksdagen 1918 bifallna kungliga propositionen nr 335 angivits vara av betydelse för tillgodogörandet av den undervisning, som skall meddelas i de tekniska gymnasierna.»

Därjämte hade reservation anmälts av herrar *C. G. Ekman, W. Bäckström, J. Erlansson, A. J. Andersson* i Gävle, *O. Nilsson* i Örebro och *E. Andersson* i Prästbol, vilka likväl *ej* angivit sin mening.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Den reservation, jag här har avgivit, är ett led i en ganska lång dragkamp mellan skolöverstyrelsen å ena sidan och riksdagen, speciellt statsutskottet, å andra sidan. Det är litet olika uppfattningar hos riksdagen och hos skolöverstyrelsen om hur den lägre tekniska undervisningen lämpligen bör läggas, och de olika uppfattningarna äro av rätt så stor vikt och betydelse för den tekniska undervisningens vidare utveckling här i landet. Kungl. Maj:t har i en något snäv vändning råkat taga parti för skolöverstyrelsen vid utgivandet av författningen om de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna. Jag tror nu, att efter den debatt, som förts i andra kammaren, där en representant för skolöverstyrelsen meddelade, att skolöverstyrelsens mening vore en tolkning i så nära överensstämmelse med riksdagens beslut som möjligt — jag tror, säger jag, att derefter frågan nu ligger i ett något bättre läge för den tekniska undervisningen, än

Anslag till
tekniska
läroverk.
(Forts.)

den eljest skulle ha gjort, men jag tror också, att det ej skadar, att första kammaren säger ifrån, att den står kvar på samma ståndpunkt rörande den tekniska undervisningen, som riksdagen hittills intagit.

Det är på det sättet, att riksdagen strängt hållit på, att de tekniska fackskolorna, men även de tekniska gymnasierna i första hand skola vara till inte som föreberedelseskolor till den högre tekniska undervisningen utan för att skapa åt vårt lands industri praktiska ingenjörer och arbetsledare. Utgående från den synpunkten höll riksdagen år 1918 och även sedan mycket strängt på att i villkoren för inträde vid tekniskt gymnasium ej skulle krävas insikter i främmande språk. Riksdagen har i det fallet verkligen sagt så tydligt ifrån, att det är rätt egendomligt, att Kungl. Maj:t utan att åter vända sig till riksdagen kunnat gå ifrån riksdagens beslut. De tillkallade departementssakkunniga yttrade nämligen enligt den kungl. propositionen nr 335 vid 1918 års riksdag följande: »Som det för sådana inträdessökande, vilka icke varit i tillfälle att vid någon skola inhämta dylika kunskaper» — d. v. s. i främmande språk — »skulle vålla synnerligen stora svårigheter jämte dryga utgifter att förskaffa sig desamma — — — *anse vi icke*, att de böra upptagas.» Departementschefen anslöt sig helt till detta yttrande, och i den plan, han framlade, förekom följaktligen i inträdesfordringarna ej något krav på insikter i levande språk. Vid 1919 års riksdag fick statsutskottet och riksdagen själv tillfälle att ånyo understryka gentemot överstyrelsen alldeles direkt, att riksdagen höll på detta sitt uttalande. Det var nämligen så, att vi voro en del motionärer från Örebro län, som stodo under en motion om att rädda Örebro tekniska gymnasium från faran att bli en sådan där förberedande anstalt för den högre tekniska undervisningen, och med anledning av den motionen infortrade statsutskottet utlåtande från skolöverstyrelsen, och föredraganden i skolöverstyrelsen försökte uppdraga en principiell skillnad mellan fackskolor och tekniska gymnasier, icke minst genom att på denna punkt, ifråga om språkkunskaper, söka hävda, att vid de tekniska gymnasierna behövdes sådana. Vad svarade då statsutskottet på detta försök från skolöverstyrelsens sida? Statsutskottet svarade ganska kärvt: »Bland inträdesfordringarna, sådana de förelågo för riksdagens prövning och från riksdagens sida lämnades utan erinran, var ej upptaget krav på särskilda språkkunskaper.» Tydligare kan en insinuation, som vill försöka komma ifrån ett riksdagsbeslut, knappast avvisas av riksdagen.

Således: riksdagen har sagt tydligt och klart ifrån, att språkkunskaper ej skola fordras vid inträdet, och riksdagen har gjort detta med den tydliga beräkningen, att det folk, som de tekniska elementarskolorna helst ville ha, nämligen folk direkt från det praktiska arbetet, ej skulle få försvåra sin bana över de tekniska skolorna, däri inbegripet de tekniska gymnasierna, genom detta krav. När stadgan utkom två månader efter det riksdagen fattat sitt sistnämnda beslut, så fann man i stadgan just de fordringar, för vilka föredraganden i skolöverstyrelsen hade pläderat. Där funnos nämligen, emot Kungl. Maj:ts proposition, emot riksdagens två gånger utta-

lade mening, villkor upptagna om kunskaper i tyska och engelska. I tredje momentet den paragraf, där dessa villkor upptagits, säger visserligen stadgan, att dispens kan meddelas åt sådana lärjungar, som kollegiet vid läroanstalten anser ha sådana förutsättningar i andra ämnen, att det går att bibringa dem de kunskaper i tyska och engelska, som läroanstalten avser att bibringa sina elever. Nu säger man från skolöverstyrelsehäll, och man har även sagt det i utskottet à la bonheur, den där bestämmelsen är alldeles tydlig och klar! Här är dispens just för de elever, som riksdagen, tänkt på. Men jag såsom varande lärare vid en anstalt, där man kommer in genom prov, är litet försiktig, när det gäller sådana där paragrafer, och jag tror ej, att saken ligger så klar, som en del herrar i utskottet trott, och jag har fått en stark bekräftelse på min misstanke i ett brev från rektorn vid tekniska gymnasiet i Örebro, däri han säger, att han anser, att bestämmelsen i stadgan och i undervisningsplanen lägger avgjorda hinder i vägen för utövandet av denna dispensrättighet. Då det således är olika meningar bland de sakkunniga om den saken och en rektor vid ett tekniskt gymnasium — det finnes ej mer än två eller tre i Sverige — säger ifrån, att han anser stadgan vara så avfaldad, att det ej går, så är det en rätt betänkelig historia. Ja, jag har också tagit kännedom om skolöverstyrelsens förslag till undervisningsplan för de tekniska gymnasierna. Och sedan förstår jag bättre en rektors ställning, ty i dessa allmänna anvisningar står, att de kunskaper, på vilka undervisningen skall byggas i franska och engelska vid de tekniska gymnasierna, det är realskolans kunskaper. I dessa hänvisningar står också ett mycket förnuftigt ord om, att man ej skall vara så sträng i tyska och engelska vid inträdesprövningarna, men det står ej något i de allmänna anvisningarna om att dispens skall kunna meddelas.

Den historia, som jag nu är inne på, blir så mycket betänkeligare, som i kungl. stadgan också finns en annan nyhet, som åtminstone på mig verkat som en sinkadus, därför att riksdagen aldrig uttalat sig om den saken. Det finns nämligen något, som man kallat för teknisk studentexamen. Jag får säga, att när efter det riksdagen har beslutat utreda, huruvida studentexamen skall byggas i tillträde till universitetet, och sedan riksdagen har beslutat i en fråga beträffande den tekniska elementarundervisningen utan att tala om teknisk studentexamen — när skolöverstyrelsen därefter kommer med denna egendomliga inrättning, utan att riksdagen förut fått den allra ringaste aning om saken, då är det fara värt, att de svåra betänkligheter, som lärarkåren vid speciellt Örebro tekniska gymnasium, men även andra tekniska anstalter haft, äro motiverade av en betänkelig utvecklingstendens, trots det uttalande, som gjorts i andra kammaren i dag från en ledamot i skolöverstyrelsen och som går något i riktning åt vad jag önskar och vad riksdagen avsett. Jag tror därför ändå, att det är ganska välbetänkt, att kammaren bifaller min reservation, ty i denna reservation står ingenting annat än precis vad riksdagen förut beslutit i denna fråga. Där står: »Utskottet hoppas emellertid, att stadgan skall tillämpas på ett sådant

*Anslut till
tekniska
läroverk.
(Forts.)*

Anslag till
tekniska
läroverk.
(Forts.)

sätt, att dels de tekniska gymnasiernas karaktär av i främsta rummet praktiska utbildningsskolor komma att upprätthållas, dels möjlighet att vinna inträde hålles öppen även för direkt från det praktiska arbetet kommande dugliga och kunniga inträdessökande, som ej haft tillfälle att förvärva sig högre kunskapsmått än folkskolans i andra ämnen än sådana, som enligt den av riksdagen 1918 bifallna kungliga propositionen nr 335 angivits vara av betydelse för tillgodogörandet av den undervisning, som skall meddelas i de tekniska gymnasierna.» Egentligen är ju statsutskottet, såvitt jag förstår, i dess helhet fullkomligt överens med mig om att stadgan skall tolkas eller bör tolkas på det sättet, ehuru statsutskottets majoritet ansåg det onödigt att göra ett särskilt uttalande.

Nu ligger emellertid under utredning en sak rörande de tekniska gymnasierna, speciellt rörande Örebro tekniska gymnasium i fråga om denna skolas utveckling till en verkligt praktisk anstalt med avslutnings-, icke precis examen, men avslutningskurs för inträde i näringslivet, i det praktiska livet, och den utredningen begärde riksdagen år 1919 »snarast möjligt». Den har icke kunnat föreligga färdig till denna riksdag, enligt vad Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen upplyst. Det är att hoppas, att den skall vara färdig till nästa riksdag, men jag tror, icke minst med hänsyn till det svävande läge, vari frågan ännu hålles och på grund av den tydliga dragning åt olika håll, från skolöverstyrelsen å ena sidan och från riksdagen å den andra, som här är att förmärka, att det med hänsyn därtill är klokt, att riksdagen även i år säger ifrån, att den håller på sin gamla ståndpunkt i fråga om den tekniska undervisningens praktiska läggning, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag tror, att den föregående ärade talaren har gjort alldeles för mycket av riksdagens uttalande rörande frågan om inträdesfordringarna i de tekniska gymnasierna, men att han å andra sidan har gjort alldeles för litet av det medgivande, som finnes i stadgan till förmån för den ståndpunkt, han själv företräder.

Herr Olsson sade, att riksdagen för sin del har sagt tydligt ifrån, att ingen språkkunskap skulle krävas för inträde i de tekniska gymnasierna. Jag kan icke underskriva detta uttalande. Saken ligger på det sättet, att statsutskottet endast konstaterat, att bland inträdesfordringarna icke var upptaget kravet på särskilda språkkunskaper. Det var det enda uttalande, statsutskottet för sin del gjorde uti ifrågavarande avseende, men något positivt direktiv för Kungl. Maj:t gav icke statsutskottet och därför icke heller riksdagen, detta naturligtvis av det skälet, att det här var fråga om ett ärende av det slag, som i regel icke behandlas av riksdagen, utan som hör till Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftning. Därför tror jag icke, att man kan pressa de yttranden, som herr Olsson anförde, så starkt, som han gjort.

Å andra sidan gör han uppenbart alldeles för litet av det med-

Anslag till
tekniska
läroverk.
(Forts.)

givande, som finnes i stadgan. Det är sant, att där uppställes krav på någon insikt i tyska och engelska språken, nämligen förmåga att uppfatta innehållet i en lättare text, samt någon övning i språkens skriftliga bruk. Detta står i första momentet av § 18. I mom. 2 heter det, att om inträdessökande avlagt godkänd realskoleexamen i något av dessa ämnen, han skall äga att komma in i tekniskt gymnasium utan särskild prövning i ämnet, såvitt han söker inträde inom viss tid. Men så kommer mom. 3, och det är för denna sak mycket viktigt. Där heter det: »Inträdessökande, som icke inhämtat de i föregående båda moment föreskrivna insikter i tyska och engelska språken eller i ettdera av dem, men som i övrigt, med hänsyn till såväl allmän mognad som ådagalagda insikter och färdigheter i andra ämnen, kan antagas äga förutsättning för att under sin vistelse vid läroanstalten inhämta det mått av kunskaper i nämnda språk, som läroanstalten avser att bibringa, må utan hinder av den förefintliga bristen kunna, efter prövning av styrelsen, antagas såsom lärjunge.» Därav framgår tydligt, att möjlighet att vinna inträde är lämnad öppen även för sådana, som icke äga språkliga förutsättningar. Nu beror det ju mycket på huru denna stadga kommer att tillämpas, men hittills har, såvitt jag vet, ingen anledning till missnöje med dess tillämpning förefunnits. Och fastän jag i stort sett delar herr Olssons uppfattning, att man icke skall uppställa för stränga krav på språkkunskaper för inträde i nämnda läroanstalter, tycker jag, att det är för tidigt att göra något uttalande från riksdagens sida, innan man vunnit den erfarenhet av lagens verkningar, att man har någon säker utgångspunkt för ett dylikt uttalande. Skulle man nu uttala sig i ärendet, så bleve det endast ett uttalande av profylaktisk natur, och det vore väl ändå en alltför stor försiktighet från riksdagens sida att begagna sig av den vägen. Såvitt jag icke är oriktigt underrättad, har också andra kamraren redan antagit utskottets förslag med den motivering, som utskottet självt har anfört.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets såväl motivering som kläm i detta ärende.

Herr E k m a n, C a r l G u s t a f: Då jag jämte fem andra ledamöter av utskottet vid detta betänkande antecknat en blank reservation, ber jag att få säga några ord. Vi hava, nämligen, ansett, att i utskottets yttrande bort intagas något av de bekymmer, som taga sig uttryck i den av herr Olsson avgivna reservationen, ehuru icke på samma sätt som han där formulerat dem.

Såsom frågan ligger, menade vi, att i utskottets motivering bort uttalas den förhoppningen från utskottets sida, att den i stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier av den 6 juni 1919 införda undantagsbestämmelsen från kravet på insikter i tyska och engelska språken såsom inträdesfordran måtte bliva icke blott en betydelslös skylt, utan visa sig vara en *tillämpad* verklighet. Man fann emellertid ej från utskottsmajoritetens sida saken vara så betydelsefull, att man borde göra ett dylikt uttalande. Efter de meddelande, som

*Anslag till
tekniska
läroverk.
(Forts.)*

influtit om huru stadgans nuvarande bestämmelser uppfattas vid ifrågavarande läroanstalter, ett meddelande, som ju tagit sig uttryck bl. a. i ett brev från rektorn i Örebro tekniska skola, så finner jag emellertid den ståndpunkt, vi reserverar intagit, vara synnerligen väl motiverad.

Jag vill nu på detta sätt understryka denna förhoppning och därmed söka ersätta att den icke kom med i utskottets motivering. Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Jag blev ganska förvånad häromdagen, då jag i en tidningsnotis såg, att teknisk studentexamen avlagts i Örebro, och att det var den första examen av detta slag, som försiggått i landet. Sedan har jag ju fått se, att denna tekniska studentexamen icke var ett påfund vid läroanstalten i Örebro, utan att den hade sin grund i skolöverstyrelsens anordningar. Förut har man från anstalten i Örebro utsänt i landet varje vår en grupp unga män, som fått en sådan teknisk underbyggnad, att de kunnat gå direkt ut i arbetet och gagna industrien, men när deras avgång skall betecknas såsom en studentexamen, är det klart, att hela karaktären av deras bana blir förändrad. De inriktas då på att fortsätta sina studier. En student, vare sig en teknisk eller en annan student, är ju egentligen just färdig att börja de fria studierna på allvar, och så får det väl anses vara i detta fall också. Men en sådan omändring och en sådan förvandling av ett sådant läroverk anser jag icke landet vara betjänat med. Landet har varit väl betjänt med dessa unga män förut, och det är ingenting lyckligt att tänka sig, att dessa skola gå antingen i känslan av att de äro ofullbordade, studenter, som icke kunna fortsätta studierna, eller också söka pressa sig in vid tekniska högskolan. Det är därför som jag anser, att det ligger något riktigt och berättigat i herr Olssons reservation, då man finner av anordningarna, att det synes vara överstyrelsens mening att pressa in de tekniska gymnasierna i ett system med real-skolexamen såsom inträdesfordran och med den tekniska studentexamen såsom avslutning och med naturligtvis fortsatta tekniska studier sedan för att äntligen komma till ett ordentligt studieresultat, som då skulle vara avslutningen vid den tekniska högskolan.

Det är ur den synpunkten jag skulle vilja uttala betänkligheter emot skolöverstyrelsens anordningar här, och jag vill säga, att det ligger som sagt något berättigat i den reservation, som herr Olsson afgivit.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende å nu föredragna utlåtande annat yrkande ej framkommit, än att utskottets hemställan skulle bifallas.

På därefter gjord proposition bifölls sagda yrkande.

Beträffande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalande skulle godkännas, dels ock att det

förslag skulle godkännas, som innefattades i den av herr Oscar Olsson vid utlåtandet afgivna reservationen.

Anslag till tekniska läroverk.
(Forts.)

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalande i motiveringen vara med övervägande ja besvarad.

Föredros ånyo statsutskottets memorial och utlåtande:

nr 190, i anledning av kamrarnas beslut angående uppförande under riksstatens åttonde huvudtitel av ett ordinarie reservationsanslag till tekniska läroverk; och

nr 191, i anledning av väckt motion om visst medgivande i avseende å lönetursberäkning för vissa folk- och småskollärare.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredros ånyo bankoutskottets memorial nr 75, angående åtgärder för nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.

Med erinran att de senare årens starka stegring av omkostnaderna för riksdagstrycket riktat uppmärksamheten på frågan, om något skulle kunna göras för att begränsa dessa kostnader, hade fullmäktige i riksgäldskontoret i skrivelse den 19 sistlidna februari till bankoutskottet meddelat, att fullmäktige anmodat förste revisorn E. Risling, vilken under en följd av år tjänstgjort i riksdagens tryckeriexpedition såsom föreståndarens biträde, och sekreteraren H. Ekedahl, vilken handhade den riksgäldskontoret åliggande vården om riksdagstrycket, att uppgöra och till fullmäktige inkomma med förslag till de åtgärder, som de för vinnande av ovanberörda syfte kunde finna lämpliga. Med anledning härav hade bemälda Risling och Ekedahl utarbetat två promemorior, vilka av fullmäktige överlämnats till utskottet. Då fullmäktige ej förbisaåge, att även andra synpunkter på förevarande fråga än den av fullmäktige företrädde sparsamhetssynpunkten måste vinna beaktande, hade fullmäktige ej ansett sig böra taga någon ställning till det föreliggande spörsmålet utan inskränkt sig till att överlämna utredningen till utskottet för de åtgärder, utskottet kunde finna påkallade.

Utskottet hade i nu föredragna memorial på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, med beaktande av i memorialet angivna synpunkter, vidtaga de åtgärder, som kunde anses erforderliga för nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.

Herr Gustafsson: Herr greve och talman, mina herrar! Med anledning av att andra kammaren vid behandlingen av detta ärende på tekniska skäl kommit att förändra den kläm, som utskottet föreslagit, ber jag, herr greve och talman, att få göra samma yrkande här,

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagsstrycket.
(Forts.)

att klämman måtte förändras och få följande lydelse. Angående motivering har jag intet att anföra. Klämman skulle lyda, att riksdagen må uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, med beaktande av här ovan angivna synpunkter, vidtaga de på fullmäktige ankommande åtgärder, som må anses erforderliga för nedbringande av kostnaderna för riksdagsstrycket.

Herr Cla s o n: Sedan en ledamot av bankoutsrottet nu väsentligt ändrat den av utskottet föreslagna klämman, så skall jag ej yttra mig om densamma. I dess ursprungliga lydelse tror jag emellertid, att den var oantaglig. Men jag skall be att få yttra mig något om vissa delar av utskottets motivering till förmån för denna kläm, mot vilka delar jag måste inlägga min gensaga.

Det förefaller mig, som om utskottet i detta fall utgått alldeles för mycket från rena tryckerisynpunkter och alldeles för litet från synpunkten av vad som för statsförvaltningen, för riksdagsärendenas handläggning och för den följande handläggningen av de ärenden, i vilka det beslutats av riksdagen, kan vara önskvärt och erforderligt. Detta är min generella anmärkning. Jag skall försöka att belysa den rörande vissa punkter i utskottets motivering.

När det talas om utskottsutlåtanden, så rekommenderar bankoutsrottet bland annat exempelvis, att referat skulle i större utsträckning träda i stället för de utredningar, som kunna förekomma i motioner eller propositioner. Ja, i viss mån kan detta ske, men jag tror, att man också kan gå för långt i det hänseendet, ty det är icke så säkert, att det är så synnerligen lätt att alltid giva ett korrekt och fullständigt referat, som tager tillräcklig hänsyn till alla de synpunkter, som förekomma i den ursprungliga redogörelsen, och är det då så, att man inskränker sig till ett kortare men kanske mindre korrekt referat, ett alltför sammandraget referat, så kan resultatet bliva det, att nyanseringen i det hela icke alls kommer fram.

När man vidare från tryckerisynpunkt ifrågasätter i ganska väsentlig utsträckning ett utslutande av förslagstrycken, vågar jag för det utskott, som jag tillhör, opponera mig emot den tanken. Det ligger givetvis, då det gäller utlåtanden i konstitutionella frågor och jag förmodar även andra lagfrågor, alldeles särskild vikt vid uttrycks sättet i de enskilda punkterna, och jag tror, att det skulle vara ganska svårt att i det hänseendet komma till ett tillräckligt tillfredsställande utlåtande, om man icke såsom hittills skulle hava förslagstryck. Däremot kan jag medgiva, att man bör lägga sig vinn om att det manuskript, som går ned till förslagstryck, redan från första stund är så pass väl utformat, att det icke blir en hel del onödiga skrivelser i korraturen. Men förslagstryck såsom regel tror jag nog i många fall behöves och måste bibehållas.

Utskottet säger vidare på sid. 4: »I fråga om tryckning av mindre utlåtanden synes det kunna överlämnas åt tryckeriexpeditionen att efter samråd med vederbörande utskottssekreterare förfara på lämpligaste sätt.» Jag förstår rakt icke vad här menas. Skulle tryckeriexpeditionen hava något att bestämma över uppställningen av ut-

skottsutlåtanden eller uppsättandet av förslagstryck? Det tror jag alla utskott och utskottsordföranden måste på det allra bestämdaste opponera sig emot.

Emellertid är det alldeles särskilt beträffande vad här skrives om de enligt den ursprunglige förslagsställaren såsom den tredje gruppen av riksdagshandlingar betecknade handlingarna, nämligen riksdagsskrivelserna och riksdagsbeslutet, som jag vill göra vissa rensningar gällande. Det föreslås där, att i en skrivelse skall endast »angivas det ärende, som åsyftas, men i övrigt hänvisning lämnas till vederbörande utskottsutlåtande, med tillkännagivande att utlåtandet blivit av riksdagen godkänt eller godkänts med vissa ändringar». Ja, jag förstår mycket väl detta beträffande de skrivesförslag, som innebära, att riksdagen har, med bifall till ett utskottsutlåtande, stannat vid det och det beslutet. Det kan ju gå an. Men om man tänker sig sådana skrivesförslag, som skulle innehålla, att riksdagens beslut har blivit det och det, varvid i utskottsutlåtandet ett visst stycke utbytt emot ett annat stycke eller den meningen utbytt mot en annan mening, så rycker man fullkomligt sönder hela sammanhanget i den skrivelse, som i en sådan form skulle avlätas, och man försvårar, såvitt jag förstår, i ytterligt hög grad hela denna skrives följande behandling.

Detsamma blir förhållandet, om, såsom utskottet här ifrågasätter, »det nuvarande s. k. riksdagsbeslutet skulle, om skrivelserna till övriga del kunde sammanfattas i en handling för varje utskott, med uppställning liknande nyssnämnda beslut, *icke vidare bliva behöfligt*». Jag ber först att få påpeka, att vad frågan om riksdagsbeslutet beträffar, ett riksdagsbeslut är föreskrivet i grundlagen, och att bankoutskottet skulle överlämna åt riksgäldsfullmäktige att avgöra, huruvida grundlagen skall tillämpas, är ju redan det fullständigt orimligt. Men lika oriktigt synes mig den tanken vara, som här uttalats från tryckerisynpunkt — naturligtvis på grund av sparsamhetsskäl —, att det skulle vara förmånligt om skrivelser från vissa utskott kunde sammanfattas i en handling för varje utskott. Det är, såvitt jag förstår, något fullkomligt otänkbart, ty vad är meningen med dessa skrivelser, och hur behandlas de sedan? De gå sedermera in till Kungl. Maj:t och bliva där föremål för ytterligare handläggning. Denna handläggning kan ju i många fall hos Kungl. Maj:t ske i de mest olika former. Vissa skrivelser gå in till ett departement, andra sändas till ett annat departement. Somliga skrivelser kunna direkt avgöras av Kungl. Maj:t, andra skola remitteras till ämbetsverk och andra myndigheter för utlåtande. Skulle det nu så bliva, att man till Kungl. Maj:t skulle skicka, sammanfattade i en bunke, en mängd skrivelser från exempelvis stats- eller konstitutionsutskottet och sedan hela denna bunke skulle utskickas till de olika ämbetsverken i stället för att, som nu är förhållandet, man skickar ut varje särskild skrivelse, eftersom man måste behandla varje särskild skrivelse för sig, är det tydligt, att den lilla besparing i tryckningskostnader, som på detta sätt skulle kunna ernås, skulle vara långt mindre än de enligt min tanke ganska stora och i viss mån olidliga besvär, som skulle bliva en följd

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.

(Forts.)

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagsstrycket.

(Forts.)

av ett sådant sammanförande av skrivelser i en bunke för varje särskilt utskott. Dessutom skulle jag vilja starkt ifrågasätta, huruvida icke en sådan tanke, vad beträffar de utskott, som hava med anslagsbeviljandet att göra, skulle rubba alla förutsättningarna och hela planen för den omläggning av budgetsåret, som för närvarande är under utarbetande och som, om jag icke är orätt underrättad, utgår därifrån, att skrivelserna från riksdagen i budgetsfrågor måste expedieras successive, allteftersom besluten av riksdagen fattas i dessa frågor. Dessamma gäller för resten även andra utskottsärenden. Det kan vara av stor vikt, att skrivelserna expedieras till Kungl. Maj:ts successive och att de icke, som tryckeriexpeditionen här föreställer sig, skola sammanföras i klump för varje utskott.

I detta sammanhang vill jag säga, att jag ock vågar ifrågasätta, ehuru jag icke fullständigt kan bedöma den saken, huruvida den tanken kan vara riktig, att statsutskottet i sina utlåtanden skulle sammanföra till ett beslut en hel rad av punkter, i vilka det exempelvis har tillstyrkt bifall till en Kungl. Maj:ts proposition. Jag tror, att även detta ur en del synpunkter skulle vara ganska olämpligt.

Slutligen skall jag övergå till det stycke, som handlar om utdelningen av trycksaker till riksdagens ledamöter. Där framhålles då, att det är vissa delar av riksdagsstrycket, som man menar kunde i väsentligt mindre utsträckning utdelas, men, säger man, det skulle i alla fall anordnas så, att riksdagsmännen på rekvisition kunde få även dessa delar. Jag har då frågat mig, vilken besparing härigenom kunde åstadkommas. Skulle en besparing kunna åstadkommas, måste väl förutsättningen vara, att man trycker en mindre upplaga av dessa riksdagshandlingar. När jag då går till den utredning, som här är lämnad från tryckeriexpeditionen, så meddelas där, att av vissa kommittébetänkanden numera endast 50 exemplar lämnas till riksgäldskontoret för att vid behov utdelas till riksdagens ledamöter. Jag vill då säga, att skulle detta vara meningen här, så måste jag alldeles bestämt opponera mig, ty jag tror, att åtskilliga i den här berörda gruppen av riksdagshandlingar äro av den beskaffenhet, att man visst icke kan nedskrivna den upplaga, som avses för riksdagens ledamöter, till endast dessa 50 exemplar.

Jag skulle exempelvis vilja nämna, att vad som först här upptages, »berättelse angående vad i rikets styrelse sig tilldragit», är i flera avseenden av den karaktär, att den synes mig tillhöra de viktigare delarna av riksdagsstrycket, dels därför att den faktiskt, om man vill skaffa sig en översikt över vad som passerat i rikets styrelse under det förgångna året, verkligen är den handling, som kanske lättast lämnar en sådan översikt, men dels också därför, att det är, såvitt jag vet, den enda handling, som lämnar någon som helst översikt över den mycket betydliga del av vår statsförvaltning, som ingår i våra kommittéers verksamhet, och emedan den ur den synpunkten alltså synes vara värd alldeles särskilt beaktande. Jag tror, att det vore synnerligen litet önskvärt, att denna berättelse med sin redogörelse för kommittéverksamheten av ekonomiska skäl skulle inskränkas till en så liten upplaga, att kanske icke alla de riksdagsmän, som ville taga del av

densamma, skulle få tillfälle därtill. Jag vill tillägga, att jag tror, att en granskning av denna redogörelse för kommittéverksamheten kan läggas till grund för åtgärder här i riksdagen, genom vilka man skulle kunna åstadkomma mycket större besparingar än tryckerikommitterade tyckas tro, att man skulle åstadkomma genom att i någon mån minska denna upplaga.

På samma sätt skulle jag vilja göra gällande, att utdelningen av riksdagsbeslutet icke lämpligen bör minskas, och likaledes anser jag, att upplagan av riksdagens skrivelser ävenledes torde böra hållas vid makt, så att den kan vid behov utdelas till samtliga riksdagens ledamöter, ty det är, såvitt jag förstår, den del av riksdagens handlingar, där man lättast kan vinna en översikt över en riksdags hela verksamhet. Det går inte an, tror jag, att ställa det på det viset, att man för att få en sådan översikt, i stället för att hålla sig till riksdagens skrivelser, skall vara nödsakad att gå till de olika utskottens utlåtanden och läsa igenom samtliga dessa, samtliga kungl. propositioner och samtliga motioner. Jag tror, att det är synnerligen nyttigt att hava den samlade översikten i riksdagens skrivelser. Där äro ärendena lättare tillgängliga än på något annat håll.

På samma gång jag yttrar detta, skulle jag tillika vilja understryka önskvärldheten av att man omedelbart, när samlingen av riksdagens skrivelser är färdig till tryckning, utarbetar ett sakregister över densamma för att bifogas den. Det nuvarande endast kronologiska registret, som åtföljer skrivelserna, är ganska otympligt; och alldeles oberoende av den allmänna registreringen av riksdagens protokoll och handlingar skulle ganska enkelt ett kort sakregister till riksdagens skrivelser kunna upprättas och bifogas denna del av riksdagens handlingar. Det skulle ofantligt underlätta översikten över en riksdags verksamhet. Jag skulle tillika vilja uttrycka den önskan, att ett liknande sakregister också utarbetades och bilades det kronologiska register, som nu plägar åtfölja de sista bladen av utskottsutlåtandena. Detta skulle också i hög grad underlätta studiet av riksdagens handlingar. De ringa kostnader, som man kunde behöva nedlägga på detta, finge man mångdubbelt igen genom besparing av den tid och det arbete, som faktiskt det tämligen otympliga sätt, varpå dessa register för närvarande äro upprättade, medför för alla, som efter en riksdags avslutande hava anledning att taga kännedom om dessa handlingar.

Jag har ansett mig böra understryka dessa synpunkter. Jag har ingenting emot utskottets kläm, sådan den nu blivit avfattad, men jag tager å andra sidan för givet, att man vid frågans följande behandling skall taga hänsyn till de uttalanden angående utskottets motivering, som jag nu har tillåtit mig göra.

Greve Lagerbjelke: Anledningen till, att riksgäldsfullmäktige velat få denna fråga framdragen till riksdagens prövning är de oerhört växande kostnaderna för riksdagstrycket. Såsom framgår av utskottets motivering, uppgingo dessa kostnader år 1913 till något över 300,000 kronor och kunna i år beräknas uppgå till cirka

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.
(Forts.)

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.
(Forts.)

1 1/2 miljoner kronor, d. v. s. ungefär fem gånger så mycket som kostnaderna år 1913. Med anledning av detta förhållande lämnade riksgäldsfullmäktige i uppdrag åt två av sina tjänstemän att verkställa en utredning, i vad mån dessa kostnader skulle kunna nedbringas. De här bifogade två promemoriorna upprättades av dessa tjänstemän och överlämnades av fullmäktige till bankoutskottet, varvid fullmäktige förklarade sig icke hava ingått i någon granskning av de föreslagna sätten för kostnadernas nedbringande vid det förhållande, att även andra synpunkter än sparsamhetssynpunkterna borde läggas på denna fråga.

Bankoutskottet har här gjort ett ganska vidlyftigt uttalande, och jag finner för min del synnerligen anmärkningsvärt, att icke bankoutskottet i denna fråga samrätt med kanslideputerade i riksdagens bägge kamrar. Det hade ju legat synnerligen nära till hands; och hade det skett, hade utan tvivel motiveringen till bankoutskottets hemställan blivit helt annorlunda.

Nu har utskottets utlåtande blivit ganska skarpt kritiserat av den siste talaren. Jag anser i frågans nuvarande skede för min del icke anledning förefinnas att utöka denna kritik. Utskottet har i sin kläm hemställt, »att riksdagen må uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, med beaktande av här ovan angivna synpunkter, vidtaga de åtgärder» etc. Jag föreställer mig, att man inte behöver tolka uttrycket »ovan angivna synpunkter» alltför snävt, utan att i det använda uttrycket får ligga den begränsningen, att därmed menas de synpunkter, som riksgäldsfullmäktige kunna anse vara förtjänta av att beaktas; och det är, herr greve och talman, med denna tolkning, som jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förut föreslagits av bankoutskottets vice ordförande.

Herr Östberg: Herr greve och talman! Såsom den siste ärade talaren framhöll, har detta utlåtande föranletts av en framställning från riksgäldsfullmäktige. Riksgäldsfullmäktige ha därvidlag som vi redan hört, icke själva intagit någon bestämd ståndpunkt. Man kunde egentligen säga, att de kunde hava gjort detta på förhand, och att de även kunde hava vänt sig till kanslideputerade, innan de gjorde denna framställning till bankoutskottet. Så skedde i alla fall icke.

När saken förekom i utskottet, var det delade meningar om huru ärendet vidare skulle bedrivas, och man ansåg på sina håll, till vilka jag för min del hörde, att vi kunde inskränka oss att skriva till riksgäldsfullmäktige och meddela, att vi instämde i de synpunkter, som blivit uttalade, och överlämnade åt riksgäldsfullmäktige att sedermera föra saken vidare på lämpligt sätt. Emellertid ansåg utskottets flertal, att man borde gå direkt till riksdagen, och därför fick klämman den avfattning, som nu här föreligger i något modifierad form. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att det hela tiden endast är talat om »beaktande» av de synpunkter,

som äro framhållna, och att det således icke ligger något så ofrånkomligt direktiv i utskottets förslag.

Vad sedan herr Clasons framställning beträffar, har han helt och hållet bortsett från konstnadssynpunkten — och det är ju också ett sätt. Han tycktes finna allt bra som det är i tryckeriväg, och det föreföll mig, som om han snarare i vissa fall ville öka än minska riksdagstrycket.

Vad förslagstrycket särskilt beträffar, praktiseras det mycket olika inom olika utskott. Det kan hända, att man i ett sådant utskott som konstitutionsutskottet, där varje särskilt ord och varje särskild mening naturligtvis har så mycket större betydelse än i andra utskott och där man på grund av sakens natur måste vara mycket noggrannare i avfattningen än man eljest behöver vara, nödvändigt måste hava förslagstryck vid behandlingen av ärendena. Men i en hel del andra utskott förefaller det mig, som om man gick för långt, då man påfordrar, att nödvändigt allting skall föreligga i tryck, när det framlägges såsom förslag hos utskottet. Det är för övrigt icke nog med *ett* förslag, utan det har förekommit, särskilt när vederbörande motionärer suttit i utskottet, att det kunnat bliva synnerliga många upplagor av förslagstryck. Med nuvarande priser på tryckning och sättning, i synnerhet sådan som skall utföras nattetid och efter den nu införda 8-timmarsdagen, blir det högst betydande kostnader, som skulle kunna besparas, om man inte vore så frikostig med förslagstryck, som man på många håll är.

Jag tror, att det är mycket väl behöfligt att göra en erinran i dessa avseenden, likaväl som angående tryckandet om och om igen av i kungl. propositioner förekommande tabeller och författningsförslag, i vilka någon ändring icke sker i utskottsbetänkandena, vilket naturligtvis medfört betydliga utgifter i onödan.

Jag tror, att hela detta ärende är ganska förtjänt av beaktande, men det är klart, att man inte får gå för schablonmässigt tillväga. Man får naturligtvis icke offra redigheten och översikten, och man får naturligtvis behandla ärendena efter deras art, så att man måste förfara ganska olika i olika fall. Men jag tror, att det för närvarande på många håll bedrives ett mycket stort slöseri. Detta visar sig särskilt i avseende på tryckningen av riksdagsprotokollen. Riksdagen har ju uttalat, att dessa borde tryckas så fort som möjligt, och därför infördes den kortare justeringstid, som nu tillämpas. Sedan skola protokollen »ofördröjligen» tryckas, men detta medför bland annat, att man trycker särskilt för sig protokollen för tisdagar och fredagar, då i allmänhet endast bordläggningar förekomma. Det vore en mycket enkel åtgärd att trycka dessa protokoll tillsammans med föregående lördags- och onsdagsprotokoll, liksom det naturligtvis inte kan vara något så förfärligt viktigt, om de trycka protokollen komma ut en dag förr eller senare.

Jag tror, att detta visserligen i dessa miljonrullningens tider är ganska ringa utgifter mot allting annat, men att det i alla fall här kan vidtagas besparingar, och det är därför, som bankoutskottet nu har lagt fram ärendet på riksdagens bord. Man har anledning att

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.

(Fort.)

*Om ned-
bringande av
kostnaderna
för riksdags-
trycket.*

(Forts.)

antaga, att då riksgäldsfullmäktige nu taga ärendet under mera officiell prövning, man skall finna utvägar att utan att på något sätt minska redan, tydligheten och översiktligheten dock vinna åtskilliga besparingar.

Herr Petré, Bror: Det goda syfte, som ligger bakom denna framställning, kan jag giva min fulla anslutning. Jag tror emellertid, att man kan låta besparingssynpunkterna föra sig för långt, och jag har på känn, att vederbörande förslagsställare gjort det i nu förevarande fall. Det är ej mindre viktigt att tillse, att riksdagsarbetet ej blir lidande av de tilltänkta besparingsåtgärderna, och jag tror, att det i detta fall är av nöden, att riksgäldsfullmäktige se sig noga före, när de gå att föra ut i tillämpning de synpunkter, som äro framburna i föreliggande utlåtande.

Jag har emellertid närmast begärt ordet för att understryka en av de punkter, som av herr Clason berördes. Jag ber därvid att få förutskicka, att jag beträffande mångt och mycket av vad han kritiserade fullständigt delar den uppfattning, han uttalade. Vad jag särskilt ville yttra mig om gäller emellertid en punkt, som särskilt ligger inom min erfarenhets räckvidd, eller frågan om sättet för expedierandet av riksdagens skrivelser. Hur hava förslagsställarna tänkt sig detta? Jo, de hava i stort sett tänkt sig saken så, att samtliga skrivelser eller åtminstone det övervägande antalet av de skrivelser, som komma från ett utskott, skulle samlas ihop vid riksdagens slut uti en handling, vilken skulle avfattas med så mycket hänvisningar som möjligt till respektive utskottsutlåtanden och med angivande i förekommande fall av de ändringar, som av riksdagen vidtagits i dessa. Nu vill jag säga härom, att det är alldeles riktigt, som herr Clason påpekade, att detta förfarande skulle bliva opartiskt, när det gäller skrivelser, som skola gå ut på remisser för att underställas olika myndigheters yttranden. De komma ju nämligen att såmedelst ingå såsom punkter i en större handling samt innehålla hänvisningar till och uppgift om vidtagna ändringar i föregående utskottsutlåtanden. Jag vill framhålla, att dylika remisser utsändas i betydande antal från Kungl. Maj:ts kansli med anledning av riksdagsskrivelser.

Men framför allt är det enligt mitt förmenande omöjligt att fullfölja detta system med expedierandet av riksdagens skrivelser först vid riksdagens slut med hänsyn till den omläggning av budgetåret, som förestår. Herr Clason yttrade sig mera försiktigt på den punkten och ville ifrågasätta, om det ur denna synpunkt låte sig genomföra. Jag vill för min del bestämt påstå, att förfarandet är oförenligt med hela den tankegång, som ligger bakom den avsedda omläggningen av budgetåret, ty denna förutsätter, att Kungl. Maj:t skall vara i tillfälle att så forcera effektuerandet av alla riksdagens till budgetåret hänförliga beslut, att man vid dess början den 1 juli skall hava kommit lika långt därmed som nu vid årsskiftet. Det är framhållet av de sakkunniga för budgetårets omläggning, att en ofrånkomlig förutsättning för att reformen skall vara tänk-

bar är, att riksdagens skrivelser i de olika ärendena, efter hand som beslutna under riksdagens lopp tillkomma, oförtövat komma in till Kungl. Maj:t och ej, såsom f. n. endels är fallet, hopas mot riksdagens slut.

Jag har ansett mig skyldig att med styrka betona detta i utskottets utlåtande ej berörda förhållande, därför att då riksgäldsfullmäktige gå att bringa i tillämpning de synpunkter, som utskottets utlåtande innehåller, det ej bör saknas ett framhållande även av denna av mig sålunda berörda synpunkten.

Herr Ö r n e: Herr talman, mina herrar! När jag läste igenom föreliggande utskottsbetänkande, fick jag liksom åtskilliga andra talare här det intrycket, att man kan gå för långt i sparsamhetsiver. Det är naturligtvis minst lika viktigt, att riksdagsarbetet kan bedrivas skyndsamt och obehindrat av en del svårigheter av varjehanda slag för riksdagsmännen och för utskotten, som att man sparar några kronor på eventuella tryckningskostnader. Men det kan å andra sidan icke hjälpas, att det på vissa områden nog föresiggår ett ganska frikostigt spenderande med pengar, som jag inte finner riktigt befogat.

Då justitieombudsmannens ämbetsberättelse utdelades här, beslöt jag mig för att, när den skulle behandlas, uppträda och säga ett par ord, men tyvärr var jag förhindrad att vara inne i kammarhuset just vid det tillfället, och därför gick det förbi. Här har jag nu J. O:s berättelse, som omfattar 830 sidor och som väger 1,115 gram. Den är tryckt med grov corpus med kvartpetit mellanslag, om jag inte misstar mig för mycket, och det är samma stil hela vägen igenom. Den innehåller synnerligen utförliga lättskrivna och lästlästa referat av allt vad J. O. företagit sig. Jag föreställer mig nu emellertid, att den som vill ha kännedom om vad J. O. utträttat och de särskilda ärendena, som förelegat till hans behandling, verkligen bör kunna underkasta sig det obehaget att läsa detta i petit och med de abbreviationer, som brukas förekomma i motsvarande juridiskt tryck, t. ex. i regeringsrättens årsbok. Jag finner t. ex. här sidor, där det ideligen står »överståthållareämbetet», med korta mellanrum, medan överståthållareämbetet självt skriver Ö. Å.! På samma sätt upprepas ideligen orden »justitieombudsmannen», »landsfiskal» och »stadsfiskal», som mycket väl kunnat abbrevieras eller utmärkas på något annat sätt, så att de blivit endast en tiondedel så långa. Om man uttrycker vad som står i denna berättelse på kortast möjliga sätt och använder den minsta stilen för referaten, så är jag alldeles säker på att det inte skulle gå åt mer än hälften så mycket papper härför, och papperet är verkligen dyrt nu för tiden.

Vidare skulle faktiskt en viss besparing kunna åstadkommas därigenom, att man använde ett mycket billigt papper för det tryck, som utdelas i kamrarna. Min erfarenhet är, att detta tryck har en mycket kort livslängd, och då kamrarnas ledamöter hava rättighet att få det inbundna trycket med bättre papper, så kan jag inte för-

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.

(Forts.)

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagsstrycket.
(Forts.)

stå, att det skulle vålla något obehag, om man på vanligt vitt och halvglättat tidningspapper tryckte de handlingar, som utdelas i kamrarna.

Den värsta frågan beträffande kostnaderna för riksdagsstrycket törs man kanske inte beröra i detta sammanhang, men för min del skulle jag, även med risk, att det skall tagas mycket illa upp på visst håll, vilja säga, att det vore mycket önskvärt, om vissa motionärer ville begränsa sin ivriga verksamhet i någon mån. Däri ligger alldeles säkert den största fördyringen av tryckningskostnaderna och åtskilliga andra riksdagskostnader.

Jag ansluter mig till dem som inte vilja vara med om att bifalla detta betänkande.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Den egentliga grunden för mig att nu taga mig friheten att yrka avslag på utskottets utlåtande ligger däri, att jag icke kan finna, att detta ärende blivit lagligen berett. Det står ju i de reglementariska föreskrifterna för riksdagen i § 13: »Utom de åligganden, som enligt § 80 mom. 2 riksdagsordningen tillhöra riksdagens kansli, skall detta ombesörja tryckningen av alla de handlingar, vilka till kamrarna inkomma eller från dem utgå med undantag av sådana, som i annan ordning blivit på allmän bekostnad tryckta för att till kamrarnas ledamöter utdelas.» Är det då för mycket, att de personer, som verkligen hava sig detta åliggande uppdraget, få i en fråga som denna fullständigt utreda densamma och med sitt yttrande beledsaga dess framläggande för riksdagen? Jag kan inte finna annat än att det är alldeles naturligt och med hittills gällande bestämmelser ofrånkomligt.

Här har nu talats mycket om detaljer. Bland annat har det frågats, varför man skall ha förslagstryck. Ja, för min del kan jag inte förstå, hur det skall vara möjligt för de större utskotten att reda sig under vanliga förhållanden utan att hava en sådan rätt till förslagstryck. Däruppe sitter man och diskuterar inom utskottets murar, och sedan avlägsnar man sig för att dagen därpå åter taga upp frågan. Nog är det väl naturligt, att man i vanliga fall under tiden får se förslagstryck på de beslut, som utskottet går att fatta, och motiveringarna därtill. Jag kan således inte finna annat än att den besparing man skulle vinna i denna del, får anses ogörlig.

För övrigt skall jag endast tillåta mig att, under erkännande av att kostnaderna på detta område hava stigit, ehuru ökningen knappast förefaller mig vara större än överallt annorstädes, få göra den allmänna erinringen, att denna fråga verkligen bör få en noggrann behandling. Här kan man verkligen genom att taga några steg, som i och för sig icke synas vara av någon egentlig betydelse, komma in i svårigheter, som kunna hänga med i årtal. Jag tillåter mig förljaktligen, herr greve och talman, med bestämt åberopande av att denna fråga icke är så utredd, som den bör vara, att för min del yrka avslag på utskottets betänkande i den form vari det föreligger.

Herr von Geijer: När detta bankoutskottets memorial föredrogs, fäste jag mig vid detsamma, ej minst kanske av den anledning, som för en stund sedan framhölls av den ärade talaren på Stockholmsbänken, som först hade ordet, att icke kanslideputerade i denna fråga lämnats tillfälle att yttra sig. Det föreföll mig nämligen då, att klämman — jag vill erinra om att den icke var avfattad, som nu varit föreslaget — hade den form, som framgår av det tryckta exemplaret. Redan denna omständighet, gav mig det intrycket, att ärendet fått en något hastig och summarisk behandling; detta sammanställt med den omständigheten att kanslideputerade icke lämnats tillfälle att yttra sig i saken gav mig dessutom yttermera stöd för denna min mening.

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket.
(Forts.)

Förslaget har ju även underkastats en skarp kritik från många håll. Jag skall icke upptaga kammarens tid alltför mycket, utan skall i stort sett be att få instämma i det mesta som därvidlag av den förste ärade talaren här är yttrat.

Jag fäste mig emellertid också vid riksdagsskrivelserna och riksdagsbeslutet. Omöjligheten att taga bort riksdagsbeslutet utan ändring i grundlagen är redan framhållen, och jag vill bara än en gång peka på denna omständighet. Vad riksdagsskrivelserna beträffar, förefaller det mig, att man jämväl där kanske gått förbi en omständighet, som jag vill peka litet på. Det framgår där så tydligt av riksdagsordningen, att motiveringen till ett riksdagsbeslut är högst viktig. Det får icke lämnas till expedition förrän det har blivit justerat i kammaren. Detta kan givetvis icke bara innefatta klämman utan även motiveringen, och jag vill erinra om någonting, som vi alltid fästa stort avseende vid, nämligen den omständigheten, att om kamrarna stanna i olika beslut vis å vis motiveringen, skall densamma helt och hållet bortfalla. När det är fråga om en utredning och när det gäller att få igenom ett förslag, spelar motiveringen en avsevärd roll, och det förefaller mig, som om denna omständighet icke blivit fullt beaktad i bankoutskottets här förevarande utlåtande. Vidare är det en omständighet — jag tyckte, att herr Clason rörde vid den litet grann, att man icke tagit någon hänsyn till hela vårt registerverk, ty först efter mångårigt, vidlyftigt arbete har riksdagen i följd enat sig om att åstadkomma en förbättring på detta område. Jag kan icke se av detta att ett bifall till bankoutskottets här föreliggande memorial skulle kunna störande ingripa på detta. Om kammaren under alla förhållanden skulle besluta i överensstämmelse med memorialet, så vill jag för min del framhålla, att riksgäldsfullmäktige därvidlag måtte vidtaga ett samarbete med vederbörande registerförare. Emellertid kan jag icke neka till, att jag har på känn, att detta är någonting, vars hela räckvidd vi icke känna, och följaktligen veta vi icke heller, vart det bär hän. Ty det kan hända, såsom herr Petrén för en stund sedan sade, att sparsamheten kan ske på bekostnad av det nyttiga och nödvändiga, och jag skall därför be att få förena mig i avslagsyrkandet.

Herr Rosén: Herr talman! Jag har den uppfattningen, att

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagsstrycket.
(Forts.)

de största besparingar skulle göras, ifall utskotten i allmänhet ville fatta sig mera kort i frågor, som äro av mindre betydelse. Vi hava tidigare i dag behandlat ett utlåtande av bankoutskottet — nr 73. Det rör sig där om en mycket liten sak, nämligen om en arvodesförhöjning åt ett par herrar i anstalten för pensionering av folkskollärare, men utlåtandet omfattar ej mindre än åtta sidor och innehåller först och främst ett referat av själva saken, sedan har man återgivit vad statskontoret säger, vad departementschefen haft att anföra och vad löneregleringskommittén yttrat, och slutligen har också utskottet sagt några ord. Jag vågar tro, att ingen enda av kammarens ledamöter läst detta långa utlåtande, som kunde ha avfattats på en sida i stället för på åtta, i vilket fall man hunnit läsa det. Slutligen vill jag fästa vederbörandes uppmärksamhet på ett annat förfarande, som uppenbarligen icke observerats. Vi behandlade vid förra plenum lagutskottets utlåtande nr 42. Där gäller det en liten lagändring. Utskottet har icke haft något som helst att säga i denna fråga. Genom en förständig ombrytning, hade man där kunnat spara två sidor. Det finns nämligen ej mer än två rader på de två sidorna, och dessa två rader har man genom stora mellanslag lyckats få över på tredje sidan, uppenbarligen i syfte att bereda vederbörande tryckeri ersättning för ett arbete, som det icke utfört. Detta är ett uppenbart slöseri, som knappast borde få ifrågakomma.

Jag instämmer, herr talman, i avslagsyrkandet.

Herr Gustafsson: Det har av en talare, herr von Geijer anmärkts, att bankoutskottets utlåtande blivit ganska summariskt behandlat. Det torde herrarna få ursäkta, ty det är ju så, när nu riksdagen dragit så långt ut på tiden och arbetet blivit så forcerat, att det icke endast är detta utskottsutlåtande utan även andra, som blivit ganska summariskt behandlade. Angående själva saken vill jag säga, att i denna fråga ligger i alla fall något som är av en viss betydelse för oss, nämligen att vi försöka inrätta oss för någon sparsamhet i fråga om riksdagstrycket. Då vi nu både av herr Clason, von Geijer och ett par andra talare fått höra, att de för sin del icke yrkat avslag utan endast velat göra vissa förtydningar i tolkningen av utskottsbetänkandet, så tänkte jag mig, att även den siste ärade talaren skulle nöjt sig med detsamma och icke yrka avslag å utskottets betänkande. Jag tror, att om vi följa de första ärade talarna, det icke skall bli farligt att taga detta utskottets förslag sådant det föreligger, ty jag tror icke, att vederbörande kommer att inskränka på tryckningen av de saker som egentligen riksdagen behöver få i sin hand. Vi veta ju litet var, att det finns åtskilligt med gammalt riksdagstryck som ligger kvar. Gå vi och se efter i källare och förråd är det nog åtskilligt, som under tidernas lopp kunnat sparas. Detta utskottets utlåtande åsyftar icke att inskränka riksdagens rätt att erhålla de handlingar den behöver för sitt arbete, utan att inskränka på de handlingar, som möjligtvis gå ut i dupletter och således endast förlänga och fördyra riksdagsarbetet och förhindra, att arbetet i rätt tid

kommer fram på kamrarnas bord och detta särskilt på grund av lagen om åttatimmarsdagen.

Med anledning av vad här har sagts och vad som sagts av den talare, som här först kritiserade utskottets betänkande, men icke yrkade avslag, så vågar jag, herr talman, att fortfarande vidhålla mitt yrkande.

Om nedbringande av kostnaderna för riksdagsstrycket.
(Forts.)

Herr Östberg: Denna debatt har dragit ut på tiden, och jag skall därför fatta mig helt kort. I anledning av vad herr Rosén anförde angående det slöseri, bankoutskottet tillåtit sig med avseende å ett förut här i dag föredraget betänkande, vill jag upplysa om att bankoutskottet i detta och andra utlåtanden åtminstone icke haft förslagstryck. Vidare vill jag säga, att det anmärkta ärendet är icke av så liten omfattning, som han nämnde, ty det var även fråga om att chefen för det ämbetsverk, det rörde sig om, skulle få löneförhöjning. Detta ansågs vara en principfråga, om till vilken grad han skulle hänföras i lönehänseende.

Vad så själva saken beträffar, har jag förut erinrat om att frågan kom upp genom en skrivelse från riksgäldsfullmäktige. Bankoutskottet var tveksamt, om det skulle svara genom en skrivelse tillbaka till riksgäldsfullmäktige, men man ansåg, att det vore bäst att gå in till riksdagen med det förslag, som riksgäldsfullmäktige avgivit, för att riksdagen därigenom skulle komma i tillfälle att stryka under, att besparingar kunde och borde vidtagas. De särskilda förslag till besparingar, som här föreligga, har man icke begärt riksdagens beslut om, utan man har sagt, att de framkomna förslagen äro värda beaktande, och man ville nu, att riksdagen skulle lämna riksgäldsfullmäktige i uppdrag att vidare bereda ärendet och vidtaga de åtgärder, som fullmäktige kunde vidtaga. Det är hela innehållet i utskottets förslag.

Skulle man avslå ett sådant förslag, så skulle väl detta innebära, att första kammaren i motsats till andra kammaren skulle anse, att någon som helst sparsamhet i avseende å detta förvaltningsområde icke bör vidtagas, och att man således icke bör lämna riksgäldsfullmäktige det uppdraget, som bankoutskottet nu föreslår, nämligen att se till vad som i detta avseende utan olägenhet kan inbesparas.

Jag tror, att litet var, som deltagit i riksdagsarbetet på olika stadier, nog måste medgiva, att man har gått mycket spaciöst och spendersamt tillväga med särskilt förslagstrycket, och att man därför även har anledning, att nu när dessa tryckningskostnader och den snabba expeditionen av trycket, äro så fördyrade, se till vad som i detta avseende kan inbesparas.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till det av herr Gustafsson framställda yrkandet.

Herr Claesson: Jag anser visst att sparsamhet bör iakttagas såväl i fråga om riksdagsstrycket som på andra områden, men då jag efter den debatt som här har försiggått, finner mig ytterligare styrkt i att de åtgärder, som skola vidtagas borde bakom sig hava en bättre

Om ned-
bringande av
kostnaderna
för riksdags-
trycket.
(Forts.)

motivering än den som här föreligger, ber jag att få förena mig i avslagsyrkandet.

Greve Lagerbjelke: Jag vill här endast tillägga, att, om kammaren skulle, i likhet med vad andra kammaren nyss beslutat bifalla utskottets hemställan, riksgäldsfullmäktige självfallet komma att verkställa utredningen i samråd med kanslideputerade i lägge kamrarna. Det synes mig vara en väl stor formalism, om kammaren nu icke skulle bifalla utskottets förslag. Det har framhållits, att kanslideputerade icke ha hörts av bankoutskottet, men kanslideputerade komma efteråt att få ha sitt ord gällande. Det har vidare sagts, att bankoutskottets motivering varit otillfredsställande. Ja, det är den också efter min mening, men det är endast fråga om en utredning, som här är begärd.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i fråga om nu föredragna memorial yrkats dels, av herr *Gustafsson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att mellan orden »de» och »åtgärder» insattes orden: »på fullmäktige ankommande», dels ock att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på avslag vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 75, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den av herr *Gustafsson* föreslagna ändring.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 32;

Nej — 48.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering

av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utgivande av billiga folkupplagor av vissa författares skrifter.

Om utgivande av billiga folkupplagor av vissa författares skrifter.

Med anledning av en inom andra kammaren av herr *Vennerström* väckt motion, nr 308, hade nämnda kammare på hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda de ekonomiska och litterära möjligheterna att med det snaraste genom statsmakternas medverkan i form av anslag eller på annat sätt utge billiga folkupplagor av de främsta svenska och till svenska översatta utländska klassiska författares skrifter samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Carl Johansson* och *Lind*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *Lind*: I sin motivering säger utskottet bland annat: »Givetvis är det ur såväl bildnings- som uppfostringssynpunkt av stor betydelse att allmänhetens smak för god och nyttig läsning väckes och vidmakthålles. Ett lämpligt medel i sådant syfte är helt visst att även till de stora massorna sprida närmare kännedom om klassiska författares verk.»

Vidare åberopar utskottet vad utskottet anfört i ett annat utlåtande angående åtgärder för en vidgad folkbildningsverksamhet, däri det heter: »God och i möjligaste mån kostnadsfri tillgång på lämplig litteratur är av stor betydelse ej blott för bedrivande av studiecirkelverksamheten utan även för att möjliggöra för de enskilda att genom självstudium fördjupa och utveckla sitt vetande», och utskottet säger slutligen: »Det torde således vara att förvänta, att vid den av riksdagen begärda utredningen angående åtgärder för folkbildningsverksamhetens vidgande all nödig uppmärksamhet ägnas jämväl åt frågan om, i vad mån den klassiska litteraturen kan genom studiecirkelarna och folkbiblioteksrörelsen bliva hela vårt folks egen- dom.»

Det förefaller mig som om utskottet på sådana grunder haft god anledning att tillstyrka bifall till andra kammarens beslut i frågan.

Genom studiecirkel och folkbibliotek kan ej den klassiska litte-

*Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.*
(Forts.)

raturen bliva hela vårt folks egendom, ty dessa organisationer kunna genom sin verksamhet endast träffa en mindre del av folket. För att hela folket skall komma i åtnjutande av den med motionen avsedda förmånen är det nog nödvändigt, att litteraturen tillhandahålles i större utsträckning och så, att den kan bliva tillgänglig för självstudium i varje bildningsförhållande hem. Studiecirkelnas och folkbibliotekens huvudsakliga uppgift torde för övrigt vara att väcka intresse för bildning och självstudium och utgöra en sporre för fortsatt bildningssökande, som sedan tar sig uttryck i enskildas bokinköp och självstudier i hemmen.

Svenska modersmålsföreningen och andra kammaren hava även behjärtat saken och föreslagit den av motionären begärda utredningen. Jag vill hoppas att första kammaren ej skall visa sig vara mindre mån om folkbildningen.

Såsom skäl för avslag har även anförts, att förmånen av billig litteratur skulle komma även ekonomiskt bärkraftiga element tillgodo, och då dessa ej borde tillgodonjuta sådan förmån borde framställningen avslås. Resonemanget vittnar blott om de obotfärdigas förhinder. Icke är det rimligt att på sådan grund undanhålla folket i gemen en billig och god litteratur.

Herr talman! Jag yrkar avslag å utskottets hemställan och bifall till andra kammarens beslut i ärendet.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Som den föregående ärade talaren redan har antytt, har första tillfälliga utskottet och sedermera riksdagen redan förut under detta år uttalat sitt intresse för folkbildningsverksamheten, och särskilt den del av denna verksamhet, som tagit sig uttryck i biblioteksverksamheten. Den utredning som beslutades i anledning av detta första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande är så pass vidsträckt, att den mycket väl kan omfatta även det önskemål, som är framställt i denna motion — åtminstone i viss mån. Då utskottet ansett, att man måste begränsa sig till vad som redan har gjorts under denna riksdag, så beror det huvudsakligen på ekonomiska skäl. Naturligtvis — det måste vi ju alla tycka — vore det synnerligen önskvärt om var och en kunde förvärva och tillgodogöra sig denna klassiska litteratur på billigast möjliga sätt, men det är en fråga av ganska stor ekonomisk betydelse och det har syntts utskottet att staten — icke nu åtminstone — innan den nu föreslagna utredningen föreligger, bör gå in på att på sin bekostnad tillhandahålla billig litteratur. Vi hava ju också nyss hört huru kolossala tryckningskostnaderna äro. Man kan därigenom bilda sig en föreställning om vad det nu väckta förslaget skulle komma att betyda i detta hänseende. Skall det bliva något bevänt med ett sådant tillhandahållande av klassisk litteratur, kommer det att draga mycket stora kostnader. Jag undrar därför om det är klokt att nu slå in på denna väg. Vägen bör i stället enligt utskottets mening åtminstone för närvarande vara, att man tillgodoser behovet — i den mån det på det sättet låter sig tillgodose — genom ett effektivt stöd

åt folkbildningsverksamheten, särskilt biblioteksrörelsen och studie- *Om utgivande av billiga folk-*
cirklarnas verksamhet. *upplagor av*

Jag tillåter mig, herr greve och talman, att yrka bifall till *vissa författa-*
utskottets förslag. *res skrifter.*

(Fort.)

Herr O l s s o n, O s c a r: Utskottets ärade ordförande sade, att man kan lätt tänka sig vad konsekvenserna skulle bli i fråga om statsutgifterna vid ett bifall till motionen. Jag skall be att få visa konsekvenserna något påtagligare än den föregående ärade talaren. Det är icke någon ny sak i världen bland kulturfolken att utgiva vissa skriftställare med statsunderstöd, när det gäller folkens klassiska litteratur, den litteratur, som anses vara ett av de allra största andliga värdena för folkens bildning och folkens uppfostran. Norska staten har givit ut Snorre Sturlasons konungasagor i en praktfull utstyrel. Denna upplaga, som jag har i min hand, kom ut i 70,000 exemplar och kostade oinbunden 1:90. Vad kostade detta norska staten? Jo, 20,000 kronor, d. v. s. icke 30 öre per band. Låt vara att priserna på bokmarknaden *nu* skulle vara tre gånger högre. Jag undrar om icke svenska folkets ungdom och därmed svenska folket självt skulle hava åtskillig glädje av att få en upplaga av Snorre Sturlasons konungasagor illustrerad av landets förnämsta konstnärer till ett sådant pris. Tro icke herrarna, att det skulle hava en viss betydelse vid vårt folks uppfostran? Vi hava en svensk upplaga av Snorre Sturlason, fullt jämbördig med den norska, sedan nu en av våra förnämsta språkmän vid Lunds universitet översatt Snorre Sturlason. Denna översättning är en svensk kulturbragd. Vad får svenska folkets ungdom betala för Snorre Sturlason i en utstyrel, som ändock icke tillnärmelsevis kan mäta sig med utstyrelsen av denna bok? 60 kronor! Herrarna höra rätt — 60 kronor! 1 krona 90 öre i Norge, 60 kronor i Sverige är priset, när den svenska översättningen blir färdig. Jag tror icke, att Snorre Sturlasons konungasagor huru önskligt det än är, kunna på det sättet bli folkläsing här i Sverige. Det är ett exempel, men jag skall nog kunna framdraga flera.

I vårt grannland söderut, Danmark, har, såvitt mig är bekant, staten icke givit anslag till utgivande av danska folkböcker, dansk klassisk litteratur, men danskarna ha sin Carlsbergfond. Här i Sverige ha vi däremot ingen mecenat, som haft intresse för den saken. Herrarna kunna gå ned till Nordiska bokhandeln och be att få se på några danska folkböcker utgivna av danska litteratursällskapet! Herrarna skola bli förbluffade över vilka utomordentligt konstnärligt utstyrda, trevliga och goda böcker, som det danska folket har till sitt förfogande. Jag tog med hit en dansk bok, »Andersens sagor, jubileumsudgave» för att visa vad danska förläggare kunna ha råd att göra för danska folket. I denna utmärkta upplaga finnas illustrationer av Vilhelm Pedersen och Frølich, och den betingar endast ett pris av — jag tror 3 kronor, eller också var det 1 krona 50 öre. Tror icke första kammaren, att svenska folket skulle just i dessa tider, då det så mycket talas om »ungdomens förvildning»,

*Om utgivande
av billiga folk-
upplagor af
vissa författa-
res skrifter.*

(Forts.)

som det visst heter i denna kammare, hava liten glädje av om till våra svenska hem komme våra klassiska böcker i goda upplagor, sådana som genom själva sin utstyrel bjuda vördnad inför boken och inför det som ligger i densamma. Herrarna tro kanske icke, att det behövs att hjälpa den svenska bokmarknaden? I närvarande stund kan icke svenska folket få exempelvis Tegnér's, Runeberg's och Bellmans dikter i bokhandeln! Herrarna tycka kanske, att detta är kulturvärden, som vi icke skola bry oss om! Jag tror verkligen inte, att den uppfattningen är så allmänt delad, att man vågar säga den offentligt.

Det håller för närvarande på att utgivas en upplaga av Tegnér's samlade dikter. Två band av dessa äro redan utkomna, och de kosta tillsammans 19 kronor. Det skall komma ut tillhoppa 8 band, men icke lär väl Tegnér bli folkläsnings på det sättet!

Så ha vi våra dagars böcker. Hur är det med dem? Före kristiden kunde man få ett par sådana moderna böcker, som Strindberg's Mäster Olof och Röda rummet i icke värst praktfulla upplagor för 1 krona stycket. Nu kostar Mäster Olof 5 kronor 50 öre och Röda rummet 6 kronor 75 öre. Icke lär väl Strindberg's berömdaste genombrottsböcker bliva folkläsnings på detta sätt. Selma Lagerlöf's Jerusalem fick man före kriget — visserligen i en ganska dålig upplaga — för 3 kronor och ännu år 1918 kunde man erhålla den till 4 kronor. Denna billighetsupplaga, som genom sin utstyrel just icke ingiver någon vördnad för böckerna, kostar i dag 12 kronor! Viktor Rydberg's Den siste atenaren fick man så sent som 1918 för 3:75; en billighetsupplaga kostar nu 8:25, och för den hyggliga upplagan får man betala 17 kronor. Tro herrarna, att Viktor Rydberg's böcker på det viset kunna bli någon folkläsnings?

För att gå till världslitteraturen kunde svenska folket före kristiden få Goethes Faust för 1 krona 50 öre. Goethes Faust finnes i många svenska bonde- och arbetarhem — det vet jag, ty där har jag träffat på den — men det går nog icke nu att köpa den till svenska arbetar- och bondehem, därför att nu kostar den tillgängliga upplagan 10 kronor. Vi hava haft en Schakespeare-upplaga, som vi ha kunnat vara glada åt och som andra folk ha kunnat avundas oss, vilken upplaga före kristiden inbunden erhöles för 12 kronor. Jag har sett också denna upplaga i svenska arbetar- och bondehem. Samma upplaga — således icke något nytryck eller någon nybindning — kostar i dag 36 kronor.

Jag tror, att i dessa exempel ha vi ändå ett litet plock, som visar, vad det betyder för vår kultur, om bokprisen skola höjas på detta sätt. Vi ha dyrtid i materiellt hänseende; jag tycker ändå, att då förhållandena för närvarande äro sådana vi icke ha någon anledning att låta det svenska folket sättas på ren svältkost i fråga om det svenska folkets högsta andliga värden — ty som sådana måste vi väl betrakta den svenska andens manifestationer i vår klassiska litteratur.

Utskottets här framlagda utlåtande utgår, förefaller det, från den tankegången: Vad skall det tjäna till med böcker i privat ägo.

när vi ha våra studiecirklar och folkbibliotek? Jag vill fästa uppmärksamheten på att de böcker, som mer än andra innehålla det högsta av vad vår nationalitet har frambragt, skall man icke låna på bibliotek, utan dem skall man ha själv.

Om utgivande av billiga folkupplagor av vissa författares skrifter.

(Forts.)

Det har aldrig varit motionärens eller någon annans mening, att de böcker, som här uppräknats, alla skola utgivas med statsbidrag; det är endast exempel på hur mycket böckerna kosta, var de finnas o. s. v.

Den ståndpunkt utskottet här intagit i fråga om betydelsen för vårt folk av studiecirklar och folkbibliotek sammanhänger ganska nära med en mycket naiv ståndpunkt, som de moderna författarna ha i detta hänseende, nämligen den att studiecirklar och folkbibliotek skulle minska folkets egna inköp av goda böcker. Att författarna ha denna egendomliga uppfattning, är förklarligt, ty de äro ju icke i allmänhet precis denna världens barn, och att de bära sig litet egendomligt åt, när det gäller denna världens goda, är väl kanske mera sympatiskt än osympatiskt. Men jag tror icke, att statsmakterna hava skäl att gå sådana egendomliga fördomar till mötes. Affärsmännen veta, att det förhåller sig på ett annat sätt. I Amerika slår icke någon bokhandlare sig ned i en stad, där det icke finnes ett lånbibliotek; finnes det icke något, ställer han om att det blir ett, därför att lånbiblioteken äro de förnämsta reklamkontoren just för författare och bokhandlare. De svenska förläggarna hava en gång stått på samma, affärsmässigt sett, egendomliga ståndpunkt som utskottet och författarna, men de ha övergivit den. Deras yrke är att vara affärsmän, och därför ha de kommit till en annan uppfattning. När man för en 20 år sedan kom till förläggarna och ville ha lättnader för folkbiblioteken, svarade de ungefär med författarnas och utskottets tankegång: Ja, men de äro ju till skada för bokförlagen. När man nu åter kommer till en förläggare som representant för folkbiblioteken, kan man icke få ett personligen mera älskvärdt bemötande än just från dessa affärsmän. Erfarenheten har till fullo visat, att där studiecirkelarna och folkbiblioteken utföra ett intensivt arbete, där får folket ett allt starkare behov av att själva köpa de bästa böckerna. När staten således understödjer studiecirklar och folkbibliotek, understödjer staten en storartad reklam för inköp av verkligt goda böcker, icke minst bland de fattigare delarna av sitt folk.

Här föreslås nu en utredning för att komma till något resultat i frågan, huru man skall kunna träffa åtgärder för att folket här i landet skall kunna komma i åtnjutande av det bästa av vår kulturs frukter i en värdig och tilltalande form. Jag tror icke, att första kammaren står till svars med att i detta fall giva ett annat svar än andra kammaren givit. Den anmärkning, som utskottet gjort, att även rikt folk på det sättet genom statsunderstöd får del av den svenska kulturens skatter, duger icke alls, ty min erfarenhet säger, att är det något som rikt folk, bra många av dem åtminstone, anser som en lyx, som kan undvaras, är det goda böcker. Jag tror nog, att även för rikt folk har det sin betydelse.

*Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.*

(Forts.)

att den goda svenska litteraturen blir tillgänglig i billiga upplagor. Det kan hända, att i så fall även rikt folk generar sig för att gå och låna sådana böcker, som det — jag hoppas det — snart skall höra till god ton även i fattiga samhällslager av vårt svenska folk att själv äga för att kunna taga till och fördjupa sig i.

Jag ber, herr talman, att med yrkande om avslag på utskottets hemställan få yrka bifall till andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Sederholm: Herr greve och talman! Den föregående talaren utgick från en hel del exempel över de förändringar, som bokprisen undergått under senare år. Om man undantager exemplet angående Snorre Sturlason, som visar en skiljaktighet på 50—60 kronor, i vilket fall exemplet icke heller är jämförbart, då det hänför sig till två skilda länder, inom vilka säkerligen intresse för boken i fråga är väsentligt olika — visade denna jämförelse, att bokpriserna hade ungefär tredubblats — i något fall fyrdubblats, i något fall mindre än tredubblats. Vi känna, att den allmänna prisstegringen eller rättare sagt penningvärdets fall representeras av ungefär samma siffra. Dessa siffror manifesteras alltså ingenting annat än att böckernas pris har följt med i den allmänna prisstegringen. Och ändå tager den föregående talaren denna prisstegring såsom ett skäl för den ståndpunkten att med en sådan prisstegring skulle det nu vara omöjligt för de mindre bemedlade, särskilt arbetarklassen, att i den utsträckning och efter den lust de kunna ha, köpa böcker på samma sätt, som de gjort förut. Om vi göra en motsvarande jämförelse över hur arbetarklassens tillgångar — deras arbetsförtjänster — stigit, behöver jag icke här anföra några siffror för att kammaren genast skall ha klart för sig, att denna prisstegring i fråga om arbetslöner väsentligt överstiger stegringen i bokprisen, eller åtminstone att icke det motsatta förhållandet råder. Under sådana förhållanden finnes ju icke på något sätt någon anledning att antaga, att det för arbetarklassen skulle ha blivit svårare eller innebära en större ekonomisk uppoffring att köpa böcker än vad det varit förut — åtminstone efter de bevis, som hittills blivit anförda.

Här har vidare påpekats, såväl av utskottets ordförande som även i utskottets betänkande, att studiecirkelarna och folkbiblioteken hava en stor betydelse för att tillföra folken bildning och kännedom om dessa böcker. Det har icke heller blivit av den föregående talaren bestritt; tvärtom har han vitsordat, att just en allmän spridning av verkligt goda böcker i folkbiblioteken har en stor förmåga att väcka håg och intresse för studiet av dessa böcker. Då är det väl riktigt och naturligt, att man gör allt vad man kan för att just på denna väg väcka ett sådant intresse. Och när, som jag förut påpekat, åtminstone inom arbetarklassen, icke föreligga oöverstigliga ekonomiska hinder att skaffa sig dessa böcker, menar jag, att då äro icke heller på något vis några omständigheter tillkomna, som omöjliggöra eller hindra denna spridning. Det kan ju

icke bestridas, att det icke alls ligger något ont i att vidtaga åtgärder i föreslagen riktning; tvärtom, det är givetvis något gott, men man får även tänka på de ekonomiska konsekvenserna. Vår statsbudget är till ytterlighet ansträngd. Man har svårt att fylla de ökade krav, som ställas på statskassan i och för utgifter, som äro fullkomligt oundvikliga — utgiftsposter i fråga om gamla behov, vilka kräva betydande ökningsar. Måste vi icke då iakttaga stor försiktighet, när det gäller att taga upp nya utgiftsposter, allra helst sådana utgiftsposter, som äro så pass oberäkneliga och så vittutseende som den nu ifrågavarande? Vårt folk måste komma till större sparsamhet, och även på förevarande område får man tänka sig sparsamhet. Man måste iakttaga en sådan, som kanske i viss mån betyder en tillbakagång, särskilt i fråga om sådana samhällsklasser, som icke sett sina inkomster ökade i samma utsträckning som penningvärdet fallit. Med avseende på böcker måste sparsamheten taga sig den formen, att man får läsa böcker, som man icke äger, man måste låna böcker och taga kännedom om dem på det viset. Så har det varit under gångna tider och så får man i många fall finna sig i, att det får gå även nu.

Jag ber att på grund av vad jag sålunda anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Då jag på grund av såväl min ämbetsställning som min personliga läggning är varmt intresserad av en förädlande folkupplysning, anser jag mig här böra giva uttryck åt den sympati, jag hyser för det förslag, som här föreligger. Man måste nog säga sig, att det litterära intresset hos vårt folk i stort sett är tämligen ringa, och smaken står på en ganska låg nivå. Folket börjar mer och mer gripas av nöjeslystnadens ande. Därom vittna de talrika besöken på våra biografier och ungdomens lust för dansnöjen som är i tilltagande. Det behövs utan tvivel en motvikt häremot. Visserligen förekommer någon nöjesläsning, men den litteratur, som bjudes, är icke den allra bästa. Den billighetslitteratur, som skickas ut i landet, är ofta av mycket underhållig beskaffenhet och allt annat än själsodlande. Skulle man därför genom några statsåtgärder kunna ställa så, att man kunde sätta i folkets händer billiga upplagor av särskilt våra *svenska klassiska författare*, tror jag, att man därmed skulle gagna folkupplysningens och folkförädlingens sak. Visserligen är det sant, att detta komme att medföra avsevärda kostnader från statens sida, men frågan gäller ju nu endast en utredning av möjligheterna att göra något uti ifrågavarande avseende.

Jag skall visserligen icke framställa något yrkande, men jag har icke kunnat underlåta att uttala min sympati för den tanke, som tagit sig uttryck i andra kammarens beslut i denna fråga.

Herr Möller: Herr talman! Det är självklart, att när man i dessa tider vädjar till intresset för sparsamhet med statens medel,

Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.
(Forts.)

Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.

(Forts.)

skall man ha mycket lätt att vinna framgång för sina syften. Då sparsamhetssynpunkten nu med mycken styrka framhållits från herr Sederholms sida, måste jag dock för min del erinra om att det ju alltid är fråga om *var* sparsamheten skall placeras, och jag undrar, om det verkligen är en klok och god och riktig sparsamhet att gå emot andra kammarens beslut på denna punkt. Vi hava kommit in i en utvecklingsperiod, där de stora folkmassorna på ett helt annat sätt än tidigare måste syssla med allmänna angelägenheter, där ansvaret för kulturens utveckling, för den politiska utvecklingen och för hela samhällets utveckling i en helt annan utsträckning än endast för några år sedan vilar på de stora folkmassornas axlar. Tror ni icke, mina herrar, att om man skall trygga och främja en i alla avseenden god utveckling av samhället, det nödvändigaste av allt och, jag vill säga, det till slut ekonomiskt mest fruktbärande av allt är att försöka giva dessa folkmassor en så hög kulturell standard, en så hög kulturell nivå som det över huvud taget är möjligt att åstadkomma?

Nu tillhör jag icke dem, som i detta avseende överskatta den sköna litteraturens betydelse, men å andra sidan är det mycket farligt att underskatta de impulser i god riktning, den förståelse för olika mänskliga strävanden och tänkesätt, som ofta har sitt ursprung i studiet av god skönlitteratur. Förhållandena på bokmarknaden sådana de nu äro — och jag tror verkligen, att jag kan yttra mig i detta fall med en viss sakkännedom, då jag själv under några år sysslat med bokförläggarverksamhet — äro fullständigt omöjliga. Det är visserligen icke på det sättet, som herr Sederholm tycktes inbilla sig, att arbetarklassen tidigare kunnat köpa, praktiskt taget, den klassiska litteratur, som varit tillgänglig i den svenska bokmarknaden. Nej, även de gamla priserna voro i regel mycket för höga för att arbetarklassen och med denna jämställda folklager skulle kunna skaffa sig den klassiska litteraturen, vare sig den härstammat från utländska författare eller utgör svenska författares verk. Det är efter min uppfattning icke så, att här nu föreligger ett nytt behov, utan här föreligger ett mycket gammalt behov, som det gäller att tillfredsställa på något sätt, men svårigheterna för den enskilda företagsamheten att tillfredsställa detta behov hava numera enormt ökat på grund av de fruktansvärt höga framställningskostnaderna för böcker. De papperspriser, med vilka det nu räknas i vårt land, göra det praktiskt taget omöjligt att, även om man ger ut stora upplagor av en bok, komma ned i något så när rimliga bokpriser. Tidigare ha vi ju haft till och med 25-öresböcker, och man kunde ge ut en bok, på vilken det fanns någorlunda stor efterfrågan, åtminstone för en krona, helt enkelt därför att man kunde trycka en väldig upplaga och med tämligen stor säkerhet sälja denna stora upplaga. Med de nuvarande papperspriserna sjunker icke alls på samma sätt som tidigare framställningskostnaden per exemplar genom att man lägger upp stora upplagor. Därför har också behovet av understöd från det allmännas sida i detta avseende skärpts jämfört med

tidigare förhållanden, ehuru efter min uppfattning detta behov även förut har förefunnits.

Jag skall icke trötta kammaren med något långt tal. Som jag ser saken, gäller det att väga mellan den ekonomiska synpunkten och den kulturella synpunkten. Jag är nu övertygad om att i detta fall för människor, som förstå de stora folklagrens livsbehov, som se deras längtan — ty det finns faktiskt en sådan längtan, uttryckt på mångahanda sätt, i studiecirklar och i den allmänna folkbildningsrörelsen — efter att få något större del av de kulturskatter, som finnas i vårt samhälle, är det klart, att denna längtan bör tillfredsställas. Efter min bestämda övertygelse är det på längden uteslutande till det största gagn för hela vårt land och för hela vårt samhälles utveckling, att så sker.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till andra kammarens beslut i detta ärende.

Herr B o r e l l: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ber att få konstatera, kanske därför att det icke är så vanligt, att min ärade vän herr Oscar Olsson och jag ha alldeles samma uppfattning i själva sakfrågan. Jag är lika mycket som han genomträngd av betydelsen av att god läsning och god litteratur tillhandahålles vårt folk. Han har nu visat, att detta behövs tillfredsställande har blivit åtminstone i viss mån svårare än förr. Det tror jag också han har rätt i, men han har också på samma gång därigenom visat, huru stora kostnader det skulle bli för staten, om man skulle slå in på den föreslagna vägen. Det kan icke, om detta skall göra någon nytta, bli fråga om ett och annat verk. Man måste tillhandahålla ett tämligen rikhaltigt urval av icke blott vår, utan hela den civiliserade världens klassiska litteratur, om man skall åstadkomma någon verklig nytta. Jag tror också, att man en gång kan slå in på denna väg, men jag är nog kättersk att tro, att folkbiblioteksverksamheten och studiecirkelrörelsen ännu några år behöva fortsätta sin verksamhet, för att man icke skall slå ett slag i luften, om man på detta sätt subventionerar utgivandet av klassiska författares verk. Jag tror verkligen icke, att dessa billiga upplagor f. n. skulle i stort sett kunna konkurrera med den redan förefintliga billiga dagsländerlitteraturen. Jag tror således icke, att dessa billiga upplagor f. n. skulle bli så begärliga som många av herrarna tro, men jag hoppas, att de en gång skola bli det, när folkbildningsverksamheten och biblioteksrörelsen fått utöva sin välsignelsebringande verksamhet tillräckligt länge. Vore det så, att vi levde under normala ekonomiska tider, skulle jag trots detta tillstyrka förslaget, då det är givet, att detta förslag skulle bidra till att man fortare komme till målet. Det kan ju aldrig skada, att man har dessa böcker, även om de under viss tid icke finna den åtgång man väntat, men då det är så, att vi nu leva i den allra mest poängterade dyrtid, då kostnaderna i synnerhet för böcker, boktryck och papper äro exceptionellt höga och vi gått in för att kraftigt stödja folkbildningsverksamheten, är det icke då berättigat, att man med hänsyn till den ansträngda statsbudgeten, som gör det nödvän-

*Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.*
(Forts.)

Om utgivande av billiga folkupplagor av vissa författares skrifter.

(Forts.)

dig att spara med alla utgifter, som ej äro oundgängligen nödiga, ser tiden an innan man i princip uttalar sig för det föreliggande förslaget.

Herrarna böra betänka, att här måste bli fråga om mycket betydande utgifter, om förslaget skulle förverkligas. När således utskottet har skrivit sitt avstyrkande betänkande, så har utskottet mycket väl förstått, att det skulle vara betydligt mycket tacksammare att uppträda för den motsatta ståndpunkten. Jag kan för min del dock icke komma ifrån, att såsom saken ligger är det klokast, att icke nu bifalla förslaget. Den tid kan komma, då denna fråga ligger på ett gynnsammare sätt, och det är icke skäl att nu, under den allra värsta dyrtiden, slå in på den bog, som ett bifall till förslaget skulle medföra. Jag tillåter mig vidhålla mitt avslagsyrkande.

Friherre Barnekow: Herr Olsson förklarade nyss, att enligt hans erfarenhet köper icke rikt folk i allmänhet böcker. Jag vill icke uttala mig härom. Jag känner icke till det, men jag tror dock man får säga, att någorlunda burget folk i allmänhet köper böcker. Det kan man icke neka till. Vidare gjorde herr Olsson några sifferjämförelser. Han tog upp Snorres verk, talade om det pris det såldes för i Norge och meddelade, att det kostade norska staten bara 20,000 kronor. Jag ber blott få påpeka, att på boken står årtalet 1900. Jag förmodar att, om verket skulle tryckas nu och nedbringas till denna kostnad, det skulle kosta staten något mera än 20,000 kronor. Likaså Andersens verk på danska: på denna bok står årtalet 1905. Jag förmodar, att det även då var billigare att trycka än nu. Om vi nu taga den siffra herr Olsson nämnde, 20,000 kronor, och göra jämförelse mellan år 1900 och nu, och så endast taga en femton, tjuvu verk, förmodar jag, att kammaren ändå får uppfattning om, huru höga summorna skulle bli.

Jag ber få stryka under, vad utskottets ärade ordförande, herr Borell, framhöll, nämligen att i utskottet har icke rått mer än en mening om det önskvärda i, att vår klassiska litteratur, våra bättre böcker skulle komma allmänheten till godo. Det är endast de ekonomiska konsekvenserna, som hava avskräckt utskottet från ett bifallsyrkande och så därjämte den åsikt utskottet haft, att den utredning vi en gång tillstyrkt i fråga om folkbildningen, en utredning i syfte att upphjälpa det frivilliga folkbildningsarbetet, att denna blivande kommitté eller vad det nu skall bli bör kunna komma med tillfredsställande resultat även i detta avseende. Herr talman, jag ber få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson, Oscar: Till att börja med vill jag säga, att herr Barnekow yttrade sig väl ogenerat. Jag var förbluffad över det sätt, varpå han anmärkte om årtalen på böckerna, och jag tyckte, att det icke var riktigt fair play. Sedan kom jag underfund med, varför saken kom fram på det sättet. Det är ju så vanligt här i kammaren, att man av en eller annan anledning inte bryr sig om att höra på, vad motståndaren säger, och därför kan man råka ut för den malören

att replikera motståndaren på ett sätt, som man annars inte skulle ha gjort.

Det framgick tydligt av herr Barnekows yttrande, att däri låg en insinuation, att jag inte skulle ha talat om, att dessa upplagor hade kommit ut under forna tider, d. v. s. icke under den nuvarande dyrtiden. Men om herr Barnekow hade täckts höra på mig även i fortsättningen, bara följande mening, så hade denna upplysning i denna form inte behövt lämnas för kammaren, ty omedelbart efteråt talade jag ju om, att detta var före kristiden. Därför var jag beredd att höja summan med åtminstone tre gånger, och ändå ansåg jag att svenska folket, speciellt den svenska ungdomen skulle ha haft mycket stor glädje av en upplaga av samma art som den ifrågavarande norska. Jag har således inte på något sätt velat lämna kammaren felaktiga eller vilseledande uppgifter genom mina siffror.

*Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.
(Forts.)*

För att nu komma till vad utskottets ärade ordförande i sitt andra anförande var rädd för, så var det något annat än vad utskottet har ängslats för i det utlåtande, som här föreligger. Den största betänkligheten ordföranden nu framställde var, att utgivandet av sådana folkupplagor skulle bli ett slag i luften, ty studiecirkelklarna och den andra folkbildningsverksamheten ha ännu inte kommit dithän, att folk har någon vidare respekt för dessa klassiska goda verk, vilka följaktligen inte skulle kunna stå sig i konkurrensen med dagsländelitteraturen. Jag har för inte lång tid sedan gjort en statistik över de böcker, som speciellt studiecirkelbiblioteken och för övrigt även de andra folkbiblioteken inköpa nu för tiden. Vi ha nämligen tillfälle att göra sådan statistik på grund av statsanslaget. Av denna statistik framgår, att just de klassiska svenska diktarna stå bland de oftast rekviderade i biblioteken. Jag skall bara taga ett exempel för att belysa den nivå, på vilken studiecirkelbibliotekens läsare stå, därför att jag nu speciellt kommer i håg det. Av professor Hans Larssons böcker rekvideras så många varje år i studiecirkelbiblioteken, att han står som den tionde i ordningen i fråga om popularitet av de författare, som folkbiblioteken rekvirera. Strindberg står som numro ett, och det är ju inte alls konstigt. För övrigt kommer Viktor Rydberg mycket högt upp på skalan; han står säkert bland de fem första författarna. Jag har också haft litet statistik om vad som läses i speciellt studiecirkelbiblioteken. Det visar sig, att de klassiska svenska diktarna äro de, som mest läsas. De taga med glans försteget framför dagsländelitteraturen. Detta är således ett, som jag tycker, för svenska folkets representanter i denna kammare synnerligen glädjande bevis på den hunger efter den goda svenska litteraturen, som faktiskt är till finnandes och i god växt runt om i landet. Skola vi tillfredsställa den eller inte? Det har sagts, att det just nu inte är någon lämplig tidpunkt. Just nu är den lämpliga tidpunkten att göra en utredning. Konsekvenserna? Ja, konsekvenserna behärska vi själva här i riksdagen! Det sades av en talare, att det inte kan vara fråga om ett och annat verk, utan det måste vara en hel mängd verk, och då blir det så dyrt. Vi taga så mycket vi ha råd till. Kommer bara ett enda av våra klassiska svenska diktverk ut i god upplaga för svenska folket

*Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.*

(Forts.)

och vi kunna få in det i hundratusen hem, så har svenska staten för en billig penning i hög grad bidragit till sitt folks uppfostran. Jag hoppas att tiderna skola bli sådana, att det kan bli mer än ett och två verk, men konsekvenserna behöva inte tvinga oss att gå längre än vi själva vilja.

Vad sedan den saken beträffar, att arbetarklassens levnadsstandard höjts i sådan utsträckning, att arbetarna skulle ha råd att i ännu högre grad än förr ägna sig åt litteraturinköp, tror jag inte, att herr Sederholm hörde mina siffror om bokhandeln. De siffrorna gingo i allmänhet ut på, att priserna för vår klassiska litteratur stigit med det sexdubbla. Var det herr Sederholms mening att säga, att arbetare och bönder förtjäna sex gånger så mycket som före kristiden? Att det finnes de, som göra det, må vara sant, men inte kan man våga det påståendet, att det skulle vara vanligt.

För övrigt ber jag få fästa uppmärksamheten på, att jag inte sade, att det bara vore rika familjer och burgna hem, som hellre lånade böcker och inte köpte dem. Men när man vet, att i överklassen och medelklassen det redan före kristiden i allra största utsträckning ansågs som lyx att köpa böcker i stället för att låna dem av goda vänner eller i biblioteken, när man vet detta, så skall man inte begära, att den svenska arbetare- och bondeklassen i för dem sämre förhållanden i vad det gäller bokmarknaden skall kunna förmås eller kunna stå ut med att nu tillfredsställa de behov, som av de högre samhällsklasserna redan förut i stor utsträckning betraktades som en ren lyx.

Ett exempel till i fråga om dagsländelitteraturen, vilket jag glömt anföra. Jag har från vissa studiecirkelar exempel på klassiska författare, som där ha lästs, vilket sedan medfört, att arbetare och bönder i stor utsträckning ha köpt för hundratals, för att inte säga tusentals kronor om året, just klassiska verk och det i långt bort belägna bygder i Sverige. Jag kan nämna Riddarhyttan, en glest befolkad trakt med tråkiga förbindelser med yttervärlden, bebodd så gott som uteslutande av bergsmän, arbetare och bönder, där studiecirkelns ledare, sedan studiecirkeln kommit i gång, under de sista sju, åtta åren varje år sålde böcker till folk, som besökt folkbiblioteket, för mellan 600 à 800 kronor, ja, de sista åren för över 1,000 kronor. Och dock köper biblioteket där årligen god litteratur för åtskilliga hundratals kronor. Detta är inte ett enstaka exempel, det jag här talat om. Sådana exempel skulle nog kunna framdragas många. Det finnes ett behov, som det här gäller att tillmötesgå, ett behov, som svenska folkets representation verkligen bör tillmötesgå, inte minst på grund av att den snålhet, som här skulle avvisa folkkravet, den snålheten komme att bedraga visheten.

Herr Hellberg: Ja, jag ber om ursäkt, herr talman, att jag begärt ordet, men jag skall inte bli mångordig.

Här väga i diskussionen två mycket behjärtansvärda synpunkter mot varandra, den ekonomiska och den kulturella. Och jag vill erkänna, att jag för min del mycket väl förstår de betänkligheter, som

kunna göras gällande mot att under nuvarande förhållanden, låt vara bara principiellt, uttala sig för kommande utgifter. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att andra kammarens beslut innebär, att Kungl. Maj:t ville låta utreda de ekonomiska och litterära *möjligheterna* för ett statsunderstöd för utgivandet av framstående författares verk, och vidare att samma kammare, vilken väl kan antagas i fråga om sparsamhetsintresse inte alls stå den första efter, dock gått med på detta förslag. Jag tror, att man i detta andra kammarens beslut att acceptera sitt utskotts hemställan bör se ett vittnesbörd om, att de djupa lagren verkligen känna som ett behov att få folkets längtan efter god litteraturläsning bättre tillgodosedd.

*Om utgivande av billiga folklit-
upplagor av
några författares
skrifter.*

(Forts.)

Det har talats om, att bokpriserna endast stigit tre gånger mot förut, alldeles som i stort sett inkomsterna. Men man får betänka, att denna stegring, när det gäller en sådan vara som böcker, dock väl kommer att medföra, att mängden, som förr i tiden kunde tänka på att köpa en bok, nu drager sig för att göra det. Under sådana förhållanden kan man förutse, att bokläsningen kommer att gå tillbaka. Man har talat om, att studiecirkelarna ju i viss mån tillgodose behovet av läsning. Men studiecirkelarnas förmåga att köpa böcker reduceras också i hög grad, tack vare den enorma stegringen av prisen.

Jag tror, att i dessa tider, då sämre litteratur ändå läses i stor utsträckning, det verkligen är en angelägenhet att på något sätt stödja spridningen av god litteratur, och jag vill i anslutning till vad en föregående talare, herr Möller, framhållit, betona, att kanske ingen fråga för närvarande är i högre grad en svenska folkets livsfråga, än att vi kunna höja dess kulturella nivå. Skola vi hoppas på en lycklig framtid under det demokratiska statskicket, så är höjd folkkultur en ofrånkomlig förutsättning. Därför kan det hända, mina herrar, att om man nu här låter sparsamhetssynpunkten bli den förhärskande, man kommer att begå det fel, som är känt genom det bekanta ordspråket, att låta snålheten bedraga visheten. Jag ber att få yrka bifall till andra kammarens beslut.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågakvarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 26 och biträder andra kammarens i ärendet fattade beslut, röstar

Ja;

Om utgivande
av billiga folk-
upplagor av
vissa författa-
res skrifter.
(Forts.)

Den, det ej vill. röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna ha-
va utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 35.

Om
statsbidrag till
folkskole-
byggnader.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts ut-
låtande nr 27, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående beredande av statsbidrag till uppförande av bygg-
nader för folkskoleväsendet i riket.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Jonsson*
i Hökhult m. fl. väckt motion, nr 209, hade nämnda kammare på
hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att
riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl.
Maj:t täcktes låta utreda, i vad mån och på vad sätt staten kunde
lämna bidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet
i riket, samt därefter snarast möjligt för riksdagen framlägga det
förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat
ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna
utlåtande på åberopade skäl hemställt, att första kammaren måtte
biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Borell* och
Sederholm, vilka anförde:

»Då utredning i det syfte, motionen avser, måste tillhöra det
utredningsarbete angående åtgärder för en förbättrad folkundervis-
ning, som av 1917 års riksdag begärts och som för närvarande på-
går inom skolöverstyrelsen, anse vi, att för främjande av berörda
syfte någon riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t av det innehåll,
andra kammarens utskott föreslagit, icke erfordras och att utskot-
tet förty bort hemställa, att första kammaren icke måtte biträda
andra kammarens i ärendet fattade beslut.»

Herr *Borell*: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag
reserverat mig mot detta utskottsutlåtande, skall jag med några korta
ord be få redogöra för anledningen därtill.

År 1917 skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde uttöm-
mande utredning angående folkskoleväsendets utveckling. 1919 väck-
tes en motion, ungefär likalydande med nu föreliggande. Den avslogs
av första kammaren efter tillstyrkande av första tillfälliga utskottet
på den grund, att denna fråga redan var under utredning hos folkskole-
överstyrelsen. Nu återkommer motionen och är tillstyrkt av första

tillfälliga utskottet. Det har ju varit en princip här i kammaren, att man icke skriver och begär utredning om en sak, i vilken man redan begärt utredning, framför allt då man vet, att denna sak redan är under utredning. Här är alldeles klart och obestriddligt, att utredning om denna sak pågår. Då finner jag för min del det icke lämpligt, att riksdagen nu ytterligare skall besluta att skriva till Kungl. Maj:t om utredning angående samma sak.

Detta är skälet till, varför jag ansett, att kammaren borde fatta samma beslut, som kammaren fattade föregående år. Jag tillåter mig yrka bifall till min reservation.

Herr Svensson, Isak: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag varit med i utskottet och behandlat detta ärende samt anslutit mig till utskottsmajoriteten, ber jag att få säga ett par ord.

Frågan om statens kraftigare medverkan för anskaffande av skollokaler har, som känt är, sedan flera år tillbaka varit föremål för riksdagens behandling, utan att ännu hava fått sin slutliga lösning. Framställning härom har nu genom motion vid innevarande riksdag återigen gjorts angående skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning i frågan, och andra kammaren har även fattat beslut i överensstämmelse härmed.

Skoldistriktet hava verkligen nu på senare tiden fått stora bekymmer för skolväsendet och mest av allt för byggnadsfrågan, då numera särskilda byggnader skola uppföras såväl för själva skolan som till lärarebostäder. Jag är av den bestämda uppfattningen, att en stor del landskommuner icke på villkor utan statens hjälp kunna reda upp skolhusbyggnadsfrågan eller underhålla skolväsendet på ett något så när tillfredsställande sätt, vadan det är av största vikt, att denna fråga av riksdagen avgöres fortast möjligt.

Skoldistriktet eller rättare landskommunerna, som mångenstädes hava stora skulder att dragas med, måste skaffa sig skollokaler i överensstämmelse med lag och förordningar och tvingas därigenom att än ytterligare skuldsätta sig. Man måste väl medgiva, att det icke kan gå för sig med denna skuldsättning i längden, utan att staten så vitt möjligt bör träda hjälpende emellan.

Det har framhållits, att utredning i frågan redan pågår, och att skrivelse till Kungl. Maj:t icke erfordras. Jag undrar verkligen huru härmed förhåller sig, åtminstone med den ekonomiska frågan. Efter vad andra kammarens utskott inhämtat, har skolöverstyrelsen emellertid uttalat sig sålunda, att det vore ett värdefullt stöd, om riksdagen beslutade en skrivelse till Kungl. Maj:t på sätt motionären föreslagit. Utskottet har ansett sig böra följa denna anvisning, och en skrivelse i ärendet kan naturligtvis ej skada utan tvärtom gagna saken.

Då jag för min del anser, att frågan är av synnerligen stor betydelse och att dröjsmål härutinnan skulle verka hämmande på skolverksamheten, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilken går ut på, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes utreda, i vad mån och på vad sätt staten må lämna bidrag till uppförande av byggnader

Om
statsbidrag till
folkskole-
byggnader.
(Forts.)

Om för folkskoleväsendet i riket samt därefter snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

statelbidrag till
folkskole-
byggnader.
(Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Mina herrar! Blott några få ord. Detta utskott, vars utlåtande här föreligger, förefaller mig vara något nyckfullt i sina beslut. För en tid sedan väckte jag en motion, som avsåg, att staten skulle övertaga utgifterna för folkskoleväsendets lärarekrafter. Denna motion avstyrktes med motiv, som jag icke alls kan godkänna, och ändå är det väl avsevärt lämpligare för staten att övertaga den delen av utgifterna än att ge sig in på byggandet av folkskolor. Utgifterna för lärarna utgå ju med viss del av lönen. Man kan också låta dem utgå med hänsyn till lärjungeantalet. Anslag till det ifrågasatta är synnerligen osäkert. Man bygger t. ex. olika, har olika krav på byggnader. Den ena vill ha det litet luxuöst, utstyra byggnaderna med kupoler o. d., och då skulle staten genast få lov ersätta detta, om man nu tänker, att riksdagen skall bifalla, vad motionären i andra kamraren yrkar. Han vill nämligen ha 50 % bidrag till kommunerna. Jag vet en skolhusbyggnad, där man t. ex. har byggt kupoler för hundratusen kronor, och då skulle staten i så fall bidraga med 50 %; i de kommuner däremot, där man är anspråkslösare, skulle staten göra besparingar.

Utskottet har sagt, att om man skulle ge bidrag, så får man taga hänsyn till om kommunerna själva hade några skulder, om kommunerna hade gjort några uppostringar för att bygga folkskolor. Denna synpunkt är mycket riktig, men det är också en annan synpunkt, som man får taga i betraktande, i fall det verkligen gäller för staten att bidraga på detta område, nämligen huruvida man i sådana kommuner betalar skatt. Det finnes kommuner, som jag förmodar få sköta sig själva, som få bygga sina egna folkskolor och som också göra det, som ha skulder på sina folkskolehus och som dessutom ha en synnerligen hög skatt. Jag anser, att hela detta projekt är misslyckat från början, och när det nu är så, att det nya skatteförslaget innehåller en utjämning — jag vet icke hur stort belopp man ämnar föreslå, men jag har låtit mig berättas, att det skall finnas ett belopp, som skulle inkomma för utjämning på detta område, på icke mindre än 11 1/2 miljoner kronor; jag garanterar icke, att siffran är riktig —, om det är så, säger jag, att det blir någon utjämning, är det föreliggande utredningsförslaget både onödigt och misslyckat. Jag ser för min del alltför stora farhågor för att vara med om ett bifall till denna utredning. Utskottet har redan från början icke bestämt utfäst sig för någonting. Det har sagt, att man skulle ge understöd till de svagaste kommunerna, vilka icke själva kunna bygga sina skolor. Man har således icke givit alltför stora garantier. Därav får man hoppas, att man genom utredningen heller icke går för långt. Jag har emellertid velat säga ifrån, att om det är något område, som staten borde övertaga, så vore det det andra, det som detta utskott tillbakavisade angående statens övertagande av utgifterna till lärarelönerna, och om det är något område, som staten skulle draga sig för, så är det just det nu ifrågasatta. Då man emellertid aldrig kan

göra för mycket för folkskoleväsendet i landet, skall jag icke motsätta mig utredningen, därför att den kanske kan komma med förslag, som på ett eller annat sätt kan främja folkskolan och dess syften. Då det i dag icke gäller att närmare bestämma de linjer, efter vilka dylikt bidrag skall utgå, skall jag tillåta mig icke hava något yrkande, även om jag helst skulle velat yrka avslag på framställningen.

*Om
statsbidrag till
folkskole-
byggnader.
(Forts.)*

Herr Bergqvist: Ett av de allra största hindren för folkskoleväsendets utveckling på landsbygden är, att det kostar så mycket att bygga skolhus. Om jag särskilt tänker på den landsända jag representerar, är det där mycket illa ställt med lokaler för folkundervisningen. Nära 50 % av alla skollokaler äro förhyrda, och de flesta av dessa äro ur alla synpunkter olämpliga.

Förmodligen förefinnes det på andra håll i landet liksom i övre Norrland ett stort behov av att kommunerna kunna få någon hjälp från statens sida till att bygga skolhus, ty de ekonomiska förutsättningarna äro mångenstädes sådana, att allmogen icke går i land med de dryga kostnader, som skolhusbyggnaderna draga med sig. Det är därför enligt min uppfattning ytterst önskvärt, att något göres för att staten måtte komma skoldistriktet till hjälp i förevarande avseende.

Nu hava reservanterna anför, att de icke vilja gå med på en skrivelse i ärendet, därför att detsamma måste anses tillhöra det utredningsarbete angående åtgärder för förbättrandet av folkundervisningen, som begärdes av 1917 års riksdag. Ja, det kan ju ligga en viss reson i detta motiv, men jag vill fästa uppmärksamheten på en sak, och det är, att staten hittills har principiellt vägrat att deltaga i kostnader för skolhusbyggnader. Till andra kostnader för folkskoleväsendet har statens bidrag utgått, men icke till uppförandet av skolhusbyggnader. Nu skulle den här ifrågasatta utredningen avse att undersöka, huruvida icke staten bör frångå den hittills följda principen i förevarande avseende, och jag undrar, om den allmänna utredning, varom reservanterna tala, kan ingå på denna sak utan att särskilt från riksdagen göres en hemställan, att även denna synpunkt måtte tagas under övervägande. På grund härav, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Borell: Jag skall tillåta mig att säga några få ord i anledning av vad de föregående talarna anför.

Herr Svensson tvekade något om, huruvida denna sak ingår i den utredning, som för närvarande pågår inom skolöverstyrelsen. Detta anser jag vara otvivelaktigt, och det framgår även av utskottsutlåtandet. När folkskolöverstyrelsen sagt, att det icke kan skada att ge överstyrelsen ett stöd i dess arbete i form av ytterligare en skrivelse från riksdagen, ligger däri, förmodar jag, huvudsakligen endast en viss artighet mot motionären.

Herr Nilsson i Malmö ifrågasatte, huruvida det sätt som man tänkt sig, nämligen att staten skulle understödja kommunerna vid

Om
statsbidrag till
folkskole-
byggnader.
(Forts.)

kostnaderna för skolhusbyggnader, är den rätta vägen, och han pekade i stället på skatteutjämningen. Jag drog fram samma synpunkt i debatten år 1917. Nu ligger den frågan mycket närmare sin lösning. Jag ifrågasätter, huruvida det under sådana förhållanden kan vara lämpligt, att när en utredning en gång är begärd, nu åter skriva till Kungl. Maj:t och begära en ny utredning om samma sak. Detta måste enligt min mening fattas såsom ett ytterligare direktiv för den utredande myndigheten, som i viss mån kan inskränka dess handlingsfrihet i fråga om utredningen, ehuru det kan tänkas, att just på grund av skatteutjämningen denna sak ligger på en helt annan bog än nu, då den slutligen återkommer till riksdagen. Det torde således även ur denna synpunkt icke vara skäl att nu binda sig genom så pass ingående direktiv som utskottet i sin motivering lämnat.

Jag tillåter mig att vidhålla mitt förut gjorda yrkande om bifall till reservationen samt om avslag på utskottets hemställan.

Herr S a n d e g å r d: Herr talman! Jag måste be att i någon mån få komplettera de upplysningar utskottets ärade ordförande i sitt första anförande lämnade.

År 1918 motionerades i andra kammaren av herr Hallén i denna fråga, och hemställde andra kammarens första tillfälliga utskott i anledning av denna och en annan, av herr Moberger m. fl. väckt motion, »att kammaren för sin del beslutar, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av folkskoleväsendet, som igångsatts, även låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla rätt till statsbidrag för såväl folkskoleväsendets allmänna driftkostnader som ock till skolhusbyggnader, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda». Denna hemställan bifölls av andra kammaren och gick sedan till första kammaren, som på hemställan av sitt första tillfälliga utskott avtog motionen och andra kammarens hemställan om riksdagsskrivelse i saken. Således, 1918 års första kammare har för sin del sagt ifrån, att den av principiella och praktiska, statsfinansiella skäl, såsom de angivas i kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, icke kunnat vara med om saken. Eftersom tiden är så långt framskriden, skall jag icke citera detta utlåtande, som jag hade tänkt.

Årets reservanter tillkännagiva inga betänkligheter mot saken. Skälet för deras avstyrkande är, att en utredning i motionens syfte förmenas tillhöra det utredningsarbete, som redan pågår inom folkskolöverstyrelsen, och överstyrelsen själv tycks dela denna uppfattning. Så till vida kan det anses onödigt, att riksdagen skriver i saken, men gentemot detta står nu faktiskt den omständigheten, att första kammaren en gång tydligt uttalat sig emot saken, medan andra kammaren gjort ett annat uttalande. Ett bifall till reservationen skulle, såvitt jag förstår, kunna och böra tolkas som ett vidblivande vad första kammaren beträffar vid den år 1918 intagna ståndpunkten. Jag vet icke, huruvida denna fortfarande är överensstämmande med den

ståndpunkt, som första kammaren nu intar. I klarhetens och sakens intresse ber jag därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Gent emot min ärade vän herr Johan Nilsson i Malmö skulle jag på tal om utskottets »nyckfullhet» vilja påpeka, att utskottet här ju föreslår, att det skall vidtagas en utredning angående statsbidrag till skolhusbyggnader ungefär i överensstämmelse med det sätt, på vilket statsbidrag utgår till lärarlöner, ehuru icke i samma utsträckning. Det förefaller mig då vara ett något omotiverat tal detta om nyckfullhet från utskottets sida, när saken ligger på det sättet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Nils August: Herr talman! På av herr Johan Nilsson i Malmö anförda skäl ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och förklara, att jag skulle gjort ett sådant yrkande, även om denna sak icke alls i någon som helst form låge under utredning. Det förefaller mig, som om kammarens ledamöter ändå skulle ha en känsla av att om vi fortsätta att storma fram på dessa vägar på det sätt, vi göra i dessa dagar, gå vi troligen en statsbankrutt till mötes.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av anslag utav statsmedel till svensk biblioteksverksamhet i utlandet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om åvägabringande av ytterligare utredning i syfte att till kronan återföra vissa förverkade kronodonationer till industrien m. m.

Om återförande till kronan av viss jord m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 204, hade herr Lind hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, dels att Kungl. Maj:t snarast måtte verkställa den ytterligare utredning, som kunde erfordras angående återförande till kronan av sådana kronodonationer till industrien, som genom driftens nedläggande eller endast genom uppehållande av skendrift förverkats, samt i

Om återförande till kronan av viss jord m. m.
(Forts.)

riksdagen framlägga förslag härom, dels att Kungl. Maj:t måtte verkställa undersökning och framlägga förslag om överförande i samhällelig besittning av andra naturvärden, malmrikedomar, vattenfall och skogar.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Greve Lagerbjelke: I händelse kammaren bifaller utskottets förevarande hemställan, kan kammaren visserligen ej anses vara bunden av utskottets motivering; men det har förekommit både den ena och andra gången i liknande fall, att när utskottets motivering anses vara av betänkelig art och tillika haft större principiell betydelse, kammaren ogillat motiveringen samtidigt som den bifallit utskottets hemställan.

Jag anser nu ett sådant skäl vara före. Motionären har vid sidan av sitt yrkande om åtgärder att till kronan återföra vissa kronodonationer föreslagit, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om undersökning och förslag om överförande i samhällelig besittning av andra naturvärden, malmrikedomar, vattenfall och skogar.

Detta yrkande ställes i ganska bjärt belysning av motiveringen i motionen.

Då utskottet nu gått till behandling av denna del av motionen, så säger utskottet:

Med hänsyn till att hans excellens statsministern omedelbart efter senaste regeringsskiftet i den nya regeringens programförklaring den 10 mars 1920 bland annat meddelat, att regeringen hade för avsikt att vidtaga undersökningar i socialiseringsfrågan, och riksdagen sålunda kan komma att i annan ordning taga ståndpunkt till det nu föreliggande spörsmålet, har utskottet icke funnit anledning att nu närmare ingå på vad motionären i denna del föreslagit.

Jag vill här icke ingå på socialiseringsfrågan; men jag får, herr greve och talman, då jag för min del ej kan finna lämpligt, att kammaren godtager utskottets förevarande motivering i denna del, hemställa, att kammaren måtte med ogillande av utskottets motivering bifalla utskottets hemställan.

Herr Lind: Då denna kammare nyligen beslutat avslå herr Bernhard Erikssons motion om upphävande av rekognitionshemmas oskiljaktighet från de bruk, varunder de lyda, samt om skrivelse till Kungl. Maj:t angående framläggande för riksdagen snarast möjligt av förslag till åtgärder i syfte att till kronans fria disposition återföra rekognitionsskogshemman, gruvskogar och andra naturvärden, som av kronan upplåtits till olika industriföretags stödjande, finnes väl ingen utsikt för att kammaren skall besluta bifalla min motion i dess första del. Jag anser mig dock böra kraftigt framhålla att bland folkets stora flertal den rättsuppfattning råder, att storindustrin i de flesta fall orättmätigt besitter dessa donationer. En effektiv, för fol-

kets rättsuppfattning forståelig utredning av saken, är följaktligen absolut nödvändig och måste väl förr eller senare vidtagas.

Beträffande motionen *i övrigt* eller socialiseringen av andra naturvärden, malmrikedomar, vattenfall och skogar har väl den nuvarande regeringen förklarat sig hava för avsikt att verkställa undersökning av spörsmålet, men denna förklaring borde väl icke hava hindrat utskottet från att säga sin mening i frågan. Ett »kungsord» är ju visserligen bra att ha, men bättre vore det väl för själva saken, om riksdagen även sade ett ord och bifölle motionen. För övrigt veta vi ej om den nuvarande regeringen kan komma att få tillfälle infria sitt löfte.

Med anledning av det nu framförda ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Larsson, Jacob: Det är uppenbart, att inom utskottet förefunnits ganska olika meningar beträffande själva saken i fråga om senare delen av motionen, men utskottet har varit enigt om att den föreliggande motionen alldeles icke erbjöd en lämplig plattform för behandling av socialiseringsspörsmålet. Av den anledningen var utskottet enigt om att avstyrka herr Linds motion i denna del.

Gentemot greve Lagerbjelke ber jag att få erinra, att vad utskottet i sin motivering sagt inte är något annat, än vad som är fullt överensstämmande med den praxis, som sedan gammalt tillämpas i sådana fall som detta, då en motion blivit väckt i ett ärende med begäran om utredning, och utskottet funnit, att detta ärende i annan ordning vore föremål för uppmärksamhet. På grund därav har utskottet utan att taga någon som helst ståndpunkt i själva saken endast med hänvisning till detta nakna faktum avstyrkt motionen.

Att godkänna utskottets betänkande i den form, det här föreligger i, skulle således icke vara något annat, än vad första kammaren i en oräknelig mängd fall förut har gjort. Lika litet som utskottet på något sätt tagit ståndpunkt till innebörden i motionärens yrkande, lika litet komme första kammaren att göra det genom att bifalla utskottets hemställan.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom rörande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende å förevarande utlåtande yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock bifall till den i ämnet väckta motionen.

Därefter gjordes propositioner jämlikt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes enligt de angående motiveringen förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av utskottets moti-

Om återförande till kronan av viss jord m. m.
(Porta.)

Om återförande till kronan av viss jord m. m.

(Forts.)

vering samt vidare på densammas ogillande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 795, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av dels motion av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl., om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av vissa åtgärder för en mera ingående granskning av statskommissionernas förvaltning m. m., dels motion av herr Vennerström m. fl. om skrivelse till Kungl. Maj:t angående verkställande av en ingående granskning utav kristidskommissionernas förvaltning.

Herr Nylander: Då första kammaren förut i dag avslagit en av dess andra tillfälliga utskott i utlåtande nr 34 gjord hemställan av enahanda innehåll som andra kammarens beslut i ämnet, tillåter jag mig hemställa, att delgivningen av andra kammarens beslut ej må föranleda vidare yttrande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad herr Nylander hemställt.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 793, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om motarbetande av oregelbunden arbetstillgång, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 63, i anledning av väckta motioner, dels angående ändring av 18 § i lagen om val till riksdagen, dels om ändrad lydelse av §§ 14 och 15 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för framlidna Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan Margarets begravning;

nr 193, i anledning av väckt motion om skadestånd åt av en förlupen kula under fältskjutning med norra skånska infanteriregementet dödade Hans Peter Hansens änka och dotter;

nr 194, i anledning av väckt motion om anslag till förstärkande av löneförmånerna åt läkare i svårbesatta läkardistrikt inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län;

nr 195, i anledning av väckta motioner om ersättning åt vissa entreprenörer m. m.;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående tillfällig löneförbättring under år 1921 för viss personal vid armén och marinen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av varukredit åt vissa nödlidande länder;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för bekämpande av arbetslösheten;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt biskoparna i Härnösands stift E. F. Lönegren och i Luleå stift O. Bergqvist;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 42 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen dels ock i särskild proposition nr 293 gjorda framställningar angående bidrag till avlönande av svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder m. m.;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt den Hjerbertska antikvarien vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid tekniska skolorna i Stockholm och Eskilstuna, bergsskolorna i Filipstad och Falun samt vävskolan i Borås;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkten 45 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående statsbidrag till avlönande av kantorer m. fl.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av bostäder för tullverkets personal vid Värtahamnen i Stockholm;

nr 205, i anledning av väckta motioner om anslag till utförande av byggnadsarbeten vid kronprinsessan Viktorias kustsanatorium i Barkåkra;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anställande inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av en automobilinspektör jämte i ämnet väckta motioner;

nr 209, i anledning av väckta motioner om anslag till bekämpande av olaga brännvinstillverkning;

nr 210, i anledning av väckt motion om höjande av statsrådslönerna; samt

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts remiss med överlämnande av uppgifter rörande värdet av vissa statsverkets tillgångar vid 1918 års slut;

sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m. ävensom i anledning därav väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om hyresvärdestegringskatt jämte i ämnet väckta motioner;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående befrielse i vissa fall för pastorat från ålagd skyldighet att utföra reparationer eller ny- och ombyggnad å prästerligt löneboställe; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning angående behörigheten av kronans upplåtelser till bergsbruket av skogar inom Hedemora socken.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5,24 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Torsdagen den 10 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av arvodena åt ordförande och ledamöter i styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid domänverket; samt

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m., såvitt angår medgivande för telegrafstyrelsen att tilldela ur telegrafverkets tjänst avgången person årligt understöd.

Anmäldes och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med särskilda grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av den vissa statstjänstemän tillkommande rätten till anmärkningsarvode;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättning m. m. anvisade medel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning för år 1921 till tillfällig löneförbättring; och

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1920 åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter jämte i ämnet väckta motioner;

första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga av 1917 års klass från fullgörande av en repetitionsövning;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ytterligare minskning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga av 1919 års klass jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 6, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 77, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl., jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1920 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater vid Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare jämte en i ämnet väckt motion;

nr 81, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 82, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 83, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänsteinnehavares rätt till pension;

nr 85, angående tillfälligt arvodestillägg åt tjänstemän och vaktbetjänte hos riksdagens kamrar och utskott; samt

nr 86, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott; ävensom

sammansatta banko- och andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 1, i anledning av dels en inom första kammaren väckt motion om anslag till en flottledslånefond och dels en inom samma kam-

mare väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande rätt för flottningsförening att som säkerhet för lån för allmän flottleds förbättrande använda sig av allmän flottleds egendom; samt nr 2, angående arvode åt den, som inom sammansatta banko- och andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels en inom första kammaren väckt motion om anslag till en flottledslånefond och dels en inom samma kammare väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande rätt för flottningsförening att som säkerhet för lån för allmän flottleds förbättrande använda sig av allmän flottleds egendom.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 63, samt statsutskottets utlåtanden och memorial nr 192—205 och 208—210.

Föredrogos och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts remiss med överlämnande av uppgifter rörande värdet av vissa statsverkets tillgångar vid 1918 års slut.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtanden nr 1—3, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 29 och kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 36.

Ordet lämnades nu till herr vice talmannen, som yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan till fredagens plenum sist bland två gånger bordlagda ärenden skall uppföras konstitutionsutskottets utlåtande nr 61 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,16 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
